

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Marie Šmilauerová

Komentovaný překlad: Schama, Simon: Burning Convictions
Commented Translation: Schama, Simon: Burning Convictions

2013

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Šťastná

Poděkování

Ráda bych velmi poděkovala Mgr. Zuzaně Šťastné, vedoucí mé bakalářské práce, za cenné rady a připomínky, neuvěřitelnou ochotu a mnoho času, který mé práci věnovala. Dále bych také chtěla poděkovat historikovi Mgr. Zdeňku Blažkovi, PhDr. Evě Šmilauerové, CSc. a Ing. arch. Mileně Hauserové, CSc., za konzultování odborných termínů a historických skutečností.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 21. 5. 2013

Marie Šmilauerová

Abstrakt

Tato bakalářská práce sestává ze dvou částí: první obsahuje překlad části kapitoly *Burning convictions* z knihy *A History of Britain* britského historika Simona Schamy; klíčovými tématy překládaného textu je období vlády Tudorovců a reformace církve. Druhou částí je pak komentář překladu, který zahrnuje podrobnou překladatelskou analýzu originálního anglického textu na základě vnětextových a vnitrotextových faktorů, popis zvolené překladatelské metody, typologii překladatelských problémů a jejich řešení, a na závěr typologii posunů, ke kterým při překladu došlo.

Abstract

This thesis consists of two parts: the first one contains a translation of a section from the chapter *Burning convictions*, in the book *A History of Britain* by the British historian Simon Schama; the key themes of the translated text are the period of the Tudor reign and the Reformation of the Church. The second part is a commentary of the translation, containing detailed translation analysis of the original English text based on extratextual and intratextual factors, description of the chosen translation method, typology of translation problems and their solutions, and is concluded with typology of shifts that occurred in the translation.

Klíčová slova

Komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské posuny, překladatelská metoda, kulturní neekvivalence, presupozice, explicitace, anglická reformace, katolická církev, Jindřich VIII.

Key words

Commented translation, translation analysis, translation problems, translation shifts, translation method, cultural nonequivalence, presuppositions, explicitation, English Reformation, Catholic Church, Henry VIII

OBSAH

OBSAH.....	4
1. ÚVOD.....	6
2. PŘEKLAD	7
3. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA	27
3.1 Vnětextové faktory.....	27
3.1.1 Autor	27
3.1.2 Čtenář.....	29
3.1.3 Funkce textu, funkční styl a záměr autora	30
3.1.4 Médium.....	31
3.2 Vnitrotextové faktory	32
3.2.1 Slohové postupy.....	32
3.2.2 Téma a presupozice	32
3.2.3 Morfologická rovina	34
3.2.4 Syntaktická rovina	34
3.2.5 Lexikální a stylistické prostředky	36
3.2.6 Intertextualita	40
4. PŘEKLADATELSKÁ METODA.....	41
5. PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY	42
5.1 Překlad názvu kapitoly.....	42
5.2 Morfologie a syntax	42
5.2.1 Lexikálně-gramatické transpozice	42
5.2.2 Polovětné konstrukce.....	44
5.2.3 Verbonominální vazby a nominálnost textu	46
5.2.4 Cleft sentences a vsuvky.....	47
5.2.5 Nepravé věty vedlejší a vztažné věty.....	48
5.2.6 Slovosled, aktuální členění větné a koheze	50
5.3 Lexikální rovina	51
5.3.1 Překlad jmen a názvů.....	51
5.3.2 Překlad termínů.....	53
5.3.3 Potřeba širšího kontextu pro překlad	54
5.3.4 Archaismy, anachronismy a hovorový jazyk.....	56
5.3.5 Překladatelské postupy	58
5.3.6 Reformulace.....	60
5.4 Stylistická rovina.....	62
5.4.1 Figur.....	62

5.4.2	Tropy.....	63
5.4.3	Idiomy.....	65
5.5	Grafické prostředky.....	66
5.6	Kulturní neekvivalence	66
5.6.1	Znalost reálií	67
5.6.2	Způsoby explicitace	68
5.6.3	Český vs. britský pohled.....	69
5.7	Intertextualita	70
5.7.1	Psané dokumenty a citáty osob	70
5.7.2	Wyattův sonet	71
5.7.3	Aluze.....	72
5.8	Autorské chyby	72
6.	TYPOLOGIE POSUNŮ	74
7.	ZÁVĚR.....	76
8.	BIBLIOGRAFIE.....	77
9.	PŘÍLOHY	79
9.1	Průzkum čtenářských znalostí.....	79
9.2	Text originálu	80

1. ÚVOD

Kníží série *A History of Britain* (spolu se stejnojmenným televizním dokumentárním seriálem BBC) je pravděpodobně nejznámějším dílem [1] britského historika a profesora na Kolumbijské univerzitě Simona Schamy. Autor se zabývá psaním populárně-naučných knih o historii již od 70. let a jeho díla se mezi čtenáři těší velké oblibě; jsou obvykle velmi pozitivně přijímána i kritikou, občas je však autorovi vyčítána nedostatečná úcta k historickým postavám a neúplnost, subjektivnost či přílišná jednoduchost v podání dějinných událostí. [1]

Kapitola *Burning Convictions* pojednává o anglické reformaci církve a s ní souvisejících změnách společnosti a poměrů v zemi. Současně se zabývá vládou několika generací tudorovských panovníků od Jindřicha VII. po nástup Alžběty. Celá kniha *A History of Britain 1: At the Edge of the World?: 3000 BC – AD 1603* pak zachycuje, jak již její název napovídá, dějiny Británie od dávnověku po alžbětinské období, přičemž se zaměřuje hlavně na oblast Anglie. Ve Spojeném království i Americe se dočkala velkého ohlasu a nadšené chvály kritiky, která psala, že „Schama má mistrovskou schopnost vykouzlit charakter a živě zprostředkovat konflikt“ (Ben Rogers, *Financial Times*¹) a je „úžasně čtivý“ (Ray Connolly, *Daily Mail*¹). A byla to nejspíš právě čtivost, díky níž dílo mělo takový úspěch a nezapadlo mezi dlouho řadu jemu podobných historických knih.

Knihu poprvé vydalo nakladatelství BBC Worldwide Ltd. v Londýně v roce 2000 souběžně s již zmíněným seriálem. Předmětem překladu je vydání z roku 2003.

¹ Uvedené citace pochází z části *Praise for A History of Britain* v úvodu knihy (Schama, 1; vl. překlad)

2. PŘEKLAD

PLANOUCÍ VÍRA

Těch duchů si nevšimnete, alespoň ne hned. Na první pohled vypadá Binhamské převorství jako jakýkoli jiný venkovský kostel ve Východní Anglii: vápenec a nabílená omítka, prostá jednoduchost. Když se však podíváte pozorněji, vycítíte, že za fasádou nevinnosti se skrývá cosi jiného. Vícepatrové arkády a kulaté okno vysoko v západní stěně se zdají být na farní kostel trochu moc vznešené. A tehdy začnete vidět věci, které už zde dávno nejsou: vitráže v oknech, nástěnné malby, velký dřevěný kříž. Prázdnota se naplňuje. Klenuté prostory se proměňují ve skutečný svatostánek. Dovnitř se začíná tlčit horlivý, barevný, hlučný svět – svět mnichů a mší, modliteb a maleb, svět katolické Anglie.

Celá staletí toto slovní spojení neznělo nijak nepřírozeně. „Katolická Anglie“ byl zkrátka jen jiný výraz pro „křesťanskou Anglii“. Avšak během dvou generací bylo vše jinak: užívání dříve zcela běžného sousloví se začalo považovat za vlastizradu. Obrazy Panny Marie, svatých a apoštolů, dříve uctívané a opatrované, byly zesměšňovány a ničeny. Čelní desku binhamského lektoria², na němž byl zavěšen Kristus na kříži, zdobily půvabné obrazy apoštolů. S příchodem reformace byly tyto malby odstraněny a překryty texty z anglického překladu Bible. Ale čas dokáže zázraky. Ztracené duše vyštvané obrazoborci se vrátily a vykukují mezi písmeny evangelia jako vězni skrz zamřížovaná okénka – už je lapili, ale zbavit se jich ještě nedokázali.

Je marné snažit se k duchům přiblížit. Pokud byste snad byli tak netaktní a pokusili se jich dotknout, binhamští apoštolové by se rozplynuli v nic, stejně jako se svět, jenž býval jejich domovem, brání obnovení. Ale právě proto, že byla smrt onoho světa tak nečekaná, šokující a nepravděpodobná, a protože reformace a náboženské války, které vyvolala, zanechaly tak hlubokou jizvu na britské historii, potřebují zachované střípky nejdříve znovu poskládat do velkého obrazu. Teprve pak snad bude možné zodpovědět jednu z nejpálčivějších otázek v dějinách britského národa: co se to jen stalo s katolickou Anglií?

V padesátých letech, kdy jsem se začal ve škole dozvídat o záhadně nenávislných náboženských válkách křesťanů, nikdo nepochyboval o nevyhnutelnosti, ba ani o oprávněnosti reformace. Jevila se jako jeden ze základních stavebních kamenů anglického národního státu, nezbytná stejně očividně jako vývoj parlamentního zákonodárství, s nímž

² Kamenná, dřevěná nebo kovová zástěna či přepážka oddělující hlavní chrámovou loď od vyvýšeného místa s oltářem (tzv. *kněžiště*). Často z něj bylo čteno kázání, někdy z něj i zpíval kostelní sbor

byla zjevně spojena. Byla-li snad církevní reformace svým provedením politováníhodně surová, šlo zde pouze o to ukončit trápení zastaralé instituce. Avšak návštěva místa, jako je kostel Panny Marie ve Fairfordu v hrabství Gloucestershire, by takové naivní domněnky rychle ukončila. V samý předvečer reformace, kdy měla být církev údajně ve stavu letargické stagnace, byl kostel Panny Marie na vrcholu své horlivé zbožnosti. Tento kostel se už dlouho těšil mimořádné oblibě a byl podporován hrabětem z Warwicku, zvaným „Tvůrce králů“, spolu s Yorky, a nakonec přešel do rukou vítěze bitvy u Bosworthu³ Jindřicha Tudora. Jindřich VII. (jak znělo jeho panovnické jméno) byl nejradši, když se utrácelo z kapsy někoho jiného, a proto pronajal kostel jednomu z nejbohatších vlastníků tkalcoven, Johnu Tameovi. Ten na oplátku poskytl prostředky na výstavbu krásné nové věže nad křížením chrámových lodí. K plánování kostelní výzdoby byl poté přizván biskup Richard Foxe, který tak završil trojstranné partnerství mezi bohatými, monarchií a kněžstvem. Výsledky lze vidět na několika vitrážových oknech, která patří k nejpůsobivějším v Británii. Nepopíratelná nádhera celého projektu možná nakonec vylákala určité prostředky i z Jindřichovy vlastní pokladnice – a na oplátku jsou zde on i ostatní ctnostní členové královské rodiny vyobrazeni ve snadno prohlédnutelných přestrojeních: královna Alžběta jako starozákonní královna ze Sáby, Artur, princ z Walesu, jako jeden ze Tří králů, jeho starší sestra Markéta jako dívka přinášející Jezulátku holubice, a jeho mladší sestra Marie jako jedna ze tří Marií, jimž se právě zjevil vzkříšený Kristus. Samotný Jindřich VII. se zde objevuje s korunou a svatozáří jako další z přetváření stále uctívaného Eduarda Vyznavače⁴. Vlastně jen jeden ze členů rodiny podezřele chyběl: Arturův mladší bratr Jindřich, který měl později jako král téměř bezděčně začít proces, jenž odsoudil okna jako tato k zániku pod evangelickým kladivem. Avšak v době, kdy se skla oken barvila, zdobila a vkládala do olovených rámců, byl přicházející střet mezi panovníkem a církví něčím naprosto nepředstavitelným.

Od samého počátku myslel Jindřich VII. nejen na svou pozemskou, nýbrž velmi také na nebeskou odměnu. Coby potomek nelegitimní linie Lancasterů si byl palčivě vědom zpochybnitelnosti svého práva na trůn a potřeboval tedy získat podporu církve, aby posvětila jeho titul a pomohla mu pošpinit posmrtnou pověst jeho yorského protivníka, krále Richarda III. Nový král velice dobře věděl, že mnozí biskupové, zvláště John Morton, biskup z Ely,

³ Tato bitva ukončila 30 let trvající *Válku růží*, v níž bojovaly o anglický trůn rody Lancasterů (vítězové) a Yorků.

⁴ Oblíbený anglosaský král (1004-1066), král Jindřich II. později založil kult jeho uctívání – přízvisko „*Vyznavač*“ značí svatého, který nezemřel mučednickou smrtí; je považován za patrona královské rodiny.

osobně trpěli za to, že se odmítli k Richardovi připojit, a tak Jindřich neztrácel ani chvíli a nabídl se jako oddaný patron církve.

Jeho vzory byli ryze zbožní Lancasterové: Jindřich V., jenž dal postavit honosnou kapli ve Westminsterském opatství a roku 1421 napadl benediktiny za jejich světskost, a jeho syn, ctnostný blázen Jindřich VI. Jindřich VII. nezapomněl podpořit dostavbu škol Etonu a King's College v Cambridge, jejichž základy položil už Jindřich VI., a byl štědrost sama, když přišlo na nejvelkolepější projekt ze všech: další velkou královskou svatyni ve Westminsterském opatství, kapli, jakou ještě žádný kostel v Anglii nikdy neměl, div renesančního řezbářství a zlacených dekorací. Ve svatyni měly být původně uloženy ostatky Jindřicha VI., když ale začalo být zřejmé, že z hrobky ve Windsoru přemístěny nebudou, král se namísto toho rozhodl přetvořit ji na mauzoleum (náhrobky navrhnul italský sochař Pietro Torrigiano) pro trojici zakladatelů rodu Tudorovců: sebe samého, manželku Alžbětu a svou matku, váženou i obávanou Lady Margaret Beaufortovou.

Lady Margaret, vévodkyně z Richmondu, byla ze všech Tudorovců, okázale pečujících o blaho katolické církve, nejhodnovatelnější. To však neznamená, že by se spokojila se stávajícím stavem. Lady Margaret svou prestiží a mocí u dvora podporovala ty, kteří považovali sami sebe za reformátory, usilující nikoliv o oslabení církve, nýbrž o její posílení – patřili k nim například John Fisher, biskup z Rochesteru, či John Colet, děkan u Sv. Pavla. Cíle reformy byly přesně ty, které zaznívaly už po generace, v neposlední řadě z úst Jindřicha V.: snížit počet a okázalost klášterů a konventů a zbudovat více škol a fakult, k nimž patřila například i má vlastní cambridgeská Christ's College, kterou založili Fisher a Lady Margaret na základech „Božího domu“, aby školila nové učitele. Colet zejména pocíťoval nutnost vést boj proti celé řadě neřestí, včetně časté nepřítomnosti kněží v jejich farnosti a přílišné úcty, kterou projevovali světským patronům. Ve skutečnosti byl však pesimismus těchto reformátorů převážně neodůvodněný. Opakované vizitace v diecézích neodhalily obraz úplatného, nezodpovědného kněžstva unikajícího spravedlnosti, nýbrž téměř pravý opak. Například z 500 kněží žijících v canterburské diecézi bylo zaznamenáno pouze 26 nepřítomných farářů, kteří většinou cestovali za úředními záležitostmi. Ač její pověst nepochybně nebyla bez poskvrny, církev stěžila byla onou stokou lenosti a nevzdělanosti, za níž ji její kritici považovali.

Reformátoři v jednom kuse ohrnovali nos nad tím, jak jsou víra a její praktikování znehodnocovány lidovou pověřivostí. Jejich hrdina, filosof Erasmus Rotterdamský, například navštívil jedno ze dvou nejslavnějších zázračných poutních míst, svatyni Panny Marie ve Walsinghamu v hrabství Norfolk (tím druhým byl hrob světce Thomase Becketa

v Canterbury), výslovně za tím účelem, aby se vysmíval a poškleboval důvěřivým poutníkům, kteří uctívali posvátné mléko Panny Marie nebo věřili legendě o založení tohoto místa, podle níž byla svatyně dopravena do východní Anglie přímým letem ze Svaté Země. Je pravda, že Walsingham byl jakousi směsicí šejdířství a svatosti, místem, které by člověk očekával spíše v Neapoli než v Norfolku. Erasmův pohled však byl pohledem učeného kritika, vyjádřeným pro jistotu v latině a ne vždy schvalovaným jeho aristokratickými a královskými patrony – protože Jindřichové do Walsinghamu putovali pravidelně a se vši vážností. Jindřich VII. jej za svou vládu navštívil nejméně třikrát a Jindřich VIII. se tam roku 1511 vypravil jako bosý kajícník a přinesl Panně Marii oběť v podobě rubínového náhrdelníku jako poděkování za narození svého syna. Malý princ Jindřich zemřel během pár týdnů, ale Královská svíce (díky 48 šilinkům a 8 pencím, jež přispěl) vydržela hořet ještě dlouhé roky.

Katolická Anglie byla bezpochyby podivným světem, v němž vedle sebe existovali walsinghamští poutníci i skeptický Erasmus se svými strohými přáteli Fisherem, Coletem a Morem, naléhavá potřeba obnovy a reformace i hluboké pouto ke všemu úctyhodnému, posvátnému – a občas také podvodnému. Ale všechny tyto zjevné nesrovnalosti se mohly pohodlně vměstnat do prostorných sukní katolické Matky Církve.

Kostel Nejsvětější Trojice v Long Melfordu v hrabství Suffolk je například mimořádnou ukázkou okázalosti i propracovanosti. Byl vystavěn jako chvalozpěv na místní obchod s vlnou, je přehnaně veliký a očividně se na něm nešetřilo – zkrátka příklad toho, jak to dopadlo, když se peníze – spousty peněz – utopily ve zbožnosti. Jak si venkovští šlechtici a obchodníci z Long Melfordu spočítali, za takovou investici jistě dostanou na oplátku zaručenou rezervaci na cestu do ráje. A přesně jím byl Long Melford ve svých nejlepších letech, na počátku šestnáctého století: místem, kde jste se mohli dostat nejbližší vidině nebe a přitom stále zůstat v Suffolku. Dnes už z této vidiny přežívají jen zlomky, avšak díky popisu, který nám tu zanechal Roger Martyn, právník a správce farnosti v Long Melfordu za vlády královny Marie, víme, jak kostel Nejsvětější Trojice skutečně vypadal ve dnech své slávy, těsně před tím, než udeřila reformace. Ve své zprávě, již sepsal ve velmi odlišných časech královny Alžběty a zděšen bezvýraznou uniformitou anglikánské církve, si Martyn s hmatatelnou směsí pýchy a zármutku klade za cíl popsat budoucím generacím, o co přišly. „Stav melfordského kostela a kaple Panny Marie na straně východní, kterak jsem... jej znával: v zadní části hlavního oltáře byl spanilý triptych, na němž velice umně vyřezán příběh utrpení Kristova, všecko jsouc bohatě pozlaceno a plno života a krásně vyobrazeno.“ Martyn psal o stropě vymalovaném jako nebeská klenba se zlatými hvězdami; o zlacených

jezdcích na koních, kteří sledovali zlatého Krista, tyčícího se za oltářem, obvykle zakrytého, ale o svátcích odhaleného, aby oslňoval zrak věřících oveček; o mistrně malovaných eucharistických svatostáncích⁵ s obrázky Ježíše a Panny Marie; o kůru nad lektoriem, jejíž zdobily malby dvanácti apoštolů, a který byl sám o sobě miniaturním kostelíkem vysoko ve vzduchu; o tom, jak byla celá budova přeplněna sochami, řezbami a relikviemi, a všechno to zářilo ve světle svící, znásobeném odrazy ve stříbrných a zlatých kališích.

Martynův kostel byl však více než pouhá budova. Martyn popisuje procesí a slavnosti, ceremonie a obřady, díky nimž nebyla Nejsvětější Trojice pouze místem duchovního osvětlení, ale také (ačkoli to zní svatokrádežně) místem zábavy a divadelní podívané.

V květnou neděli bylať nesena Nejsvětější svátost v procesí kol hřbitova pod světlým baldachýnem, kterýž čtyři gardisté nesli ... a v onu chvíli počal jeden chlapec pěti stoje na vížce Ecce Rex Tuus Venit, Aj, Král tvůj běře se tobě... a všickni poklekli a pak povstavše šli, by se potkali se Svátostí, a zpívajíce vešli spolu do kostela, a jak byli se blížili ke vchodu, chlapec mezi ostatní chlapce květiny a koláčky rozhazoval.

Kostel v Long Melfordu byl srdcem místního života, který se ze vchodu rozléval do ulic podél starodávných poutních cest směrem k předchůdkyním radnic – nevelkým síním, kde se shromažďovaly církevní spolky a bratrstva. Jejich kupní síla je učinila základním stavebním prvkem společenské struktury katolické Anglie. Fungovaly zčásti jako klub a zčásti jako sociální stát v malém: financovaly místní školy a chudobince, staraly se o nemocné a platily za pohřby svých chudších členů. Najímaly kněze navíc, aby sloužili mše za zemřelé, měly na starosti zásoby svíček, objednávaly kněžská roucha a oltářní plátna dodávající na vážnosti narozením, sňatkům i úmrtím, a kupovaly stříbrné boty na nohy Krista ukřižovaného na velkém kříži, který visel mezi hlavní chrámovou lodí a kněžištěm a dominoval tak celému kostelu.

Neexistovala zde žádná přísně vymezená hranice mezi věcmi světskými a duchovními a nebyla žádná ostuda prosit svaté, aby vám prokázali nějaké dobrodiní, když jste jej potřebovali. Mohli jste vzývat některého světce z pluhové galerie⁶, abyste si zajistili dobrou úrodu, nebo si vyprosili u svaté Markéty Antiochijské (která pronikla ven z dračího břicha), aby držela ochrannou ruku nad porodem. Pokud jste si nemohli tak úplně vzpomenout, jakého svatého na tu či onu záležitost potřebujete a v jaký den se k němu modlit, mohli jste nahlédnout do mnohaletého bestselleru, příručky rané tudorovské Anglie zvané *Pastýřův kalendář*, která byla trochu farmářským kalendářem, trochu horoskopem a trochu modlitební

⁵ Truhlička na stěně kostela, v níž jsou uloženy hostie

⁶ Dřevěný či kamenný balkon v kostele, podobný kůru, pravděpodobně zasvěcený svatým patronům zemědělství v rámci až posvátné úcty projevované pluhům jakožto zdrojům obživy

knížkou. Církev v širším slova smyslu tak v sobě zahrnovala školu a divadlo, mravní autoritu a místní samosprávu, a v neposlední řadě i magii a medicínu.

Nic z toho by nicméně nedávalo smysl bez vedení podniku: duchovenstva, střežícího tajemství v samém srdci tradiční katolické víry: vykupující oběť Spasitele. Pokaždé, když kněz při mši pozdvihl vysoko hostii, stalo se tajemství tak skutečným, až se tajil dech, a ovečky pocítovaly, jak je ukřižovaný Kristus mezi nimi fyzicky přítomen v tělu a krvi. Ve všední dny bylo možno ve velkém kostele, jako byl ten v Long Melfordu, sloužit několik mší současně u postranních oltářů, které už tu dávno nejsou. Choreografie těchto „tichých mší“ bez zpěvu byla pečlivě načasována, aby se „svěcení“ (velice napjaté okamžiky, kdy byla pozvednuta hostie) nepřekrývala. Jak se tento okamžik přiblížil, přebíhali členové farnosti od oltáře k oltáři ve vášnivém rozrušení a vykřikovali na kněze „Počkejte, počkejte!“ A není divu, neboť spatřit hostii znamenalo spatřit svou vlastní spásu.

Kněz byl tedy naprosto nepostradatelný a do nebe nebylo jiné cesty než skrze jeho ruce. Pouze knězovy ruce se směly dotknout chleba a vína, posvětit je a proměnit je tak při eucharistii v tělo a krev Krista. Pouze knězovy ruce mohly učinit znamení kříže, jímž uděloval rozhřešení. Tyto ruce dávaly smysl „dobrým skutkům“, ať už šlo o zakoupení vosku na svíce nebo založení nové univerzity. Na nich záleželo spasení či zatracení.

Ale právě toto tvrzení zakládané na autoritě svatého Petra – tvrzení, že kněží jsou nezbytnými prostředníky spásy – považovali apoštolové nového křesťanství, založeného na slovu, nikoli divadelní podívané, za velice pobuřující, ba přímo rouhačské. Vzali si příklad z Martina Luthera a se zarážející prudkostí zaútočili na obecně přijímaný názor, že pouze kněz může posvětit hostii, neboť podle nich si tuto pravomoc přisvojoval neoprávněně. Jak by mohl mít kněz moc zrušit to, o čem už Bůh rozhodl? Osud nebohého hříšníka závisel jen a jen na Bohu a představa, že by na tom bohoslužby, mše za mrtvé, poutě a skutky kajících mohly cokoli změnit, byla vrcholem svatokrádežné domýšlivosti. Všechny dobré skutky a almužny světa by Všemohoucím nepohnuly, pokud by se ve své nekonečné milosti rozhodl raději spasit toho nejubožejšího provinilce. Svatý Pavel trval na tom, že naprosto stačí, aby se hříšník vydal nepostižitelné, ale neskonale soucitné Boží milosti. Víra v tuto milost, víra v Bibli a víra, že Ježíšova oběť byla dostatečná (bez přímlov svatých), plně stačily. *Solus fides*. Pouhá víra.

Proroci této nové víry sami sebe nazývali evangelikálové, podle řeckého výrazu pro Písmo, *evangelion*. Jejich cílem bylo nahradit patent na pravdu, který si přivlastňovala římskokatolická církev, pravdou zjevenou v evangeliu, dostupnou v jejich rodném jazyce. Jakmile bude lid mít tuto nepopíratelnou pravdu v držení, nebudou kněží jakožto učitelé,

ochránci a všeteční rádci vlastně už potřeba. Ovečky si nadále budou dělat pastýře samy. Nastoupí kněžství všech věřících. Degradace kněží ze strážců bran spasení na duchovní rádce přinášela pochyby o smyslu jejich zvláštního právního postavení. Pokud koneckonců byli pouze lidé, proč potřebovali své vlastní soudy, vlastní daně a vlastní správu? Zádušní mše za mrtvé se teď jeví jako pěkně výnosný kšeftík. Možná že k tomuto podfuku patřil dokonce i očištec? Jak řekl jeden skeptik: pokud všechny ty peníze věnované na zádušní mše fungovaly tak, jak měly, musí být očištec prázdný, bez ohledu na to, jak přecpaný snad býval kdysi, ve špičce svého provozu. Takovéto názory mohl člověk v Anglii slyšet po roce 1520. William Bankes z Loughborough (který byl roku 1527 souzen za to, že měl dvě děti s vlastní neteří) měl tu troufalost říci církevnímu soudu, poté co mu nařídil pokání: „Nebudu se před vámi káti, ni nebudete vy soudcem mým, neb zamýšlím jíti k soudci vyššímu.“ Někteří zašli ještě mnohem dál – například londýnský obchodník s látkami Richard Hunne roku 1514 odmítl zaplatit církvi „zádušní dar“⁷ po pohřbu svého novorozeného dítěte. Místo aby se podřídil církevnímu soudu, měl tu drzost vznést u královského soudního dvora protižalobu založenou na zákonu *Praemunire*, který se vztahoval na porušování královských výsadních pravomocí ze strany církve. Hunne byl zatčen muži londýnského biskupa, kteří prohledali celý jeho dům ve snaze nalézt nějakou heretickou literaturu. Dva dny po jeho uvěznění ho našli v cele oběšeného. Koroner se zachoval zcela neslýchaně: odmítl případ uzavřít jako sebevraždu a namísto toho shledal, že Hunne byl uškrcen. Církev přesto zůstala zatvrzelá, prohlásila mrtvého za heretika a nechala jeho tělo upálit. Případ zvedl obrovskou vlnu protestu v parlamentu (zvláště v dolní sněmovně, kde sedělo plno právníků) a poprvé od dob Jindřicha II.⁸ si lidé začínali o církevních soudech myslet, že porušují spravedlnost zvykového práva.

Antiklerikalismus nebyl samozřejmě ničím novým. V minulých dobách mohla církev skandály, jako byla aféra s Hunnem, jednoduše smést ze stolu. Jak však panické pátrání po něčem inkriminujícím v jeho domě naznačuje, církevní hodnostáři věděli, že čelí něčemu nekonečně nebezpečnějšímu, než je neukáznenost jednoho člověka, a tím něčím byl tiskařský stroj.

Tištěná Bible v rodném jazyce měla potenciál proměnit „kněžství všech věřících“ z heretického snění v jediné správné náboženství. Anglické překlady Bible kolovaly mezi lidmi už od dob reformátora Wycliffa a jeho následovníků lollardů, tedy od konce

⁷ Tento poplatek byl oficiálně dobrovolným darem za opomenuté desátky zemřelého, ale platit ho museli všichni věřící – byl součástí tzv. *pohřební štoly*, poplatku církvi za vykonání pohřbu.

⁸ Vládě Jindřicha II. předcházelo tzv. *Bezvládí* (1135-1153), období občanské války, během níž získala církev nepřiměřenou moc a privilegia

čtrnáctého století, ale předávaly se ve formě rukopisů, které byly těžko k sehnání a relativně drahé. Tištěnou Bibli by na druhou stranu bylo možno poskytnout mnohem širším masám a jen za pár šilinků. Muž, který zasvětil svůj život práci na vydání této tištěné Bible, se jmenoval William Tyndale. Hned na první pohled je typem osobnosti, jaký se v historii opakuje: vážný, neochvějný, trošku fanatický, ale neúnavně pracující na svém životním poslání, jež uměl jednoduše vyjádřit: „Nebylo jiného způsobu, kterak prostému lidu vštípit pravdu, než jim předložit Písmo svaté jednoduše a srozumitelně v jazyku rodném.“ Tak jako všichni revolucionáři byl i Tyndale prozíravým taktikem. Když mu londýnský biskup odmítl poskytnout prostředky na tisk anglického překladu Bible, zajistil si peníze od svého přívržence, bohatého kupce, a ten jej poslal záležitost vyřídit do zahraničí. Roku 1526 byly v německém městě Worms nakonec vytištěny tři tisíce kopií Tyndalova překladu Nového Zákona. Poté, co byly zmenšeny z formátu quarto na octavo a cena snížena na čtyři šilinky, byly přenosné natolik, aby je bylo možno propašovat do Anglie skrze luteránsko-lollardské podsvětí. Tomu se dařilo zvláště v přístavních městech, která byla v pravidelném kontaktu s protestantskou severní Evropou. Námořníci z Hullu byli při návštěvě Brém u vytržení z tohoto města, kde se kněží běžně ženili, a dovezli Bible zpět do Anglie ukryté v sudech vosku či zrní.

Strážci ortodoxie byli z dobře tušeného tajného dovozu Tyndalových Biblí nervózní a rozhodli se onen „nejobtížnější a nejzlobnější jed“ vykořenit, bez ohledu na to, jak ohavných prostředků bude zapotřebí použít. Ti, kdo tvrdý postup prosazovali nejhorlivěji, vůbec nepatřili k nejvíc zpátečnickému křídlu katolické církve, nýbrž to byli muži, kteří jsou většinou chybně považováni za tolerantní lidi a mučedníky za svobodu vyznání: Thomas More a John Fisher. Oba si vyhrazovali pro sebe a sobě podobné výsadu debatovat nad detaily Písma, avšak v možnosti, že by „každý člověk byl sám církví“, spatřovali zhroucení veškeré teologické autority – v představě doby, kdy bude každý, i zcela nevzdělaný člověk (ať muž či žena) tak troufalý, že bude sám posuzovat doktrínu. K lidem zděšeným touto myšlenkou patřil i Jindřich VIII., a proto roku 1521 umožnil, aby byl jeho jménem uveřejněn traktát napadající luteránství jako odporné kacířství. Jeho služebník, jemuž nejvíce důvěřoval, kardinál Thomas Wolsey, se se stejným zápalem snažil umlčet to, co Tyndale označoval jako „rozměch kolem nové Bible“, dřív než se z něj stane nesnesitelný rámus. A pracoval na tom se systematickým odhodláním: pronikal do tajných spolků čtenářů Bible a pak pořádal vykonstruované soudní procesy v katedrále Svatého Pavla v Londýně, při nichž byli oni netvoři přinuceni odvolat, přinést otýpky na hranici a klečet v ponížené prosbě o milost, zatímco jejich spisy pohlcoval oheň. Dostalo se jim vážného varování, že

pokud by znovu byli zlákáni ze správné cesty (k čemuž u některých nevyhnutelně došlo), budou příště spolu s jejich knihami hořet i oni sami.

To všechno působilo Jindřichovi VIII. veliké potěšení. Nikoho by ani nenapadlo, že by král, který právě překročil třicítku, mohl kdy být něco jiného než oddaný *Fidei Defensor*, Obránce víry, jak hlásal titul, jež mu udělil vděčný papež za spisy proti Lutherovi. Byl koneckonců i poutníkem do Walsinghamu a za královnu měl dokonalou katoličku Kateřinu Aragonskou, dceru španělského krále Ferdinanda. Byla původně, ač velice krátce, provdaná za Jindřichova staršího bratra Artura, prince z Walesu, neboť po většinu Jindřichova mládí nebylo ani pomyšlení na to, že by se mohl stát jednoho dne králem. Sňatkem Artura a Kateřiny se Jindřich VII. pokoušel získat Tudorovcům trochu rodové vážnosti parazitováním na slávě významné španělské dynastie a jejích příslušníků, Ferdinanda a Isabely. Předčasná smrt dospívajícího Artura (jenž byl stejně jako jeho jmenovec král Artuš skutečným výkvětem rytířství) tak roku 1502 byla nejen rodinnou, ale i diplomatickou pohromou. Jindřichovi VII. táhlo na padesát a byl vdovec, na chvíli proto sám vážně uvažoval o sňatku s Kateřinou, nakonec však bylo rozhodnuto, že bude namísto toho zasnoubena Jindřichovi, princovi z Walesu, kterému bylo tehdy pouhých jedenáct let. Oddáni měli být o čtyři roky později, až bude ženichovi patnáct a nevěstě devatenáct, avšak věno se jaksí ne a ne objevit, což byl pro Jindřicha VII. zásadní problém, neboť mu nezáleželo na ničem tolik, jako na penězích. Proto musel princ žít od své španělské princezny odděleně až do okamžiku smrti svého otce roku 1509, kdy konečně získal klíče od království i svou dlouho slibovanou manželku.

Jindřichovi nyní bylo téměř osmnáct let a ani chvíli neváhal dát všem jasně najevo, že bude svým vlastním pánem. Aby si mohl být jistý, že nezdědí nepopularitu otcových ministrů Edmunda Dudleyho a Richarda Empsona (nenáviděných za tvrdou správu daní), nechal je ve zkráceném řízení obžalovat z vlastizrady a popravit. Poté začal utrácet peníze, které pracně nahromadili – v neposlední řadě za okázalou svatbu s Kateřinou. Lidé často mají sklon představovat si Kateřinu Aragonskou jako zahořklou matronu a nebohou oběť, kterou se skutečně později stala, avšak její portréty potvrzují soudobé zprávy, podle nichž vůbec nebyla v počátcích svého manželství nepřitažlivá, nýbrž snědá a vnadná. Díky očividným známkám hluboké náklonnosti mezi manželi musela budoucnost dynastie vypadat velmi slibně. Jindřich VII. měl koneckonců sedm dětí, ačkoli se plnoletosti dožily jen tři z nich.

Co se týče mladého Jindřicha, byl cítit testosteronem na sto honů. Svou mužnou energií sršel kdekoli a jakkoli mohl: v sedle, na tanečním parketu či na tenisovém kurtu, kde, jak

popisoval jeden okouzlený dvořan, králova zruřovělá kůže prosvítala skrz košili z jemného plátna. Jindřich měřil přes 180 centimetrů (měla vůbec Anglie od dob Jana Bezzemka malého krále?) a nejen zářil, on se doslova třpytil: jeho prsty byly obtěžkány hromadou prstenů a na krku, který jiný obdivovatel popsal jako dlouhý, silný a tak krásný, že by mohl patřit ženě, mu visel diamant velikosti vlašského ořechu. Jindřich kolem sebe rozdával svůj proslulý svěží šarm po způsobu anglickému počasí – slunečné chvíle se střídaly s dlouhými, mračnými obdobími a náhlými přívaly těžkého hromobití. Tento šarm se projevoval dloubáním do žeber, plácáním po zádech, rukou kolem ramen či ranou pěstí do břicha, což mohlo v závislosti na náladě daného týdne věstít buď rychlé povýšení, nebo hrozící zatčení. Jindřich si požitkářsky liboval v chvále a uznání, jimiž jej zahrnovali pochlebovační dvořané i velvyslanci z cizích zemí: Jindřich udatný, Jindřich chytrý, Jindřich hbitý, Jindřich superstár. Jako jediný král měl osobní kapelu, kterou si najal, aby s ním jezdila na turné, a v níž ve svých osmnácti vystupoval jako hlavní zpěvák i autor textů.

V počátcích své vlády nechal Jindřich přeložit do angličtiny latinský životopis Jindřicha V., čímž nepokrytě poukazoval na své přesvědčení, že spíše než potomkem tohoto vítěze bitvy u Agincourtu⁹ je jeho reinkarnací. Na pořadu dne tedy byla pěkná válčička s Francií – což shodou okolností velice vyhovovalo Jindřichovým příbuzným z manželčiny strany, Ferdinandovi a Isabele, kteří dychtili získat pro sebe hraniční provincii Navarru. Roku 1512 byl zahájen společný útok, potupně se však rozpadl poté, co anglické loďstvo marně čekalo, až se objeví španělská armáda. Následujícího roku bylo naplánováno válečné tažení do Normandie. Tentokrát šlo o obrovský úspěch: vojska vyplnila a vypálila všechny statky bez rozdílu, města padla mečem. Jindřich si to všechno náramně užíval, zvláště pak šarvátku později vznešeně nazývanou Bitva ostruh, v níž francouzskou kavalérii obklíčil a obrátil na útěk, přičemž získal lukrativní zajatce – francouzské šlechtice, které kavalérie nechala za sebou. Ale měly přijít ještě lepší věci. Jindřichův švagr Jakub IV. Skotský (manžel jeho starší sestry Markéty) se šlechtetně rozhodl dostát závazkům prastarého spojení mezi Skotskem a Francií a podnikl invazi do severní Anglie. Tažení katastrofálně skončilo roku 1513 bitvou na Floddenském poli, při níž anglické vojsko vedené Thomasem Howardem, hrabětem ze Surrey (který se měl již brzy stát Jindřichovým vrchním ceremoniářem a velitelem vojsk, maršálem z Norfolku), rozdrtilo početnější Skoty. V bitvě přišlo o život 10 000 lidí, včetně nejvýznamnějších skotských šlechticů i samotného Jakuba IV.

⁹ Jedna z klíčových bitev Stoleté války mezi Anglií a Francií (1415); Jindřich V. v ní na hlavu porazil několikanásobně početnější francouzské vojsko

Toho všeho se nějak podařilo dosáhnout, aniž by státní pokladna přišla na mizinu. Zásahu na tom měl její mimořádný pokladník, Thomas Wolsey, syn řezníka (jak mu připomínali všichni jeho nepřátelé) a všestranně schopný strážce království. Umění Wolseyho úspěšné správy spočívalo v mistrném ovládnutí situací i lidí. Stále se zdokonalující státní správu zdědil po yorských králích a Jindřichu VII., přidal k ní však vychytralé chápání mašinérie moci. Když bylo potřeba, uměl pány v parlamentu hladit po srsti, a když to situace vyžadovala, uměl jim pěkně vyprášit kožich (a to i aristokratům). Dokázal skvěle manipulovat za pomoci přízně, vyznamenání, úplatků a hrozeb. Jinými slovy byl politickým psychologem v kardinálském klobouku.

Wolsey věděl přesně, co lidi pohání – jejich ješitnost a jejich obavy – a také dobře rozuměl tomu, jak moc závisí autorita na pompě. Právě této skutečnosti využil k dosažení ohromujícího (a nakonec i osudného) účinku v Hampton Courtu, kde si vybudoval honosný palác a zhmotnil tak z cihel a malty svůj status „knížete církve“. A využíval jí také ve službách Jindřicha VIII., aby vytvořil pečlivě vyměřený odstup mezi osobou krále a jeho běžnými záležitostmi. O tyto záležitosti se měl starat Wolsey spolu s radou. Jindřich samotný byl naproti tomu uzavřen v soukromých komnatách. Ty skutečně byly královým soukromým prostorem, hlídaným pečlivě vybranou jednotkou šestnácti dvořanů, jejichž velitelem byl králův osobní komorník¹⁰. Kterýkoli dvořan se špetkou ctižádosti by šel přes mrtvoly, aby tuto pozici získal – tu čest pečovat o krále každou hodinu, včetně chvil, kdy hekal na záchodovém křesle.

Zlatým hřebem Wolseyho organizování královských obřadů byla roku 1520 ohromující párty známá pod jménem „Brokátové pole“ („*Field of the Cloth of Gold*“). Událost měla i svůj politický význam – jejím účelem bylo ukázat novému císaři Svaté říše římské Karlovi V., jehož rozsáhlá území vévodila celé Evropě, že kdyby bylo potřeba, dva dávní nepřátelé z obou břehů Lamanšského průlivu by se uměli společně postavit habsburské hrozbě. Namísto obvyklé války tak probíhaly okázalé projevy přátelství mezi Jindřichem a mladým králem z Valois, Františkem I. Na válčení ale došlo i tak – ne meči a kopími, nýbrž něčím mnohem vražednějším: elegancí.

Několik týdnů František a Jindřich nepřetržitě soutěžili v předvádění skandální okázalosti. V rámci největšího dopravního cvičení od dob válečných tažení Eduarda III. přepravil Wolsey na místo celou vládnoucí vrstvu Anglie, kolem pěti tisíc lidí: hrabata, biskupy a rytíře zasedající v parlamentu. Přidal i nepřesvědčivou ukázkou vlastní pokory, když přijel na hřbetě mezka oděn v šarlatovém sametu (stejně jako dvě stě dalších, jedoucích

¹⁰ Doslova „Služebník stolice“

za ním – aby snad nebyl považován zase za příliš skromného). Žel, František i tak vyhrál hlavní cenu za dekor a design: nechal své tři tisíce koní a pět tisíc mužů vypočodovat z 18 metrů vysokého pavilónu ušitého z pruhů modrého sametu a zlatého brokátu vyšíváného heraldickými liliemi. Angličané se pochlubili nevídanou napodobeninou hradu ze dřeva a plátna, s mohutným cimbuřím a bohatou výzdobou všudypřítomnými tudorovskými růžemi. Hrála hudba (obzvláště hudba z pera samotného Jindřicha), z červených a bílých fontán teklo víno, snědlo se plno volavčího masa a oba králové strávili hodiny zkoušením oděvů, jimiž by omráčili svého rivala. Zápasili nejen se zapeklitými státnickými problémy, ale i spolu navzájem, liška proti medvědovi, polonazí a propletení – a pružnější František hodil Jindřicha na záda.

Není pochyb, že se smál. Není pochyb, že byl rozzuřený. Není divu, že dva roky po tomto záchvatu dobrého přátelství a slavnostních slibů, jak na onom místě postaví kapli Panny Marie Královny míru, byli František s Jindřichem zase ve válce.

A někde uprostřed tohoto vyšňořeného davu byla mladá žena, která měla v budoucnu zbořit Wolseymu celý jeho domeček z karet a spolu s ním, zcela nepochopitelně, připravit pád i celé katolické církvi v Anglii. O tragické telenovele ze života Anny Boleynové už toho bylo napsáno tolik, že má „seriózní historická věda“ zdánlivě povinnost se namísto ní zabývat závažnějšími a méně osobními okolnostmi, které instinktivně očekáváme za tak velkou změnou, jakou bylo odtržení od Říma. Pokud však tradiční církve ve skutečnosti nebyla v posledním tažení, pokud bylo protestantství v Anglii teprve v plenkách a pokud Jindřich před svým poblouzněním neprojevoval pražádné známky zájmu o reformaci církve, pak je nejen rozumné, ale přímo nezbytné vrátit se k Anně Boleynové a připustit, že příčinou neobvyklé změny v směřování byla právě ona.

Králi byla možná poprvé představena právě na „Brokátovém poli“, kde přebývala nikoli v anglickém, nýbrž ve francouzském táboře jako dvorní dáma královny Klaudie, Františkovy manželky. Na dívce však nejspíše nebylo nic moc, co by mohlo krále zaujmout – dlouhé tmavé vlasy, výrazný nos – jeho pozornost se navíc v oné době stejně soustředila jiným směrem, a nebylo to lože Kateřiny Aragonské. Ať byla původně láska mezi králem a královnou sebevřelejší, procházela dlouhodobým ochlazováním už od roku 1511, kdy jejich syn Jindřich zemřel v pouhých dvou měsících, přes všechny královny pocty Panně Marii ve Walsinghamu. Kateřina znovu otěhotněla, ale dítě narozené roku 1516 byla holčička, Marie. Přestože král na veřejnosti prokazoval své královně náležitou úctu, ani se moc nesnažil skrýt své zklamání, že španělská princezna, jejíž plodnost tolik zdůrazňovali, doopravdy není schopna povít mužského dědice. Když se jeho milence Bessie Blountové narodil syn,

pojmenoval jej král Jindřich fitzRoy¹¹, téměř jako by to chtěl zdůraznit, a současně mu udělil titul „hrabě z Richmondu“, s nímž vyražel jeho vlastní otec do bitvy u Bosworthu! Pro člověka, jakým byl Jindřich VIII. (a vůbec všichni evropští panovníci), bylo hlavní výhodou milenek jejich jednorázové použití. A někdy během roku 1525 začal král spát s Anninou sestrou Marií (jejíž manželství s Williamem Careym pro něj nebylo žádnou velkou překážkou). Syn, který se Marii Boleynové narodil začátkem roku 1526, také dostal jméno Jindřich, a o tom, kdo je otcem, šla podle očekávání řádná šuškanda.

Navzdory mýtu o tom, že Boleynovi byli téměř neznámá venkovská šlechta, patřili ve skutečnosti k naprosté špičce elity kentského hrabství, byli ctižádostiví a měli dobré konexe – přesně ten typ rodiny, na němž závisela vláda, chtěla-li se dočkat hladkého a účinného naplňování své vůle. Na oplátku získávali lidé jako Thomas Boleyn různé protislужby, místa u dvora a dokonce, pokud si dokázali udržet královu přízeň, i přístup do státní rady. Thomasovou manželkou byla Elizabeth Howardová, členka nejmocnější aristokratické rodiny v zemi a dcera hraběte ze Surrey, vítěze bitvy na Floddenském poli. Od počátku tak byl Thomas Boleyn jedním z dvořanů natolik osobně blízkých mladému králi, aby mohl být jeho soupeřem v turnajích, ale také aby byl trnem v oku Thomasovi Wolseymu. Boleyn mluvil plynule francouzsky a byl velmi zcestovalý, byl proto přesně tím, koho Jindřich potřeboval během let, kdy se snažil prosadit Anglii v Evropě jako velmoc.

Boleynova diplomatická kariéra zavedla obě jeho dcery, když byly ještě děti, k životu u dvora největších evropských panovníků. Annu čekala první taková zkušenost ve vlámském Mechelenu, u dvora laskavé nizozemské místodržící Markéty Habsburské. Když se však zahraniční loajalita Anglie obrátila od Rakouska k Francii, musela se s ní přesunout i Anna, tentokrát ke dvoru rodu Valois, kde sídlila Klaudie, manželka tehdy ještě prince Františka. V zámcích na Loire byla hlavní zábavou, hned po lovu, dvorská láska, ona strojená podoba aristokratického flirtování, kolem níž vyrostla celá kultura: donekonečna oddalovaná touha, sexuální vášeň proměněná v čistou, nezištnou lásku, trubadúři a dvorské masky, hedvábné kapesníčky a plno vzdychání. Nastávaly však i chvíle, kdy šla propracovaná přetvářka stranou a ke slovu přišly základní instinkty. Anna Boleynová a její sestra Marie zažily z bezprostřední blízkosti jednu takovou chvíli – nejpozoruhodnější sexuální drama své doby.

V rámci Wolseyho strategie usilující vytvořit protiváhu stále nepříjemnějšímu spojení s Habsburky se Jindřich rozhodl provdat svou mladší sestru Marii za francouzského krále Ludvíka XII. Jemu bylo padesát dva, ona sotva vyrostla z dětských střevíčků, byla však bystrá, neuvěřitelně krásná a uměla si svého bratra omotat kolem prstu.

¹¹ Toto příjmení původně znamenalo „Syn krále“ a bylo občas dáváno královským levobočkům

Jako cenu za to, že bude obětována diplomacii, si vyžádala, že do příštího výběru manžela bude moci mluvit. Možná Marie věděla něco, co její bratr ne, neboť Ludvík zemřel po jedenácti týdnech manželství. Když teď byla jeho sňatková politika zmařena, Jindřich obrátil celý svůj plán naruby: doufal, že si k sobě připoutá Habsburky ještě pevněji tím, že nabídne svou sestru arcivévodovi Karlovi, který se měl brzy stát císařem. Ať dřív slíbil Marii cokoli, oproti závažným státním zájmům to mělo pramalý význam. Byl si jist, že sestra to bude vnímat stejně – ale mýlil se. Marie slyšela o Karlově proslulém spodním předkusu i vypoulených očích a oznámila králi, že to radši umře, než by se stala Karlovou manželkou. Jindřich odložil rozhodnutí o sestřině budoucnosti a poslal Charlese Brandona, svého turnajového partnera na kolbišti a jednoho z nejbližších přátel, aby přivezl mladou vdovu z Francie zpátky domů a s ní i tolik z jejího věna, kolik půjde zdvořile získat zpět. Brandon byl nechvalně proslulý jako lehkovážný svůdník, když však spatřil líbeznou uplakanou tvář Marie Tudorovny, stal se pouhou loutkou v jejích rukou. František I., který se tehdy zrovna stal králem Francie, byl nadšen, že si může zahrát roli nečestného zprostředkovatele manželství a zmařit anglo-habsburský sňatek. Ale pár žádného dohazovače nepotřeboval. Marie se na Brandona pověsila a v podstatě požadovala, aby si ji vzal. Když se Jindřich o tajné svatbě Brandona a Marie dozvěděl, byl, jak se dalo očekávat, vzteky bez sebe, neboť si připadal jako důvěřivá oběť dvojité zrady – přítelovy a sestřiny. Jejich útěk a svatba byly ve své podstatě, ne-li po formální stránce, vlastizradou, protože v sázce byl rozhodně rodokmen dynastie, avšak po týdnech královského hněvu a uslzených projevů lítosti ze strany provinilců se Jindřich dal trochu obměkčit a Brandon s Marií byli vypakováni, aby se stali vévodou a vévodkyní ze Suffolku.

Unikli pohromě, ale jen tak tak. Historik, který by chtěl rekonstruovat sílu citů, jež přiměly Marii i Brandona, aby jeden pro druhého nasadili krk, ale který vždy slýchal, že romantická láska je vynálezem osmnáctého století, bude asi poněkud v koncích. Sňatky byly chladnokrevná obchodní ujednání, výsledek společenské, politické nebo ekonomické kalkulace, nikoli vášně. Až na to, že občas to o nich neplatilo, jak ukazuje tento klasický případ přímo v srdci tudorovského dvora. Jestli tedy hlavním tématem řekneme v sonetech Petrarky nebo Wyatta nebo Shakespeara, nebo v Romeovi a Julii, není láska, něco (ať už to chceme nazývat jakkoli) tu na začátku šestnáctého století rozhodně probíhalo s nebývalou naléhavostí. A to něco mělo ovlivnit celou anglickou historii.

V době, kdy se odehrávalo drama Marie Tudorovny a Charlese Brandona, byly Anna Boleynová se sestrou Marií dvorními dámami u dvora francouzské královny Klaudie. (Pro Marii Tudorovnu mohlo být zahanbující, že Anna viděla tuto událost z takové blízkosti, a

snad právě proto s ní později jednala tak chladně). Anna tím získala předčasné vzdělání ve strategiích lásky, oblasti lidského chování, v níž, jak se později ukázalo, oplývala velkým talentem. Když jí bylo kolem devatenácti let, vrátila se z Francie a vstoupila do nebezpečného, zářivého světa tudorovského dvora jako dvorní dáma ženy, jíž měla jednou nahradit – královny Kateřiny. Vzhledově nebyla Anna nijak výjimečná, kromě dlouhých černých vlasů a velkých tmavých očí. Její ňadra „nebyla příliš dmoucí“, jak referoval benátský velvyslanec, který si evidentně těchto věcí všimal. Využívala však své přirozeně temperamentní povahy a do hraní milostných her se vrhala naplno. Budťo instinktivně, nebo díky svému vzdělání přesně věděla, kdy přitlačit a kdy se stáhnout, kdy muže lichotkami přesvědčit, že vše, co na sobě mají rádi, je do puntíku pravda, a kdy je vyvést z omylu, takže se kolem ploužili celí zoufalí, jako štěňata, kterým někdo vyčinił. Anna vyzařovala zřetelnou sebejistotu, onu svůdnou inteligenci, díky níž byla tak neodolatelná. K jejímu potěšení jí muži padali omráčeně k nohám.

První byl Henry Percy, dědic obrovského majetku a moci hrabat z Northumberlandu. Nezavislost ve volbě partnera už byla v aristokratické společnosti očividně ve vzduchu, neboť Percy a Anna dokonce uzavřeli zasnubní smlouvu, aniž by Percyho otce požádali o svolení. Rozlíčený hrabě z Northumberlandu přiměl Wolseyho, aby se do mladíka tvrdě opřel, a ten byl dle očekávání přinucen se podvolit. Skončil v nešťastném manželství se značně bohatší Mary Talbotovou a zemřel mladý a bezdětný. Skandál byl tak veliký, že Annu poslali na pár dalších let zpátky k francouzskému dvoru – otázkou je, zda se zrovna zde mohla naučit cudné poslušnosti.

Když se kolem roku 1525 Anna vrátila, přitáhla pozornost dalšího ctitele, který byl stejně nevhodný jako Percy (ač z jiných důvodů): dvořana a básníka Thomase Wyatta. Jeho rodina bydlela v hrabství Kent v sousedství Boleynových, a tak se ti dva velmi pravděpodobně znali už jako děti. Thomasův otec Henry se (stejně jako Thomas Boleyn) ze svého postavení neznámého yorkshirského šlechtice pozvedl natolik vysoko a rychle, že si mohl dovolit zakoupit hrad Allington a nechat jej zrekonstruovat v okázalém stylu období po válkách růží, tak aby navenek vypadal středověce nebezpečný a uvnitř byl luxusně pohodlný. To stejné z většiny platilo i o jeho synu Thomasovi, jenž byl dokonalým vzorem renesančního dvořana, náramný fešák (pokud se dá věřit dvornímu malíři Holbeinovi), proslule vynikající na kolbišti (čímž si často vysloužil králův úsměv) a tak chytrý a zcestovalý, že dokázal vrátit do Anglie italskou milostnou poezii a udělat z ní něco pořádného i ve svém rodném jazyce. Wyattovy básně byly, jak bylo pro onu dobu typické, plné vzdychání po nedosažitelném objektu touhy – a alespoň jedna z nich byla určena Anně

Boleynové. V době, kdy se s Annou znovu setkal, žil Wyatt odloučeně od své manželky, údajně kvůli její nevěře. Odloučení se však nerovnálo rozvodu, a tak to nejlepší, co by mohl Anně nabídnout, byla role milenky – něco jen málo lákavého pro ctižádostivou dívku na vzestupu. Wyattovu báseň, v níž marně stíhá svou „laň“, prostupuje tíživé vědomí prohry:

*Kdo lov si užíváš, věděl bych o lani
Žel co se týče mne, nemohu dál
Já marnou snahou již se vyčerpal
Jsem z těch, kdo vzadu kráčí strhaní.
A přesto nemohu svou mysl nebohou
Odtrhnout od laně, jež prchá v dál
A znaven stíhám ji...*

Ke konci básně varuje zoufalý a vyčerpaný lovec kohokoli, kdo by si neuváženě myslel, že by se mu mohlo vést lépe:

*...toho má slova ujistí,
Že jako já by čas svůj mrhal jen
Vždyť písmem velkým hlásí nápis ten
jenž z krčku něžného se diamanty skví:
„Noli me tangere neb Caesar mě teď má
Nezkrotitelná jsem, byť zdám se zkrocená.“*

„Nedotýkej se mne“ – neboť Caesar, alias Jindřich VIII., se skutečně naplno vrhnul do lovu. A král byl, jak známo, neúnavný lovec. Wyatt poznal, kdy je poražen. Než však ze soutěže odstoupil, dovolil si na závěr alespoň jeden malý triumf (dle slov svého vnuka George, který to slyšel od jedné z Anniných služebných, Anny Gainsfordové). Jindřich a náš básník spolu prý hráli *bowls*, hru velmi podobnou pétanque. Jindřich se usmál na svého údajného soka a ukázal na svou vrženou kouli prstem, na němž se zřetelně skvěl Annin prsten: „Domnívám se, že vítězství je mé.“ Wyatt nato vytáhl zpod své košile Annin šperk zavěšený na stužce a s náznakem, že by s ní rád změřil vzdálenost jejich koulí od koule cílové, pravil: „Snad mi Vaše Veličenstvo umožní to přeměřit. Věřím, že jsem jí blíž.“ Jindřicha to očividně nepobavilo. „To je též možné, pak jsem však úplně slepý.“ A bylo dohráno.

Do léta 1526 začal Jindřich usilování o Annu brát skutečně vážně. Když s ní před očima královny tancoval, byl kontrast mezi těmito dvěma ženami nepřehlédnutelný. Anna byla vším, co Kateřině Aragonské scházelo. O deset let mladší, veselá spíše než zbožná, energická, ba dokonce snad škádlivá po francouzském způsobu, spíše než vážná a uctívá dle španělské módy. Otevírala dveře k sexuální blaženosti i šťastnému domovu a, což bylo ze

všeho nejdůležitější, dávala naději na syna a dědice. Jindřich nyní věřil, že na jeho manželství spočívá Boží kletba, protože si přivlastnil manželku svého mrtvého bratra, a že tedy žil sedmnáct let v incestním vztahu. Verš 20:21 v starozákonní knize Levitikus se vyjadřoval velmi jasně: „Kdož by vzal manželku bratra svého, mrzkost jest. Hanbu bratra svého obnažil, protož bez dětí budou.“ Bylo by mylné se domnívat, že Jindřich pouze zneužíval Písmo jako falešnou záminku, aby se zbavil Kateřiny a uspokojil svou touhu po Anně. Bezpochyby byl Annou posedlý, ale také pečlivě studoval každé slovo Bible – a pasáž v Leviticu nabízela vysvětlení, proč se jeho manželství proměnilo v neplodné zoufalství (ačkoli existence jeho dcery Marie stěžila zapadala do kletby bezdětnosti). Roku 1525 přestal s Kateřinou spát a jeho přesvědčení, že musí uniknout z hříšného svazku, přerostlo rychle v posedlost.

Anna kategoricky odmítala být jen uvažovat o možnosti stát se Jindřichovou milenkou, čímž pouze zvyšovala jeho naléhavou touhu. Mezi lety 1526 až 1527 se jejich vztah vyvinul z dvorského koketování (dárky v podobě srnečků a šperků) v něco mnohem vážnějšího. Jindřich, pro nějž bylo obvykle psaní dopisů utrpením, jich Anně napsal sedmnáct a každou její odpověď podrobil zevrubnému zkoumání s mučivou posedlostí nejistého milence:

Zamýšleje se nad obsahem Vašeho dopisu, velmi jsem se byl natrápil, nevěda kterak si jej vyložit, zda ku svému neprospěchu, jak se v jistých místech jeví, či ku svému prospěchu, jak jinde mu rozumím, pročez Vás prosím celým srdcem svým, byste mě výslovně zasvětila do tajů své mysli ohledně lásky mezi námi dvěma. Neb z čisté nutnosti musím se o Vaší odpovědi ujistiti, jsa nyní již jeden celý rok zasažen šípm lásky a neobdrživ ujištění buď o svém selhání, nebo o nehynoucí lásce a mém jistém místě ve Vašem srdci. Jest to právě naposled zmíněné, co mne na jistý krátký čas bránilo nazvati Vás mou nejdražší, neb nemilujete-li mne jinak nežli jako jednoho z přátel svých, ono pojmenování Vám v nejmenším nenáleží, neb označuje jedinou lásku, jež běžné city dalece přesahuje.

Anna byla naprosto jiná než její sestra Marie, která nechvalně proslula jako snadná kořist. Teď se Jindřich musel poprvé ve svém životě skutečně namáhat. Dokonce i jeho trumfová karta – slib, že Annu učiní svou jedinou milenkou, oficiální královskou konkubínou – katastrofálně selhala: dívka se nad takovým návrhem zhrozila a potrestala Jindřicha tím, že úplně zmizela ode dvora. Jindřich byl bez sebe lítostí, prosil o odpuštění a Anna ho nakonec vysvobodila z jeho utrpení, když mu poslala šperk zpodobňující loď s osamělou dívkou na palubě. Zafungovalo to naprosto

báječně: Jindřich v záchvatu nadšení odpověděl návrhem něčeho značně rozdílného od konkubinátu:

Taktěz vás snažně prosím, byl-li jsem vás kdy čímkoli urazil, by jste mi udělila stejného odpuštění, jaké sama ode mne žádáte [nepochybně za to, že byla chladná], dávaje vám tímto slib, že od nynějška mé srdce bude patřiti Vám jedině, pln touhy by i mé tělo brzy bylo Vaše, vždyť Bůh tak může učiniti, zlíbil se Mu, o což Jej den co den úpěnlivě prosím, maje pevnou důvěru, že bude má prosba nakonec vyslyšena, doufaje, že to potrvá již jen krátký čas, a mysle na to, že nám již brzy bude spolu se znovu shledati.

A na konci Jindřich připojil podpis:

Psáno rukou toho, jenž jest srdcem, tělem i duší Váš nejoddanější a nejvěrnější služebník.

J autre AB ne cherse R [Jindřich, jenž nechce žádnou jinou než svou AB]

Ted' už jen zbývalo zajistit rozvod a Jindřich si musel být jistý, že objeví-li se snad nějaké drobné překážky, Wolsey je hravě odstraní svou manažerskou magií.

Roku 1527 však daleko od Anglie došlo k události, kvůli níž narostly tyto překážky do nepřekonatelných rozměrů. Synovec Kateřiny Aragonské, císař Karel V., vyplenil Řím a zajal papeže Klementa VII. Ať už byl tedy papežův názor na králův rozvod jakýkoli, stěží ted' mohl Jindřichovi v jeho „Velké věci“ vyhovět, aniž by tím smrtelně urazil císaře. František I. se svou typickou potouchlostí navrhoval, aby Jindřich jednostranně prohlásil své manželství za neplatné. I kdyby však poslechl Františkovu radu, nic nemohlo zabránit Kateřině, aby se odvolala k římskému tribunálu, čímž by mu nejspíše přivodila exkomunikaci a rozhodně zhatila to, o co stál Jindřich nejvíce: aby byly jeho děti s Annou uznány za právoplatné dědice.

Poprvé za svou kariéru se Wolsey musel ve svém kardinálském klobouku cítit nepohodlně. Ať se přikloní na kteroukoli stranu, bude mít potíže. Pokud nedokáže králi zařídit rozvod, bude zničen. Pokud vyprovokuje papeže a císaře, ztratí své vysoké diplomatické postavení a svou moc plynoucí z pozice knížete církve. Na podzim roku 1528 vsadil všechno na jednu kartu: plánovanou návštěvu papežského legáta, kardinála Campeggia, jehož úkolem bylo prošetřit důvody k anulování manželství. Kardinál měl zvážit králův argument, podle nějž neměl papež v době Arturovy smrti právo udělit výjimku ze zákazu uvedeného v Leviticu. V takovém případě by Jindřichovo manželství s Kateřinou bylo již od počátku neplatné. Během dlouhé pauzy než tribunál konečně zasednul (v červnu 1529), se však sympatie jeho členů i lidu stále výrazněji přikláněly na stranu Kateřiny.

Protože byla obviněna z incestu, trvala královna na tom, že její sňatek s Arturem nebyl nikdy naplněn, a proto nemůže být za sňatek vůbec považován. Lid ji čím dál více viděl jako oběť, díky čemuž se Kateřina těšila nebyvalé oblíbenosti – zatímco v krčmách a na ulicích už se začínal ozývat přívlastek „coura s vypoulenýma očima“, kterého se Anna Boleynová nezbavila po zbytek života. Král ji musel poslat pryč k rodičům na jejich sídlo Hever a Anna zde onemocněla potní nemocí (zřejmě určitý druh virové chřipky). Jindřich, vyvedený z míry královninou neústupností, pronesl na veřejnosti groteskně neupřímný proslov, v němž tvrdil, že nic by ho netěšilo víc, než kdyby bylo jeho manželství s Kateřinou shledáno právoplatným. „Je to žena nanejvýš skromná a vlnadná, ba honosící se všemi ctnostmi hodnými šlechtičny.“ Nikoho neobalamutil. Náhle se začali ozývat všemožní přívrženci královny, včetně Johna Fishera, biskupa z Rochesteru, a dokonce i Martina Luthera.

Soudní dvůr v Blackfriars („U Černých bratří“) se proměnil v jeviště Kateřinina nelíčeně srdcervoucího zoufalství. Jindřich nepohnutě seděl s kamennou tváří, zatímco mu královna klečela u nohou v záplavách slz a se vzlykáním odhalovala tajemství jejich manželského lože, jež považovala za klíčová. Jen zoufalství mohlo přinutit tak přirozeně cudnou ženu, aby pronesla tato slova:

„Pane, zapřísahám vás při vši lásce, jež byla mezi námi, i při lásce Boží, dopřejte mi spravedlnosti a práva. Mějte soucit, slitujte se nade mnou nebohou, neboť jsem cizinka zrozená za hranicemi říše vaší. Nižádného přítele věrného zde nemám... Když jste byl poprvé se mnou ležel, Bůh mi budiž soudcem, byla jsem panna čistá, mužem nedotčená. A zdali toto pravda je či není, vašemu svědomí zanechávám.“

To už bylo příliš. Kardinálský legát rozpustil soudní dvůr pod záminkou odročení přes léto. Král zuřil. Wolsey byl vyřizen. Byl propuštěn, údajně za podvody a korupci, zásluhou protiwolseyovské koalice, k níž patřili i členové Anniny rodiny: její otec a bratr George, vikomt Rochford, její strýc Howard, vévoda z Norfolku, a Charles Brandon, vévoda ze Suffolku (který měl možná pocit, že teď by měl ke sňatku z lásky dopomoci zase on králi). Do roka byl Wolsey mrtev a až do konce mu nad hlavou viselo obvinění z velezrady.

Zbavit se Wolseyho však problém nevyřešilo. Jeho následníkem na postu kancléře byl Thomas More a ten by se otráveného poháru s rozvodem nedotkl ani za nic. Fisher nepřestával obtěžovat s pasáží z Deuteronomia, jež dokonce *nabádala* oženit se se ženou zemřelého bratra a projevit tím soucit. Jindřich se ve své jistotě, že se najde uspokojivé řešení, zklamal natolik, že obnovil své návrhy Anně, zda by přeci jen znovu nezházila možnost stát se jeho milenkou. Té takový návrh připadal natolik urážlivý, že prý jej král jistě učinil „jen v žertu“, aby ji prozkoušel. Někdy během roku 1530 už však sama Anna došla

k závěru, že musí vzít věci do vlastních rukou a posunout celou záležitost radikálně novým směrem. Přinesla Jindřichovi výtisk díla Williama Tyndala *On the Obedience of a Christian Man and how Christian Rulers Ought to Govern (O poslušnosti křesťana a kterak by křesťanští vládci měli vládnouti)*, vydaného koncem roku 1528 a církví jednoznačně zakázaného. Přestože byl Tyndale, stejně tak jako Luther, odpůrcem rozvodu, zapůsobila jeho útlá knížka jako rozbuška. Rezolutně totiž odmítala představu, že by měla být autorita rozdělena mezi církví a státem, a naopak trvala na tom, že „Božím ustanovením jest v každé říši jeden král a jeden zákon“. Jinými slovy byl pravý křesťanský panovník vládcem *jak* státu, *tak* církve, a nemusel se podřizovat neprávem uzurpované moci „římského biskupa“. Náhle se vynořila možnost vyřešit Jindřichův rozvod bez papeže. Jindřich bude jednat jako svůj vlastní papež, hlava anglické církve, a povolí si rozvod, samozřejmě s požehnáním biskupů a parlamentu. Záležitost, která byla dosud osobní a dynastická, nyní získala národní a politický rozměr.

3. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA

Při analyzování textu jsem volně vycházela z rozdělení vnětextových a vnitrotextových faktorů Christiane Nordové, některým faktorům jsem však nevěnovala samostatný oddíl, protože jsem je už rozebrala v rámci některého z předchozích oddílů, některé jsem spojila do oddílu jednoho ap. Funkce jsem definovala dle Jakobsona; při rozebírání morfologické a syntaktické stránky textu jsem hojně využívala publikace *Stručná mluvnice angličtiny na pozadí češtiny* L. Duškové.

3.1 Vnětextové faktory

3.1.1 Autor

Jak již bylo zmíněno, autorem textu originálu je Simon Schama. Pro správný překlad je nutno brát v úvahu několik důležitých faktů o autorovi:

- Schama je židovského původu. Tato informace by se na první pohled mohla jevit jako bezpředmětná, neboť překládaný text se nijak nezabývá tématem židovství, hraje však klíčovou roli v pochopení jistého místa v textu, které by se jinak nejspíše jevilo nesrozumitelné až nesmyslné. Na str. 234 Schama uvádí:

In the 1950, when I began to learn something about the mysteriously bitter wars of the Gentiles, there was no question of inevitability [...] of the Reformation.

Výraz *gentile* pochází z latiny a je biblického původu – označuje pohany jakožto všechny ostatní, „nežidovské národy“. „*Války pohanů*“ či „*národů*“ však do daného kontextu vůbec nezapadají, okolní věty pojednávají o reformaci církve v Anglii. Vzala-li jsem však v úvahu Schamovo židovství a fakt, že tedy může jít o „pohany“ vyznávajících jinou víru, došla jsem k závěru, že toto spojení lze interpretovat jako „(náboženské) války křesťanů“, neboť i ti jsou v očích židů pohany a právě o jejich bojích kapitola vypráví. Této hypotéze odpovídá i přívlastek „*mysteriously bitter*“ - „záhadně nenávislné“, neboť autorovi, který byl v té době dítětem (viz dále) pravděpodobně přišlo nepochopitelné, proč mezi sebou válčí pohané vyznávající stejné náboženství.

- Autorovou rodnou zemí je Velká Británie. To nejen ovlivňuje presupozice a výchozí znalosti čtenářů (podrobněji viz „Čtenář“ a „Téma a presupozice“), ale také souvisí s autorovým užíváním inkluzivního plurálu (sám je součástí britského lidu) či

přivlastňovacího zájmena „*our*“ – najdeme jej například na str. 234: „*mark in our history*“.

- Schama se narodil roku 1945, což nám může mimo jiné upřesnit význam slova „*learn*“ v již zmiňované větě „*In the 1950, when I began to learn something about the mysteriously bitter wars of the Gentiles [...]*“ (234) – vzhledem k údajům o 50. letech si lze snadno spočítat přibližný autorův věk, který odpovídá době školní docházky a pravděpodobný význam slova tak bude „*učit se*“, případně (jak jsem nakonec zvolila), „*dozvídat se ve škole*“.
- Autor je poměrně známý svým originálním stylem vyznačujícím se nadhledem, místy až neúctou k historickým postavám a častou ironií. K této skutečnosti je dobré přihlížet při interpretaci významu některých vět a volbě lexika při jejich následném překladu, tak aby byl zachován autorský styl, význam i případné expresivní zabarvení.

Ačkoli je Simon Schama autorem knihy, není autorem veškerého textu – součástí díla jsou totiž úryvky z historických dokumentů, básní, citace mluvených projevů apod. Jejich autoři pocházejí z velmi odlišné doby, což se samozřejmě projeví i na odlišnosti jejich stylu. Vloženými texty (i jejich autory) se samostatně zabývám v oddíle „Intertextualita“.

Schama si často dovoluje být i subjektivní, což se projevuje v následujících jevech:

- Autorovy poznámky, týkající se jeho osobního života
In the 1950s, when I began to learn something about [...] (234)
[...] more schools and colleges like my own Cambridge college [...] (235)
- Autorovy poznámky ohledně jeho názoru na fakta (často uváděné v závorkách, občas s ironickým významem)
And no wonder, for to see the Host was to see your own salvation. (238)
Six feet tall (has there ever been a short king of England since John?), Henry [...] (242)
[...] to send Anne back to the French court [...], not the best place, perhaps, to encourage her in demure obedience. (247)
- Modalita, již autor dává najevo, že nejde o podložená, objektivní fakta, nýbrž o jeho vlastní názory a dohady. Je vytvořena pomocí modálních sloves či částic „*probably*“, „*maybe*“, „*of course*“
She may have been introduced to the king [...] (244)
For the first time Wolsey must have felt uncomfortable[...] (250)
- Ironie, se kterou přistupuje k některým postavám či skutečnostem (viz oddíl „Tropy“)

Zajímavé je autorovo měníci se pojetí sebe i čtenáře skrz osobní zájmena. V textu autor používá:

- „I“ pro sebe jakožto vypravěče, v subjektivních vyjádřeních
In the 1950s, when I began to learn[...] (234)
- „We“ jakožto obecného podmětu označujícího „nás lidi“ (na některých místech by mohl být považován i za vespolečný podmět označující autora a čtenáře)
[...]men whom we usually and wrongly think of as liberal[...] (240)
- „You“ jakožto čtenáře přítomného, nahlízejícího daný jev v přítomnosti
You don't notice the ghosts, not right away. (233)
- „You“ jakožto čtenáře imaginárního, existujícího v době odehrávajícího se děje, a tedy ztotožněného s osobami, kterých se děj týká. Tímto je čtenář vtahován do děje.
You might invoke one saint from the plough gallery to ensure a good harvest[...] (237)

3.1.2 Čtenář

Originální text se zařazuje mezi populárně-naučnou literaturu s historickou tematikou a je tedy určen široké veřejnosti spíše dospělých čtenářů. Sám Schama ve svém poděkování v knize uvádí, že je určena „čtenářům, kteří jsou sami cokoli jen ne odborníci“ (Schama, 11). Text je však přece jen vhodný spíše pro vzdělanější čtenáře s určitým zájmem o danou tematiku, a to hned z několika důvodů. Prvním je poměrně náročný autorský styl, který využívá bohatou slovní zásobu včetně méně frekventovaných slov (často cizího původu) a na mnoha místech také značně komplikovanou syntax. Navíc autor mnohdy ozvláštňuje text ironií či metaforami, které už k pochopení vyžadují vyšší intelektuální úroveň. (více viz oddíl Lexikální a stylistické prostředky)

Od čtenáře se také očekává určitá orientace v tematice britské historie a historie obecně – základní (nikoli odborná) znalost význačných postav a momentů, termínů z oblasti architektury, umění či náboženství, historických souvislostí atd. je značnou výhodou, ač samozřejmě není podmínkou. Čtenář, který těmito znalostmi nedisponuje, však bude pravděpodobně mít větší obtíže porozumět některým částem, zvláště náznakům a aluzím na jiné texty či skutečnosti, a bude tak buď o určité informace či významy ochuzen, nebo bude nucen si dané termíny či jména dohledávat. To ovšem neznamená, že by byl text primárně určen historikům či jiným specialistům v oboru – pro ně by pravděpodobně nebyl dostatečně informativní a odborný.

Čtenář českého překladu by se nemusel od čtenáře výchozího textu příliš lišit. I on by měl patřit spíše ke vzdělanější vrstvě s určitým obecným přehledem i zájmem o historii (ideálně přímo historii Velké Británie). Obecné kulturní povědomí čtenáře českého a britského textu se však přirozeně liší, a je-li zájem českého čtenáře skutečně laický, případně ani není zaměřen konkrétně na Velkou Británii, dané historické období apod., nemohu při překladu počítat se stejnými výchozími znalostmi. Navíc je potřeba brát v úvahu, že česká společnost je velice sekulární, a to nejen podílem ateistů (podle posledního sčítání lidu se za věřící považuje pouhých 20% obyvatel – [2]), ale i obecným povědomím o náboženství a s ním souvisejícími znalostmi termínů. Tyto rozdíly by mohly omezovat čtenářovo porozumění textu a pravděpodobně narušovat plynulost čtení. Proto je nutno je řešit upřesněním nebo vysvětlením, tak aby měl i zamýšlený český čtenář šanci číst text bez častého zastavování se nad neznámým termínem a beze ztráty orientace v tématu.

Ke zjištění znalostí a porozumění českého čtenáře jsem použila krátký průzkum mezi svými známými. Respondenti dostali vždy zadaný termín (případně osobnost, událost ap.) a mohli zvolit ze 4 odpovědí lišících se od „*Nikdy jsem o něm neslyšel/a*” po „*Vím, co znamená*”, přičemž kladné odpovědi vyžadovaly od respondenta rozvedení. Z výsledků jsem vycházela při upřesňování své představy zamýšleného čtenáře (kontrolovala jsem obecnou srozumitelnost textu). Právě podle výsledků jsem také volila konkrétní překlad daných termínů a rozhodovala se doplnit či nedoplnit jej o vysvětlivku. Výsledky průzkumu si je možno prohlédnout v části „Přílohy“.

Kniha by mohla vyjít např. v rámci edice „Historie a Fakta“ nakladatelství Melantrich, či edice „Dějiny Evropy“ nakladatelství Argo.

3.1.3 Funkce textu, funkční styl a záměr autora

Primární funkcí textu (dělení dle Jakobsona) je funkce zobrazovací – autor čtenáři sděluje historická fakta a historické souvislosti, týkající se převážně období vlády Tudorovců, ale občas i období jiných. Proto také můžeme text označit za převážně objektivní. Do určité míry pak můžeme v textu najít i funkci expresivní, a to v místech, kde autor vyjadřuje své subjektivní názory a náhledy na dané události či osoby (jak jsem již podrobněji rozebírala u subjektivity autora), a funkci poetickou v rozsáhlejších barvitých popisech, jaký najdeme například hned v prvních odstavcích kapitoly.

Jak již bylo řečeno a jak odpovídá i výše uvedeným textovým funkcím, jedná se o text populárně-naučný, tedy jeden ze stylů funkčního stylu odborného (podle Mistrika „nižší odborný styl“). Informace jsou pojaty jako základní fakta a podávány poutavou, zábavnou a

i laikovi přístupnou formou, a proto jsou spíše než odborníkům určeny zájemcům, kteří k pochopení textu nepotřebují nějaké hluboké odborné znalosti. Vzhledem k časté subjektivitě a výskytu příznakových prvků se však text přibližuje stylu esejistickému, ležícímu na pomezí mezi textem odborným, publicistickým a uměleckým.

S funkcemi textu a funkčním stylem souvisí i záměr autora. Celkem samozřejmě lze předpokládat, že jím bylo přiblížit historii dnešnímu laickému čtenáři, možná i vzbudit větší zájem o národní historii či poopravit některé zažitě představy, které nemusí zcela odpovídat realitě. Nejjistější však je podívat se, co o svém záměru říká sám autor:

Vnést čerstvou energii a drama do dobře známých příběhů a seznámit s těmi méně známými co nejširší veřejnost; obnovit a oživit sdílené veřejné nadšení pro historii [...] zvláště nyní, kdy se znovu dostává do popředí otázka vlastenectví a národní hrdosti [...] (Schama, 11; vlastní překlad)

Podobné cíle může mít i český překlad, s výjimkou snahy o vzbuzení národní hrdosti a vlastenectví. Vzhledem k tomu, že však Schama nikde v textu k těmto věcem explicitně nepovzbuzuje, předpokládám, že tato skutečnost nebude mít na překlad žádný vliv.

3.1.4 Médium

Jak bylo zmíněno již v úvodu, knižní série *A History of Britain* vznikala souběžně se stejnojmenným televizním dokumentárním seriálem, kterým provázel taktéž Simon Schama. Souběžnost však nespočívala pouze ve shodné době vydání či stejné tematice, nýbrž ve společném vzniku obou podob, a to až do té míry, že jedna kapitola v knize odpovídá jednomu dílu seriálu a obě zpracování obsahují celé stejné pasáže textu.

Zajímavé je sledovat, jak byl text knihy ovlivněn filmovou podobou téhož. Mluvenost se do textu příliš nepromítá, nejspíše v důsledku toho, že i mluvený projev ve filmové verzi je očividně předem připravený, děj v knize jako by se však odehrával v jednotlivých scénách, sestávajících z jednoho nebo několika odstavců. Této hypotéze by odpovídala i na populárně-naučný text dosti vysoká obraznost a poměrně dlouhé úseky líčení. Autor často prostřednictvím textu vytváří statické obrazy, které ilustrují jeho vyprávění – najdeme je například hned na začátku kapitoly (233), při popisu melfordského kostela (237) či „Brokátového pole” (243).

3.2 Vnitrotextové faktory

3.2.1 Slohové postupy

Autor využívá převážně dvou slohových postupů. Postupu výkladového, kdy konstatuje fakta, sděluje jména, názvy a letopočty a uvádí je do souvislostí. Ten se často prolíná s postupem vyprávěcím, jímž autor dosahuje barvitého a poutavého vyprávění historických událostí, a výjimečně i s úseky úvahy, kterou najdeme například na str. 246 ve 2. odstavci – jedná se o úvahový text odborné komunikační sféry, který je i přes zvýraznění autorova subjektu poměrně objektivní. V textu nalezneme také několik úseků, v nichž bylo použito postupu popisného (např. popis kostela v Melfordu, str. 237), charakteristiky (např. charakteristika Jindřicha VIII. jako mladého krále, str. 241-2) či popisu uměleckého neboli líčení – toho autor využívá k živé vizualizaci obrazů a scén, jak to můžeme vidět hned v úvodních odstavcích kapitoly.

3.2.2 Téma a presupozice

Presupozice autora vůči čtenářům a rozdílné znalosti čtenářů výchozího a cílového textu i překladatelské problémy, které z nich vyplývají, jsem už několikrát zmiňovala výše. Presupozice úzce souvisí s tématem knihy, jímž je britská historie, konkrétněji období vlády královského rodu Tudorovců, stav katolické církve před reformací, postoje jejích protestantských odpůrců a reformátorů, podrobněji je probírán počátek vlády Jindřicha VIII. a vznik jeho vztahu s Annou Boleynovou. Tato témata jsou přirozeně bližší britským čtenářům, kteří se o nich jistě učili podrobněji ve škole a celkově se s nimi častěji setkávají v kontextu své kultury (v literatuře, divadle, televizi, při návštěvě historických míst či ve veřejných projevech).

Presupozice se mohou týkat znalostí hned v několika oblastech:

- Církev a křesťanství – jak již bylo zmíněno, lze očekávat, že český čtenář bude mít v této oblasti značné znalostní nedostatky a tedy pravděpodobně i problémy porozumět některým termínům, případně se orientovat v některých částech textu, rozumět souvislostem apod.
- Hodnosti lidí u královského dvora či v církvi – zvláště speciální hodnosti, které v českém prostředí vůbec neexistují (či spíše neexistovaly)
- Architektura a umění – zvláště církevní architektura ve Velké Británii je v mnohém odlišná od té naší, některé prvky u nás vůbec nenajdeme. Popisy význačných budov

(např. Hampton Court) také mohou být podány jen stručně či náznakem, neboť se předpokládá, že si je čtenář snadno vybaví.

- Význačné osobnosti britské historie, jejich význam a základní charakteristiky – autor často na čtenářovy výchozí znalosti příliš nespolehá a potřebné informace raději sděluje, občas je přesto nutné drobné doplnění
- Významné události britské historie (zvláště bitvy) – obvykle jsou pouze zmíněny v jedné větě (často skutečně jen okrajově), čtenář původního textu však nejspíše bude dobře vědět, o čem autor mluví a vybaví si řadu podrobností a souvislostí, zatímco českému čtenáři může připadat zmínka až příliš stručná a nic neříkající, případně u něj i vytvářet dojem, že text je fakty přehlacen. Někdy může znalost i chybět k plnému pochopení kontextu.

Při překladu v případě odlišných výchozích znalostí vznikají víceméně tři různé situace:

- Denotát existuje i v českém kontextu, český čtenář však o něm mnoho neví, případně nezná termín, který jej označuje – např. *priory* – *převorství*, *root* – *krucifix*, *chancel* – *kněžiště* atd. Jak vidno, jedná se převážně o termíny vztahující se k církvi (případně církevní architektuře), jejichž neznámost pro českého čtenáře pravděpodobně souvisí s již zmiňovanou sekularitou české společnosti. Český termín lze ve většině případů ponechat, pokud nebrání celkovému porozumění, v některých případech je však dobré zvážit stručný opis, který čtenáři lépe přiblíží význam nebo pomůže dokreslit obraznost či děj, případně i vysvětlivku.
- Denotát v českém kontextu neexistuje, je však znám (alespoň v základních rysech) i českému čtenáři, případně pro něj i existuje český termín. Do této kategorie bych zařadila také význačné, i českému čtenáři známé osobnosti britské historie, jejichž jména také obvykle mají svou českou podobu – př. *Henry VIII* – *Jindřich VIII.*, *Catherine of Aragon* – *Kateřina Aragonská*; a známá místa – př. *London* - *Londýn*. Problematikou překladu jmen se zabývám v části „Překladatelské problémy“.
- Denotát existuje pouze v kontextu anglickém a v českém prostředí je zcela neznámý, neexistuje pro něj žádný termín – př. *plough gallery*, *Earl Marshal*. V tomto případě (který je naštěstí poměrně vzácný), je potřeba sáhnout buď po explicitnějším objasnění pojmu, nebo vysvětlení vložit do poznámky pod čarou. Do této kategorie spadají také jména osobností a míst, o nichž český čtenář pravděpodobně nikdy neslyšel, ty však obvykle větší objasňování nevyžadují, ačkoli může u českého čtenáře docházet k určité ztrátě konotací (např. *court at Blackfriars* – umístění soudního dvora, u nějž probíhal proces s Kateřinou Aragonskou, není nijak výrazně

významné ani potřebné k pochopení textu. Rodilý Brit (nebo minimálně Londýňan) si však pravděpodobně současně vybaví, že *Blackfriars* je dnes význačnou londýnskou čtvrtí, s níž může mít spojeny další události a skutečnosti).

Navíc je potřeba brát v úvahu možnost, že termín, případně samotný denotát, není znám ani čtenáři originálu. Je možné, že i od něj se očekává, že v případě hlubšího zájmu si daný termín vyhledá sám. Vysvětlování či opisování v překladu by pak bylo do jisté míry redundantní. V tomto případě se však už nejedná o čtenářovu neznalost presupozic – ty se k danému jevu nevážou ani v původním jazyce.

3.2.3 Morfologická rovina

V celém textu, a zvláště v popisných pasážích, dochází k výrazné **nominalizaci**, která vytváří statičnost a současně barvitost obrazu, pro češtinu však není tak obvyklá. Poměrně často také v textu nalezneme **kompozita**, primárně atributivní (*hard-and-fast boundary*, 237; *the punch-in-a-belly kind*, 242), v menší míře i substantivní (*the eighteen-year-old*, 242). Na mnoha místech autor uspořádává substantiva či adjektiva do asyndetických triád nebo je spojuje za pomoci aliterace (viz Lexikální a stylistické prostředky: Figury), čímž podporuje vizualizaci i poetičnost textu.

Zvýšený výskyt **sloves** v úsecích vyprávěcích dodává textu dynamiku a podporuje dojem plynoucího času. Jak je pro angličtinu typické, výrazně častěji než v češtině se u sloves využívá pasivních forem. Stejně tak se v textu mnohem častěji vyskytují neurčité slovesné tvary – infinitiv a gerundium s participiem, které často pomáhají tvořit polovětné vazby. I slovesa jsou v textu občas uspořádána v triádách nebo paralelně řazena v asyndetech.

3.2.4 Syntaktická rovina

K dosažení dynamiky a rychlého spádu děje autor používá několika jednoduchých, krátkých vět (nebo souvětí, která sestávají z krátkých vět poskládaných asyndeticky za sebou).

This was too much. The cardinal-legate broke up the court [...] The king was livid. Wolsey was finished. (251)

Dlouhá a často značně **komplexní souvětí** jsou používána k popisům, charakteristikám, ale také vysvětlování nebo vyprávění složitého děje. Z toho též logicky vyplývá, že převažují souvětí podřadná, s doplňujícími, vysvětlujícími či rozvíjejícími větami vedlejšími, velice často také s polovětnými konstrukcemi. Tato složitá souvětí je potřeba překládat s obzvláštní pečlivostí a opakovaně kontrolovat, zda je zachován skutečný smysl věty a celková

srozumitelnost. V některých případech je lepší zvolit rozdělení do více vět. Příkladem značně složité syntaxe je následující souvětí:

But it is because the death of that world was so unexpected, so shocking and so improbable, and because the Reformation and the religious wars it triggered cut so deep a mark in our history that the surviving fragments need to be reassembled into a big picture. (233-4)

Toto souvětí je současně ukázkovým příkladem tzv. „**cleft sentence**“ – vytýkací konstrukce – v níž se na začátek věty vytýká zdůrazňované slovo, nebo dokonce celá věta, jako v tomto případě. Slouží ke zvýšení důrazu a někdy také k lepší kohezi s předcházejícím textem.

Velmi hojně se v textu vyskytují také **polovětné konstrukce**, tvořené za pomoci neurčitých slovesných tvarů (participia, gerundia a infinitivu). Participiu v češtině nejpřesněji odpovídají přechodníky, protože však patří dnes už k mluvě knižní až archaické (viz užití u překladu historických textů), jsou nejčastěji překládány pomocí vedlejších vět. Dušková tuto skutečnost vysvětluje:

Podmínky pro tento rozdíl jsou dány již systémem formálních prostředků v obou jazycích. V angličtině je tento systém bohatší (oproti češtině zahrnuje navíc gerundium) a rozvinutější (anglické jmenné tvary rozlišují nejen slovesný rod, aktivum a pasivum, nýbrž i časové vztahy: současnost (popř. následnost) proti předčasnosti). (Dušková, 542)

Překlad jmenných tvarů za pomoci vedlejších vět také způsobuje rozšíření českého textu a s ním související rozvolnění větné stavby. Oproti tomu „výrazná tendence angličtiny vyjadřovat sekundární predikace jmennými tvary vede ke kondenzaci anglické větné stavby.“ (Dušková, 542)

Nepravá věta vedlejší, kterou v textu také často najdeme, má gramatickou formu určitého druhu vedlejší věty, sémanticky jí však neodpovídá. [...] *Wolsey lean[ed] heavily on the young man, who was duly crushed into submission.* (247) – zdánlivě se jedná o větu přívlastkovou, sémanticky ale vyjadřuje spíše souřadnou větu hlavní (...and he was duly crushed into submission).

Vytýkací konstrukce i nepravé věty vedlejší jsou v češtině daleko méně obvyklé než v angličtině a při zachování v překladu mohou působit až dojmem stylistické neobratnosti.

Dalšími z autorových hojně využívaných syntaktických prostředků jsou **vsuvky**, jež jsou ve větě odděleny buď pomlčkami, nebo závorkami, výjimečně i čárkami.

Wolsey knew just what made people tick – their vanities and their fears – and he also understood the critical relationship [...] (243)

3.2.5 Lexikální a stylistické prostředky

Jak je pro jeho styl typické, autor používá velmi bohatou a rozmanitou slovní zásobu. Kromě běžného lexika v textu najdeme poměrně hodně **slov přejatých**, nejvíce z francouzštiny a latiny. Užívání velkého množství slov přejatých souvisí ve velké míře s terminologií a popisem historických událostí, postav a míst (*façade, formidable, mêlée, fleur-de-lis, pièce de résistance...*). Pokud v češtině existuje pro dané slovo ekvivalent, který patří do původní slovní zásoby, dochází občas k určité nivelizaci.

Cizí výraz se užívá také v případech, kdy v angličtině termín existuje, ale obecně je hodně znám i termín cizí, nebo pokud je důležitá lexikální podoba cizího výrazu. Nejčastěji jde o termíny latinské týkající se náboženství. V těchto případech jsou cizí termíny uváděny v kurzívě, souběžně s termíny anglickými.

Solus fides. Faith alone (239)

the loyal Fidei Defensor, Defender of the Faith (241)

Přirozeně se v textu také často vyskytují **historismy** (ve značném množství církevní termíny, ale také lexikum týkající se života u dvora, umění apod.), což odpovídá tematickému zařazení textu. Minimálně autor používá i archaismů, většinou v ironickém vyznění

Mnohem neobvyklejší je autorovo používání **anachronismů** – termínů do dané doby očividně nepatřících. Autor tím vytváří aktualizaci, dodává textu na zajímavosti a vtipnosti; často může užití anachronismu působit až ironicky.

The Chapel transported by direct flight from the Holy Land (236)

Francis, alas, won the decor and design prize by [...] (243)

The tragic soap-opera of Anne Boleyn's life (244)

Většina textu je tvořena jazykem neutrálním. **Formální jazyk** představují převážně knižní výrazy a poetismy, kterých je v textu poměrně hodně - *lurk, ardent, splendour, voluptuous*. Tyto výrazy přispívají k dojmu „vysokého“ stylu, ale také k vyšší čtenářské náročnosti. V textu je také často zastoupena **neformální vrstva** hovorových výrazů i celých slovních spojení – *have a cheek to, piggyback, smell the testosterone, drop-dead (handsome)*. Autor se tímto způsobem přibližuje čtenáři, vytváří neformálnost textu a zvyšuje tak jeho čtivost.

V textu najdeme řadu intertextových odkazů. Jedná se převážně o aluze, a to nejčastěji biblické, náboženské či mytologické - *self-shepherded flock* (239), *priesthood of all believers* (240), *straight and narrow* (241), *Pandarus* (246). Překlad intertextových odkazů se liší případ od případu – zatímco některé jsou obecně známé a tedy snadno převoditelné do češtiny, jiné patří pouze k presupozicím anglického textu a musí být proto buď nahrazeny,

nebo dovysvětleny. V některých případech se také může vyskytnout problém se syntaktickým zařazením do celkového kontextu věty. Intertextový odkaz nalezneme i v jednom z vložených textů – Wyatt ve svém sonetu píše „*Noli me tangere for Ceasar's I ame*“ (248), čímž odkazuje na antického Caesara (více v části Překladatelské problémy). Z hlediska lexika jsou celkově vložené historické texty zcela samostatným případem (viz Intertextualita).

Pro účely této práce budu termín „lexikální prostředky“ používat v zúženém významu „figury, tropy a idiomatika“. Prvními z nich jsou **idiomy**, v textu hojně využívané k oživení. Často mají v češtině významový ekvivalent (ač v mnoha případech vyjádřený zcela jinými slovy), v některých případech je však nutno je nahradit nefigurativním výrazem.

Henry VII for whom money talked (241)

[...] if they stayed on the king's right side (245)

Kromě idiomů patří ke stylistickým prostředkům také figury a tropy:

Figury

Autor hojně pracuje s literárními a řečnickými figurami, čímž dodává textu na zajímavosti, čtivosti a v některých případech i na naléhavosti, údernosti. Právě používání figur je jedním z prostředků díky nimž nevzniká suchý odborný text, ale text populárně-naučný, přístupný i laikům, čtivý, místy až umělecký. V textu se vyskytují například následující figury:

Anafora, tedy opakování stejných slov či sousloví na začátcích vět, je jakýmsi „opěrným pilířem“, dodává často textu pravidelný rytmus, propojuje jednotlivé části dohromady a vytváří dojem výčtu, někdy dokonce gradace.

[...] part farmer's almanac, part horoscope, part prayer book (238)

Henry the gallant, Henry the clever, Henry the nimble, Henry the superstar (242)

Syntaktický paralelismus je velmi blízký anafoře (případně epifoře), opakují se však celé části vět. Efekt je víceméně stejný.

[...] they need their own courts, their own taxes, their own government? (239)

No doubt he laughed. No doubt he hated it. No wonder that [...] (244)

Aliterace značí opakování stejných hlásek na počátcích slov, působí zvukomalebně a textu dodává na poetičnosti; současně však „omezuje a předurčuje výběr lexikálních prostředků“ (Čermák, 5). Vzhledem k tomu, že je aliterace v českých textech využívána mnohem méně než v textech anglických (a tedy čtenáři pravděpodobněji cizí a snad i přehlížená) a

vzhledem k tomu, že má v češtině obecně slabší účinek (kvůli větší průměrné délce slov), neměla by být upřednostňována před významem.

Monks and masses, plainsong and pictures (233)

Mastery of both matters and men (243)

Asyndeton, neboli hromadění slov beze spojek, byl již několikrát zmíněn dříve. Jeho efektem je urychlení rytmu, zdůraznění asyndetonicky spojených slov, nebo naopak dojem výčtu.

The charm was of the rib-poking, back-slapping, arm-around-the shoulder, punch-in-the-belly kind [...] (242)

Desire endlessly deferred; sexual passion transfigured into pure, selfless love; troubadours, masks; silk handkerchiefs, a lot of sighing. (245)

Řečnická otázka je otázkou pouze formálně, neočekává odpověď. Autor ji používá ke zdůraznění daného tvrzení a zvýšení expresivity, v neposlední řadě má řečnická otázka i fatickou funkci – autor jí zdánlivě oslovuje čtenáře, jako by směrem k nim poznamenával něco, určené právě jen jim.

If they were, after all, just men, why did they need their own courts, their own taxes, their own government? (239)

Had there ever been a short king of England since John? (242)

Gradace zesiluje postupně význam slova. Ozvláštňuje text a přitahuje pozornost ke gradovanému denotátu.

It was this claim [...] [they] found so offensive, even blasphemous. (238)

Henry not only shone, he glittered. (242)

Litotes označuje spojení dvou záporů za účelem zjemnění. Autor ho však občas používá také ironicky.

The record of the Church was not spotless (235)

[...] at the early years of her marriage she was not at all unattractive (241)

Vzhledem k tomu, že má anglický jazyk v mnohém rozdílná pravidla od jazyka českého, může být překlad některých figur poněkud problematický a ke každému případu je potřeba přistupovat individuálně. Zvláště aliterace může působit při převádění do češtiny značné obtíže a překladatel může být v některých případech nucen volit mezi normou „uměleckosti“ (zachování aliterace a posunutí významu) a normou reprodukční (zachování významu a ztráta aliterace) (viz Levý, 88).

Tropy

Textu dodávají na zajímavosti a poetičnosti, často tvoří také základ humoru, ironie až sarkasmus jsou i součástí autorova specifického stylu. Spolu s figurami přispívají k tomu, že nám autor namísto suchého odborného článku předkládá čtivý a zábavný populárně-naučný text.

Metafora se nachází v textu velmi hojně, poměrně často v ustálené podobě v rámci idiomů. Někdy funguje jako ozvláštnění, jindy jako prostředek obraznosti. Autor často vytváří své vlastní nové a neotřelé metafory, kterými stručně a trefně vyjádří danou myšlenku.

Při překladu je potřeba si ujasnit, jedná-li se spíše o metaforu ustálenou či idiom (případně metaforu novou, avšak odpovídající existující české metafoře), nebo zda jde spíše o skutečné obrazné pojmenování – podle toho bude buď adaptována, tedy nahrazována jako celek českým významovým ekvivalentem (odpovídající českým idiomem apod.), nebo víceméně doslovně překládána při současné snaze o zachování obraznosti.

[...] accommodated within the capacious skirts of the Catholic Mother Church.
(236)

As for Henry himself, you could practically smell the testosterone. (241)

Metonymie přenáší význam na základě souvislosti. Je hůře určitelná, neboť se již často jedná o ustálené užití. Je používána hlavně z důvodu zjednodušení a zkrácení výpovědi. Metonymie obvykle nebývají překladatelsky náročné, protože mívají podobnou formu i v českém jazyce, přesto je potřeba dát si pozor na případy, kdy stejné přenesení významu v češtině neexistuje a doslovný překlad by tak zněl stylisticky neobratně.

Henry was trying to establish himself as a major power in Europe (245)

[T]here was nothing to stop Catherine from appealing to Rome (250)

Ironie (až **sarkasmus**) je jedním z nejvýraznějších znaků autorova stylu. Někdy jí dosahuje, jak již bylo zmíněno, výběrem lexika (archaismy, anachronismy) či užitím např. litotesu, jindy je čistě „mimotextová“, vyplývající z kontextu. Její funkcí je „zlidštění“ textu, větší zábavnost a čtivost a přiblížení autora čtenářům. Z mnoha uvádím jen několik ukázek:

Always happy to see someone else's money being spent [...] (234)

[...] and that made the first order of the day a nice little war with France. (242)

It came to war anyway, not with swords and lances but something much more deadly: style. (243)

3.2.6 Intertextualita

Vložené texty by bylo možno označit za texty zcela samostatné, proto u nich provedu i stručný samostatný rozbor:

Texty mají přirozeně rozličné autory: Roger Martyn (popis melfordského kostela), Thomas Wyatt (sonet „*Whose List to Hunt?*“), Jindřich VIII. (dopisy Anně Boleynové). Citace historických osob jsou nejčastěji v přímé řeči, a mají tedy také své vlastní autory, ať už se jedná o delší projevy (např. Kateřina Aragonská – projev u soudu) či jednotlivé věty (např. William Tyndale – vyjádření svého životního poslání)

Autoři vložených historických textů i uváděných citací pochází všichni z počátku 16. století, tedy ze zcela jiného historického období než autor hlavního textu, což se projevuje na rovině sémantické, syntaktické i lexikální a mělo by být odpovídajícím způsobem zohledněno i v překladu. Kontext písemného projevu či promluvy, který není zřejmý z textu samotného, pokrývá autor ve větách předcházejících citaci, případně po ní následujících – uvádí do situace a vysvětluje případné nejasnosti: *William Bankes of Longhborough [...] had the effrontery to tell a Church court ordering a penance:* (následuje citace) (239)

Úseky promluvy sestávající jen z pár slov či bez jasného autora jsou zařazeny do širšího kontextu řeči autorské, zachovávají si však stále vyjadřovací styl původního autora.

[...] the guardians of orthodoxy resolved to root out the ‘most pestiferous and pernicious poison’ [...] (240)

Výjimečně najdeme i řeč polopřímou, kterou se autor přibližuje promlouvající postavě, slova však formuluje sám a projev se tedy neliší od řeči autorské.

Vložené texty se často vyznačují velice složitou syntaxí s vysokou koncentrací polovětných vazeb a knižními tvary slov (zvláště sloves). Přesto by se rozdíl mezi dnešní angličtinou a tou ve vložených textech mohl jevit menší než rozdíl mezi dnešní češtinou a češtinou Bible kralické, kterou jsem zvolila jako ekvivalent angličtiny 16. století. Je však důležité vzít v úvahu skutečnost, že většina vložených textů už není ve zcela původní podobě, jak můžeme zjistit při srovnání s přepisy originálů dokumentů ze stejného období, a to včetně dopisů Jindřicha VIII. (viz Hladký J., 180-181; Ellis, H., 63→). Rozdíly jsou patrné hlavně na rovině morfologické (př. *kepynge* – *keeping*, *fyftene dayes* – *fifteen days*). K určité modernizaci došlo i u Wyattova sonetu, ačkoli rýmy a celková stavba básně zůstávají zachovány [3].

Pokud nemá dojít k nivelizaci a má být zachován dobový ráz historických textů, bude lepší před překladem aktualizujícím dát přednost překladu historizujícímu (viz Nord, Ch., 72-73) - v přední řadě volbou odpovídajícího dobového jazyka.

4. PŘEKLADATELSKÁ METODA

Na základě provedené překladatelské analýzy lze stanovit překladatelskou metodu. Řídícím faktorem přitom budou funkce textu a zamýšlený čtenář. Kniha, z níž pochází překládaná kapitola, by měla být určena poměrně širokému publiku lidí, kteří mají zájem dozvědět se něco o britské historii, ale také například studentům, kteří by z textu mohli čerpat pro svůj referát či seminární práci. Má-li být zachována funkční ekvivalence s originálem, je nutné brát v úvahu místní odstup (Levý 124-125) – text je zakotven ve výchozí britské kultuře a lze proto předpokládat, že výchozí znalosti britských a českých čtenářů se výrazně liší. Má-li tedy český čtenář bez větších obtíží pochopit, o co se v textu jedná, je potřeba v některých případech použít explicitnějšího výrazu či dovysvětlit daný termín či skutečnost buď přímo v textu, nebo v poznámce pod čarou.

Při překladu je však nutno dávat zvláštní pozor na styl (který by se přílišnou explikací mohl posunout k až příliš odbornému a ztratit čtivost) a na funkce dané části textu – zatímco určitým úsekem dominuje funkce referenční a explikace spolu s doslovností je tedy na místě, neboť hlavní je zde srozumitelnost, v jiných úsecích převažuje funkce poetická (v barvitých popisech, metaforách, při aliteraci, v sonetu apod.) a je tak záhodno dát přednost lehce volnějšímu překladu – v takových případech může být důležitější forma než obsah a konotace než denotace. Obecně by pak měla být zachována současně srozumitelnost textu a jeho čtivost, čehož lze dosáhnout také vhodným výběrem lexika i jasnou větnou syntaxí.

5. PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY

Jak je patrné již z překladatelské analýzy, text je bohatý na překladatelské problémy, a to jak po stránce formální (složitá syntax, volba lexika ap.), tak po stránce obsahové (rozdílné presupozice a s nimi související potřeba explicitace). Není proto možné rozebírat veškeré tyto problémy a jejich překladatelská řešení, pohovořím o nich tedy obecně dle jejich typu a zvláště u formální stránky uvedu jen několik příkladů.

Anglický a český text uvádím obvykle ve dvou sloupcích, v případě krátkých citací vedle sebe oddělené pomlčkou. Pokud pouze mluvím o určité skutečnosti či tvrzení bez citace, odkazuji k danému místu číslem strany z obou textů v závorce. Ve všech případech je anglický text první, český druhý.

5.1 *Překlad názvu kapitoly*

Název kapitoly *Burning convictions* je z hlediska sémantiky velmi zajímavý. Slovo *burning* zde nabízí dva významy: adjektivum s významem „palčivý“ či „horoucí“ a gerundium „pálení“, „spalování“. „Conviction“ pak může znamenat jak „rozsudek“, tak „víru“, „přesvědčení“. Ve výsledku tak můžeme dostat hned několik významových kombinací: „horoucí přesvědčení/víra“ (mnoho lidí za vlády Jindřicha VIII. a jeho potomků zemřelo za svou víru); „spalování přesvědčení/víry“ („heretici“ a ti, kteří nechtěli svou víru přizpůsobit současnému diktátu vládce, byli často upalováni – tzv. „turn or burn“; také docházelo k pálení zakázaných knih); „palčivé rozsudky“ (během tudorovského období proběhlo mnoho nechvalně známých soudů a padlo mnoho rozsudků smrti, degradace apod). Ve volnějším smyslu by pak mohlo jít i o „spálení lidských jistot, přesvědčení“. Ve dvou slovech názvu se tak vlastně ukrývají všechna hlavní témata dané doby i textu samotného.

Ve výsledku jsem se rozhodla pro název „*Planoucí víra*“. Proti originálu se sice ztrácí význam rozsudků, nadpis však stále obsahuje dvojsmysl hořící (např. na hranici) – horoucí.

5.2 *Morfologie a syntax*

5.2.1 Lexikálně-gramatické transpozice

K **transpozici slovního druhu** bylo potřeba přikročit v případech, kdy by doslovný překlad zněl v češtině neobratně.

Plain and simple (233) - *prostá jednoduchost* (7)

V angličtině je *plain and simple* ustálenou frází, v češtině se *prosté a jednoduché* vyskytuje také, avšak nejde zde o úplnou ekvivalenci. Spojení může mít až ironické (s

významem „Jak prosté!“) či negativní (s významem „nesofistikované“) zabarvení. Po čistě formální stránce může být navíc toto spojení považováno do jisté míry za pleonasmus, protože se slova „prosté“ a „jednoduché“ blíží synonymům. Po zvážení těchto skutečností jsem se proto rozhodla pro změnu jednoho z adjektiv na substantivum, čímž vznikl tento kompaktnější tvar.

Jako další příklad slov, která v češtině rozhodně vyžadují transpozici do srozumitelnější a přirozenější podoby, lze uvést řadu adjektivních kompozit popisujících Jindřichův šarm. Zatímco v angličtině zní tato adjektiva přirozeně a přispívají k barvitosti textu, v češtině by nejspíše ani nešla vytvořit a rozhodně by výrazně snižovala srozumitelnost. Rozhodla jsem se je proto převést na víceslovná příslovečná určení způsobu.

<i>The charm was of the rib-poking, back-slapping, arm-around-the-shoulder, punch-in-the-belly kind [...] (242)</i>	<i>Tento šarm se projevoval dloubáním do žeber, plácáním po zádech, rukou kolem ramen či ranou pěstí do břicha [...] (16)</i>
---	---

Změnu slovního druhu také často vyžadují **disjunkty a subjunkty**, které ve většině případů nelze převést doslovně jako příslovce a často ani jako jedno slovo, dochází tedy k amplifikaci (Knittlová, 10)

<i>Shockingly, the coroner balked at bringing in the convenient verdict of suicide [...] (239)</i>	<i>Koroner se zachoval zcela neslýchaně: odmítl případ uzavřít jako sebevraždu [...] (13)</i>
<i>Wolsey [leaned] heavily on the young man, who was duly crushed into submission. (247)</i>	<i>Wolsey [...] se do mladíka tvrdě opřel, a ten byl dle očekávání přinucen se podvolit (21)</i>

K transpozicím gramatických kategorií dochází nejčastěji u sloves, konkrétně hlavně u slovesného rodu, tedy mezi **pasivem a aktivem**. V češtině převažuje aktivum nad pasivem mnohem výrazněji než v angličtině. I v tomto případě musí být někdy pasivum nahrazeno víceslovně (dochází tedy k amplifikaci).

Zaprvé tedy může být pasivum jednoduše převedeno na aktivní formu stejného slovesa. To může v některých případech znamenat nutnost identifikovat z kontextu agens, který nebyl v pasivní konstrukci vyjádřen, avšak aktivní podoba věty jej vyžaduje.

<i>[F]arms were indiscriminately ransacked and burned, towns put to the sword. (242)</i>	<i><u>Vojska</u> vyplenila a vypálila všechny statky bez rozdílu, města padla mečem. (16)</i>
--	--

V jiných případech stačí odkázat na předchozí kontext deiktickým „it“, nebo případně nechat podmět nevyjádřený, je-li zřejmý z kontextu.

*Henry was evidently not **amused**.* (248) *Jindřicha to očividně **nepobavilo**.* (22)

Příkladem značné amplifikace textu při převodu z pasiva do aktiva může být následující část věty. Pokud by bylo zachováno pasivum, text by zněl nanejvýš neobratně, navíc v aktivní formě bylo lepší přidat sloveso „nedokázali“ pro lepší srozumitelnost.

[...] like prisoners [...], trapped, but not yet disposed of. (233) *[...] jako vězni [...] - už je lapili, ale zbavit se jich ještě nedokázali.* (7)

Věta, která je v češtině vložena za pomlčkou, je v angličtině ve skutečnosti polovětnou konstrukcí s minulým participiem, s pasivem velmi blízkým. Překladem polovětných konstrukcí se budu zabývat níže.

V některých případech, kdy i v češtině zní přirozeně, zůstává pasivum zachováno, a to buď ve formě opisné (tedy verbonominální vazbě s pomocným slovesem „být“), nebo jako pasivum zvrtné se zájmenem „se“. U opisného tvaru podtrhává užití pasiva skutečnou trpnost patiens a určitou chladnou neosobnost, jak můžeme vidět na prvním příkladu.

*[...]but in the end it **was decided** that she should **be betrothed** instead to Henry* *[...]nakonec však **bylo rozhodnuto**, že **bude** namísto toho **zasnoubena** Jindřichovi*
(241) (15)
*[M]uch heron **was consumed*** (244) *[S]nědlo se plno volavčího masa* (18)

5.2.2 Polovětné konstrukce

Jak již bylo zmíněno v překladatelské analýze, polovětné konstrukce jsou v angličtině tvořeny za pomoci participia, gerundia či infinitivu. Do češtiny mohou být překládány celou řadou způsobů. (V následujících příkladech je zdůrazněn v anglické verzi neurčitý slovesný tvar a v české buď užitá spojka, vztažné zájmeno, případně překladový ekvivalent v podobě infinitivu, substantiva apod.)

Nejčastějším způsobem překladu jsou vedlejší věty, zvláště vedlejší věty vztažné.

*He was the only king with his personal band, **hired** to go touring with him and **featuring** the eighteen-year-old as lead singer-songwriter.* (242) *Jako jediný král měl osobní kapelu, **kterou** si najal, aby s ním jezdila na turné, a **v níž** ve svých osmnácti vystupoval jako hlavní zpěvák i autor textů.* (16)

Uvedená věta může dokonce sloužit jako skvělá ukázka hned pro tři podoby neurčitých slovesných tvarů, seřazených navíc přímo za sebou – participium minulé, infinitiv a participium přítomné. Každý z tvarů je také přeložen jiným způsobem: první větou vedlejší

vztažnou, druhou větou vedlejší účelovou a třetí za pomoci substantiva. Současně lze na tomto příkladu názorně vidět rozvolnění větné stavby v českém překladu:

hired (kterou si najal) to go (aby (s ním) jezdila) touring (na turné) with him.

Infinitiv bývá často překládán jako vedlejší věta, nejčastěji již zmíněna účelová, ale často i předmětná – obě bývají obvykle uvozovány spojkou „aby“ – a další.

<i>Henry needed to invoke the support of the Church to sanctify his title (235)</i>	<i>[...] potřeboval tedy získat podporu církve, aby posvětila jeho titul (8) (účel)</i>
--	--

<i>[N]o embarrassment about calling on the saints to do you a good turn (237)</i>	<i>[N]ebyla žádná ostuda prosit svaté, aby vám prokázali nějaké dobrodiní (11) (předmět)</i>
--	---

Dalším způsobem překladu je použití infinitivu. Ten se samozřejmě nejčastěji vyskytuje tam, kde je infinitiv i v angličtině, může však být překladovým ekvivalentem i u ostatních tvarů. V uvedeném příkladu je užit primárně z důvodu vazby infinitivu se slovním spojením „je marné“.

<i>It's no good reaching out for ghosts. (233)</i>	<i>Je marné snažit se k duchům přiblížit. (7)</i>
---	---

Často jsou také neurčité slovní tvary převáděny v podobě substantiva (případně doplněného předložkou), čímž je mimo jiné (podobně jako u infinitivu) lépe zachována kondenzovaná syntax. Můžou být nahrazeny i adjektivem, často pak mají funkci doplňku.

<i>Henry VII himself appears, crowned and haloed [...] (234)</i>	<i>Samotný Jindřich VII. se zde objevuje s korunou a svatozáří [...] (8)</i>
---	---

<i>Henry [...] responded by proposing something quite different (249)</i>	<i>Jindřich [...] odpověděl návrhem něčeho značně rozdílného (23).</i>
--	---

V neposlední řadě jsou také polovětné konstrukce (zvláště ty víceslovné) překládány jako celá věta, paratakticky připojená k původní hlavní větě originálu, nebo dokonce jako dvě samostatné věty (je-li to záhodno pro zjednodušení složité syntaxe).

<i>Following Martin Luther, they attacked the received wisdom [...] (238)</i>	<i>Vzali si příklad z Martina Luthera a [...] zaútočili na obecně přijímaný názor [...] (12)</i>
--	---

<i>[...] annihilated the Scots, leaving 10,000 dead [...] (242)</i>	<i>[...] rozdrtilo početnější Skoty. <u>V bitvě</u> přišlo o život 10 000 lidí (16)</i>
--	---

Participium je navíc ve vložených historických textech překládáno přechodníky, které mu odpovídají nejpřesněji, jsou však dnes už považovány za knižní až archaické a do běžného textu se tedy nehodí. Uvedu jen jeden příklad z mnoha:

<i>Debating with myself the contents of your letter I have put myself in great distress not knowing how to interpret them [...]</i> (249)	<i>Zamýšleje se nad obsahem Vašeho dopisu velmi jsem se natrápil, nevěda kterak si jej vyložit [...]</i> (23)
--	--

5.2.3 Verbonominální vazby a nominálnost textu

Verbonominální predikát (tedy přísudek jmenný se sponou) najdeme v anglickém textu mnohonásobně častěji než v textu českém. Angličtina má totiž tendenci popisovat vnější realitu pomocí nominálních vazeb, zatímco pro češtinu jsou příznačné spíše konstrukce verbální (Nováková, 7). Tento systémový rozdíl mezi oběma jazyky je potřeba překladatelsky řešit, neboť zachování původní míry nominálnosti by mělo za následek překlad v lepším případě neobratný, a v horším i obtížně srozumitelný.

Verbonominální vazby jsou obvykle poměrně snadno nahraditelné slovesem víceméně ekvivalentního významu.

<i>And it would make a difference to English history.</i> (246)	<i>A to něco mělo ovlivnit celou anglickou historii.</i> (20)
--	--

Problém může nastat ve chvíli, kdy je jmenná část verbonominální vazby rozvíjena dalšími členy, nejčastěji přívlastkem. V takovém případě se obvykle přívlastek mění na příslovečné určení, k celkovému překladu věty je však nutné přistupovat s jistou dávkou kreativity – někdy může být například nejlepším řešením změnit některý s rozvíjejících větných členů na větu vedlejší.

<i>For the Henrys were <u>regular and eager</u> pilgrims to Walsingham.</i> (236)	<i>[...] neboť Jindřichové do Walsinghamu putovali pravidelně a se vší vážností.</i> (10)
<i>[...] but he was also <u>serious and literal</u> Bible reader</i> (249)	<i>[...] ale také <u>pečlivě</u> studioval každické <u>slovo Bible</u></i> (23)

Celková vyšší nominálnost anglického textu se projevuje i mimo verbonominální konstrukce a i v těchto případech často vyžaduje převedení na slovesný tvar. Protože tím ve větě přibude další sloveso, obvykle opět dojde ke změně z věty jednoduché na souvětí (jak v následujících příkladech naznačuje podtržení).

*Anne's point-blank **refusal** to entertain the idea of becoming Henry's mistress only intensified his urgency.* (249)

Anna kategoricky odmítala byt' jen uvažovat o možnosti stát se Jindřichovou milenkou, čímž pouze zvyšovala jeho naléhavou touhu. (23)

*[...] the reason for Mary Tudor's subsequent **coldness** towards her* (246)

[...] právě proto s ní později [Marie Tudorovna] jednala tak chladně. (21)

Například v případě několikanásobného přístavku v následující ukázce však bylo vhodnější nahradit poslední substantivum adjektivem, které proměnilo přístavek v přívlastek substantiva předchozího a zlepšilo kohezi textu.

*[...] without The Management: the clergy, **the guardians** of the mystery at the heart of traditional Catholic belief* (238)

*[...] bez vedení podniku: duchovenstva, **střežícího** tajemství v samém srdci tradiční katolické víry* (11)

Podobně jako při převádění pasiva do aktiva i při denominalizaci může nastat problém s nevyjádřenými větnými členy, obvykle předmětem. Zatímco u substantivní podoby nemusí být doplnění předmětem nutné, sloveso může vyžadovat zaplnění dané valenční pozice. Předmět je pak potřeba interpretovat z kontextu.

The most zealous enforcers (240)

*Ti, kdo **tvrdý** postup prosazovali nejhorlivěji* (14)

[...] attacked the received wisdom that only the priest could consecrate the Host as an unlawful usurpation. (238)

*[Z]aútočili na obecně přijímaný názor, že pouze kněz může posvětit hostii, neboť **podle nich** si tuto pravomoc přisvojoval neoprávněně.* (12)

5.2.4 Cleft sentences a vsuvky

Tzv. **cleft sentences** neboli vytýkáci vazby nejsou v textu příliš zastoupeny. Spíše než vytýkáci vazbou jsem je do češtiny překládala za pomoci „právě“, které zdůrazňuje v angličtině vytýkané slovo (v následujícím příkladu je zdůraznění intenzifikované ještě za pomoci slova „precisely“, které má velmi podobný význam, v překladu jsem tedy použila redukci a obě slova spojila do jednoho)

*But **it was** precisely this claim [...] **that** the apostles of the new Christianity [...] found so offensive.* (238)

*Ale **právě** toto tvrzení [...] považovali apoštolové nového křesťanství [...] za velice pobuřující, ba přímo rouhačské.* (12)

Vsuvky naopak využívá autor hojně, někdy vyčleněné za pomoci pomlček, jindy čárek či závorek. Čeština užívá vsuvek daleko méně než angličtina, navíc právě vsuvky často přispívají ke komplikované syntaxi, proto je v mnoha případech lepší je přetvořit na věty vedlejší, nebo je alespoň přesunout na začátek či na konec souvětí. (K označení vsuvek používám podtržení, neboť tvoří velkou část citací a tučné písmo by tak bylo příliš výrazné).

[T]hose who, like John Fisher, Bishop of Rochester, and John Colet, Dean of St Paul's, thought of themselves as reformers [...] (235)

When the investment was made, so the country gentry and merchants of Long Melford calculated, what they would be getting in return was [...] (236)

[Ti], kteří považovali sami sebe za reformátory [...] – patřili k nim například John Fisher, biskup z Rochesteru, či John Colet, děkan u Sv. Pavla. (9)

Jak si venkovští šlechtici a obchodníci z Long Melfordu spočítali, za takovou investici jistě dostanou na oplátku [...] (10)

Ve druhém z uvedených příkladů navíc můžeme vidět výrazné zjednodušení syntaxe a s ním úzce související zkrácení věty a zlepšení srozumitelnosti.

V některých případech je vsuvka naopak redukována z větné formy na nominální frázi, čímž méně narušuje průběh věty. V uvedeném případě tak má místo nerestriktivní věty vztahné funkci přístavku. Tato podoba opět přispívá ke zkrácení a do jisté míry i zjednodušení věty. Je však potřeba dávat pozor na míru nominálnosti.

Henry's brother-in-law, James IV of Scotland (who was married to his elder sister, Margaret), had gallantly decided [...] (242)

Jindřichův švagr Jakub IV. Skotský (manžel jeho starší sestry Markéty) se šlechetně rozhodl [...] (16)

Na některých místech pak vsuvky ponechávám víceméně v jejich původní podobě, a to zvláště v případech, kdy patří k stylistickým prostředkům textu (mohou například tvořit určité zdůraznění či gradaci).

[...] it's an example of what happened when money, lots of it, was sunk into piety. (236)

[...] zkratka příklad toho, jak to dopadlo, když se peníze – spousty peněz – utopily ve zbožnosti. (10)

5.2.5 Nepravé věty vedlejší a vztahné věty

Jak již bylo zmíněno, nepravá vedlejší věta sémanticky neodpovídá své gramatické formě – velmi často se jedná například o vedlejší větu přívlastkovou, která má však význam věty hlavní ve slučovacím poměru s předchozí větou a časově po ní následující. V češtině je

však použití nepravé věty vedlejší považováno za stylisticky neobratné a je proto lepší ji převést na větu hlavní, které její obsah odpovídá.

*[...] got Wolsey to lean heavily on the young man, **who** was duly crushed into submission. (247)*

*[...] přiměl Wolseyho, aby se do mladíka tvrdě opřel, **a ten** byl dle očekávání přinucen se podvolit. (21)*

O jiný případ se jedná u vedlejších vět přívlastkových, které se sice také vztahují do budoucnosti, svou formou to však jasně vyjadřují, obvykle za pomoci „*would*“ jakožto minulého času pomocného slovesa „*will*“. Do češtiny lze přeložit za pomoci „*mít (jednou něco udělat)*“. Tyto věty tvoří v textu poměrně vzácné části s vyprávěním anticipačním.

*Arthur's younger brother Henry, who **would**, as king, without even meaning it, begin the process [...] (234)*

*Arturův mladší bratr Jindřich, který **měl** později jako král téměř bezděčně začít proces [...] (8)*

Problém občas nastává nejen s nepravými větami vedlejšími, ale s vedlejšími větami vztažnými obecně, neboť může v některých případech docházet k nefunkčnímu opakování uvozujících vztažných zájmen. „*Který*“ může být sice nahrazeno za pomoci knižnějšího „*jenž*“, řetězení více vztažných vět za sebou však často i tak působí neobratně. Na vztažné věty se navíc často převádí i neurčité slovesné tvary a vsuvky (jak již bylo probíráno výše), čímž se jejich koncentrace v českém textu ještě zvyšuje.

V některých případech jsem je proto vyjadřovala jiným způsobem – obvykle převedením na větu hlavní v poměru slučovacím, někdy dokonce na zcela samostatnou větu, odkazující na původní řídící člen vztažné věty za pomoci deiktického zájmena. Názorným příkladem může být následující ukázka, která v angličtině obsahuje poměrně vysoké množství vztažných vět za sebou, proto jsem při překladu dvě z nich převedla na věty hlavní.

*[...] portable enough to be smuggled into England through Lutheran-Lollard underground **that** flourished especially in port cities, **which** had regular contacts with Protestant northern Europe. Sailors from Hull, **who** had visited Bremen and had been astonished by a place **where** priests married [...] (240)*

*[...] přenosné natolik, aby je bylo možno propašovat do Anglie skrze luteránsko-lollardské podsvětí. **Tomu** se dařilo zvláště v přístavních městech, **která** byla v pravidelném kontaktu s protestantskou severní Evropou. Námořníci z Hullu byli při návštěvě Brém u vytržení z tohoto města, **kde** se kněží běžně ženili [...] (14)*

Má-li vztažná věta vysvětlující charakter, je vhodné zachovat vztah příčiny a následku například přidáním slova „*proto*“ do původní věty hlavní či „*protože*“ do původní věty vedlejší.

5.2.6 Slovosled, aktuální členění větné a koheze

Zatímco v češtině je aktuální členění větné (AČV) hlavním slovosledným principem, angličtina má slovosled víceméně pevně daný. Tato skutečnost je způsobena rozdílem mezi jejich gramatickými stavbami - čeština je jazyk flektivní, zatímco angličtina analytický. Při překladu do češtiny je tedy potřeba dávat na AČV pozor (téma má být na začátku věty, réma na konci) a vyhnout se zachování anglického slovosledu, který by mohl působit stylisticky neobratně nebo i znesnadňovat pochopení věty. Zvláště u složitých souvětí tohoto textu byla identifikace tématu a rématu v originále občas značně obtížná, a proto jsem v některých případech konzultovala možná překladová řešení a jejich vyznění s nezaujatými posluchači.

Slovosled je také jedním z prostředků koheze – umístění slova ve větě může napomoci lepšímu navázání závislé věty vedlejší nebo deiktika ve větě následující. Co se týče koheze obecně, stačilo v mnoha případech pouze držet se původních kohezních prostředků, protože výchozí text lze označit za dobře kohezní i koherentní. Autor využívá deiktik, synonym, spojovacích výrazů i větných modifikátorů a koheze funguje jak mezi jednotlivými výrazy či větami, tak i mezi odstavci. Určité problémy mohly nastat při výraznějších změnách slovosledu či „úhlu pohledu“ výpovědi (např. při změně z pasivní na aktivní konstrukci), ale také pokud není po překladu do češtiny jednoznačná deixis či shoda přísudku s podmětem (v následující ukázce by například nebylo zcela zřejmé, je-li nevyjádřeným podmětem v 2. větě „pověst“, nebo „církev“) – v takovém případě je nejlepším řešením upřesnit podmět, v ukázce například přesunutím podmětu do druhé věty a jeho kataforou ve větě první.

<i>No doubt the record of the Church was not spotless, but it was hardly the sink of indolence [...] (235)</i>	<i>Ač její pověst nepochybně nebyla bez poskvrnky, církev stěží byla onou stokou lenosti [...] (9)</i>
--	--

Problém se může objevit také v případě, kdy při doslovném překladu vzniká v češtině zeugma či jiná stylisticky neobratná konstrukce. Řešením je hledat jakéhosi „společného jmenovatele“ nesourodých částí, který umožní vytvoření srozumitelné a stylisticky správné konstrukce. V uvedeném příkladu dělají hlavní problém slova „fewer“ – „méně“ a „more austere“ – „prostší“, neboť nejen že patří každé k jinému slovnímu druhu, ale hlavně se vážou s jiným pádem. Řešením tedy bylo využít toho, že obě znamenají určitý pokles (převédeme-li si druhé ze slov na jeho opozitum), který je možné vyjádřit společným slovesem a tím obě slova propojit. Druhá část fráze pak také přirozeně vyžaduje sloveso.

[...] *fewer and more austere monasteries and convents and more schools and colleges* (235)

[...] **snížit počet a okázalost klášterů a konventů a zbudovat více škol a fakult** (9)

5.3 Lexikální rovina

5.3.1 Překlad jmen a názvů

Jak lze od textu zabývajícího se historií očekávat, vyskytuje se zde množství **vlastních jmen** osob. Hlavní otázkou bylo, zda jména překládat či nepřekládat. Jak popisuje Levý, pro překlad mluví větší familiárnost i snazší skloňování jmen, proti němu neexistence ekvivalentu některých jmen (Levý, 95). Avšak vzhledem k tomu, že jde o osoby reálné, nikoli fiktivní, přibývá ještě jeden, velmi důležitý, faktor: znají čeští čtenáři danou historickou osobu? Či ještě přesněji: mají ji spojenou s konkrétní podobou jména? V „*Henrym VIII.*“ by například jistě mnoho čtenářů nerozpoznalo Jindřicha VIII, „*Anna Boleynová*“ či „*Kateřina Aragonská*“ jsou také velmi ustálené podoby. Naopak jména jiných osob by přeložená zněla nepřírozně, u některých pravděpodobně i proto, že už jsou známá ve své anglické podobě, např. „*Charles Brandon*“ vs. „*Karel Brandon*“ či „*Thomas Wolsey*“ vs. „*Tomáš Wolsey*“.

Kde je však hranice? Rozhodla jsem se porovnat řešení tohoto problému v několika knihách podobného zaměření a funkčního stylu, tedy v populárně-naučných knihách o období Jindřicha VIII.: *Jindřich Veliký* od C. Erickson (přel. J. Sehnalová), *Osudové ženy Jindřicha VIII.* od K. Hart (přel. K. Orlová), *Šest žen Jindřicha VIII.* od A. Fraser (přel. T. Horáková), *Šest žen Jindřicha VIII. - 1. díl* od A. Weirové (přel. J. Gojda) a 2. díl Churchillových *Dějín anglicky mluvících států* s názvem *Nový svět* (přel. R. Edererová a E. Křístková), dále s podobou jmen na Wikipedii (kde by si je čtenář nejpravděpodobněji vyhledával) a v seriálu *Tudorovci* (odkud by většina čtenářů – minimálně mladší generace – jména pravděpodobně znala). Většina překladatelů postupovala při překladu jmen stejně jako já (viz následující odstavec), pouze Sehnalová v *Jindřichovi Velikém* překládá téměř všechna jména (*Tomáš Wolsey*, *Karel Brandon*, *Vilém Carey*, atd.), zatímco překladatelky Churchilla volily české verze jen velmi střídmo (najdeme tak např. i „*Jane Seymourová*“), a to nejen u jmen, ale i názvů míst, knih atd., jak ještě zmíním později.

Obecně by se tedy dalo říci, že jsem převáděla do češtiny pouze jména příslušníků královských rodin¹² a svatých, která už jsou v našem jazyce zavedená. K počestění však došlo

¹² S drobnou výjimkou Marie Boleynové, která byla „pouze“ královou milenkou a sestrou královny, její jméno však v dílech bývá běžně překládáno; opakem je Lady Margaret Beaufortová, jejíž křestní jméno bývá ve valné většině textů zachovááno v původní podobě.

u všech ženských příjmení, která jsem bez výjimky přechylovala. Zajímavostí pak může být Marie Tudorovna, jejíž jméno je přechylováno za pomoci sufixu „-na“, pojícího se právě s příslušnicemi královských rodů.

Zvláštní pozornost jsem věnovala dvěma jménům, která jsou i v Čechách poměrně známá a u nichž se v češtině vyskytují obě podoby – původní anglická i počestěná. Jedná se o „*Thomase Mora/Tomáše Mora*“ a „*Johna Wycliffa/Jana Viklefa*“. V prvním případě jsem se bez delšího váhání rozhodla pro verzi anglickou, neboť česká se vyskytuje víceméně jen v kontextu katolické církve („*Sv. Tomáš More*“) a starší literatuře. Oproti tomu obě verze Wycliffova jména se ve zdrojích vyskytují poměrně stejně často. Rozhodla jsem se pro anglickou, a to ze dvou důvodů: zaprvé se česká vyskytuje také spíše ve starší literatuře a v dnešní době (pravděpodobně vlivem globalizace) přibývá užití původní, anglické verze, zadruhé i mí respondenti v průzkumu v převážné většině odpovídali, že se setkali spíše s verzí anglickou.

Českou podobu (již existující v literatuře) jsem volila také u **přízvisek** králů, která se v textu vyskytují pouze dvě:

Warwick the 'Kingmaker' - hrabě z Warwicku, zvaný „Tvůrce králů“

Edward the Confessor - Eduard Vyznavač

Jako přízviska se jeví i výčet čtyř „jmen“ v rámci Schamova ironického popisu dvořanského pochlebování (ačkoli jde o autorovy smyšlené názvy, v literatuře nepodložené), překládala jsem je tedy podle vzoru panovnických přízvisek (např. „*Alfred the Great*“ – „*Alfréd Veliký*“), pouze s malými počátečními písmeny:

<i>Henry the gallant, Henry the clever, Henry</i>	<i>Jindřich udatný, Jindřich chytrý, Jindřich</i>
<i>the nimble, Henry the superstar (242)</i>	<i>hbitý, Jindřich superstár (16)</i>

Obdobný problém jako se jmény nastával i při překladu **názvů míst**. U míst i u nás notoricky známých, jako jsou názvy států a význačných měst, jsem nemusela váhat, problematičtější už byl překlad míst českému čtenáři povětšinou neznámých, zvláště pokud je součástí názvu apelativum, jak tomu často bývá u názvů hradů apod. – otázkou pak je, zda překládat např. „*Hampton Court*“ jako „*Hamptonský dvůr*“, nebo jej ponechávat v původní podobě, a zda jej v takovém případě skloňovat. Tuto problematiku jsem řešila u každého případu individuálně (mimo jiné opět porovnáváním s již zmiňovanými českými překlady knih), většinou jsem se však klonila k zachování anglické podoby (a skloňování), pouze apelativum „*castle*“ jsem obvykle překládala – zde však vznikala další problém – zda se jedná o hrad, nebo zámek. Řešením bylo vyhledat si podobu a historii konkrétní budovy, a teprve na

jejich základě rozhodnout. Podoba budovy „*Hever Castle*“ mě pak vedla k použití označení „*sídlo*“, neboť na hrad či zámek se mi jevila příliš malá.

U názvu „*Blackfriars*“ jsem za anglickou verzi připojila český překlad „*U černých bratří*“, který se v českých textech také nezdá vyskytovat (zvláště ve spojení se stejnojmenným shakespearovským divadlem) a navíc odkazuje k původní funkci budovy – dominikánskému klášteru. Současně jsem však chtěla zachovat i název anglický, neboť se používá pro dané místo i dnes (označuje celou čtvrť).

„*Field of the Cloth of Gold*“ (243) označuje současně místo i konkrétní událost. Téměř každý překladatel jej překládá jinak (překladatelky Churchilla jej dokonce ponechávají v původním znění), najdeme tak „*Zlatohlavové pole*“, „*Pole zlatého sukna*“ a konečně „*Brokátové pole*“, pro nějž jsem se rozhodla (17), neboť je v překladech i na internetu zastoupeno o něco častěji.

5.3.2 Překlad termínů

Jak již jsem rozebírala v překladatelské analýze, text je velmi bohatý na termíny, které se vážou převážně k dvěma velkými oblastem: katolické církvi i křesťanství obecně a historii. V převážné většině případů existuje pro daný termín v češtině ekvivalent a hlavním překladatelským problémem tak bylo, zda může čtenář český termín znát (zvláště u termínů církevních), či zda raději termín doplnit několika objasňujícími slovy, popřípadě poznámkou pod čarou. Tímto problémem se budu zabývat v části „Kulturní neekvivalence“.

Trochu problematické bylo rozhodování o překladu termínu „*close-stool*“ (243). Tento termín popisuje středověkou verzi záchoda – překladovými variantami tedy byly „*záchod*“ (který by byl pro čtenáře nejpřirozenější, dochází tím však ke generalizaci a nivelizaci), pro mě už poněkud archaicky znějící „*klozet*“ (při podrobnějším vyhledávání jsem ale zjistila, že se jedná o záchod splachovací) a konečně české ekvivalenty označující stejný denotát „*truhlová stolice*“ či „*záchodové křeslo*“ [4]. Nakonec jsem zvolila druhý z uvedených ekvivalentů (17), neboť lépe popisuje poměrně luxusní, polstrovaný záchod, který Jindřich skutečně používal [5].

Biblický výraz „*righteous*“ (234) bývá v Bibli a jiných křesťanských textech překládán jako „*spravedlivý*“. Vzhledem k již zmiňované sekularitě Čechů a vícevýznamovosti tohoto slova (jehož druhý význam by si čtenář vybavil pravděpodobněji) jsem se rozhodla použít přibližného synonyma „*ctnostný*“ (8).

Zvýšenou pozornost při překladu bylo potřeba věnovat výrazu „*church*“, který může označovat jak církev, tak kostel. Naštěstí se však v tomto textu slovo ve významu „*církev*“

pojí vždy s určitým členem a je psáno s velkým počátečním písmenem, podle čehož je význam dobře rozpoznatelný.

Výraz „*evangelicals*“ (239) je problematičtější, než by se na první pohled zdálo. Do češtiny může být totiž překládán jako „*evangelikál*“ i „*evangelík*“. „*Evangelík*“ přitom odkazuje k příslušníkovi evangelické, případně obecně protestantské církve (které ještě v dané době víceméně neexistovaly), „*evangelikál*“ sice označuje původně věřícího, středem jehož víry je evangelium, avšak může mít negativní konotace, blíží se synonymii s „*fundamentalistou*“. Teolog a religionista Hošek jej označuje za „spíše zavádějící, neužitečné a významově nevyhraněné slovo“, současně však připouští, že lepší výraz není k dispozici [6]. S přihlédnutím k faktu, že termín byl v tomto konkrétním případě použit v době, kdy v češtině ani jeden z výrazů ještě neexistoval (včetně jakýchkoli konotací), přiklonila jsem se k verzi bližší originálu (12).

Termíny „*stain*“ (234), „*mortuary*“ (239) a další vyžadovaly pro přesný překlad hlubší znalosti kontextu. Protože se takových případů vyskytlo v textu více, (zvláště pak výrazů vyžadujících vytvoření neologismu), rozhodla jsem se tomuto problému věnovat samostatný oddíl.

5.3.3 Potřeba širšího kontextu pro překlad

Některé výrazy či celé věty nebylo možno dokonale přeložit bez znalosti širšího kontextu, souvislostí apod. Ráda bych tedy objasnila, jak jsem došla k překladu následujících výrazů:

Nejvíce se tato potřeba projevila u termínů, které se v našem kontextu nevyskytují, a proto v češtině nemají ekvivalent. Termín „*Plough gallery*“ (237) označuje část kostela, jakýsi balkón, který by se dal přirovnat ke kůru, zasvěcený patronům zemědělství – najdeme jej v nevelkém množství textů popisujících staré kostely v Anglii [7][8][9]. Pluh byl ve středověku chován ve velké úctě (Gilchrist, 106), existovalo svěcení i požehnávání pluhu, a dokonce jakýsi „*orářský cech*“ (*plough guild*). V českém kontextu nejen že neexistuje pro danou věc termín, ale nikde se mi nepodařilo dohledat ani prvek samotný (nanejvýš zvon zdobený po obvodu obrázky svatých různým způsobem spojených se zemědělstvím). Po poradě s architektkou Ing. arch. Milenou Hauserovou, CSc., odbornicí na architekturu českých středověkých kostelů, která mi potvrdila, že o podobném prvku v kostele nikdy neslyšela a český termín pro něj neexistuje, jsem se rozhodla pro vytvoření neologismu doslovným překladem z angličtiny.

„*Earl Marshal*“ (242) je dědičný rytířský titul a současně funkce královského velitele vojsk i ceremoniáře (organizuje například korunovace). V češtině vůbec nemá ekvivalent,

spojení dvou substantiv za sebou by navíc působilo neobratně. Rozhodla jsem se zachovat pouze maršála (daná osoba už hrabětem byla) a termín doplnit vysvětlením této funkce (16).

Termín „*Groom of the Stole*“ (243) označuje unikátní a specifickou pozici, známou pouze u dvora Tudorovců (později se tento název přenesl na zcela odlišnou funkci). Rozhodla jsem se tuto funkci opsat pomocí termínu, který je českému čtenáři známý a lépe mu tak pomůže pochopit, o koho vlastně šlo – „*osobní komorník*“ (17). Aby se však neztratil původní význam pojmenování a jeho spojení s již výše zmiňovaným výrazem „*close-stool*“ (tento člověk asistoval králi i při vykonávání potřeby), přidala jsem vysvětlivku, která jej objasňuje.

Hra „*bowls*“ (248) patří k reáliím Britských ostrovů (a tím pádem také k presupozicím). Volila jsem zde mezi dvěma možnostmi: ponechat původní název a hru stručně vysvětlit, nebo použít substituci velmi podobnou hrou pétanque, která je u nás dobře známá (ověřeno v průzkumu). V takovém případě by ovšem došlo k určitému významovému posunu a historické nepřesnosti, které by si některý čtenář i mohl všimnout. Nakonec jsem zvolila určitý kompromis – ponechala jsem původní název, ale namísto vysvětlování pravidel hry jsem ji pouze přirovnala k pétanque (22). Při popisu následné scény, kdy je potřeba rozumět dvousmyslnému rozhovoru na základě paralel mezi pravidly hry bowls a vztahem mužů k Anně Boleynové, jsem místy do textu přidala slova upřesňující situaci. Čerpala jsem přitom z jiných popisů dané situace [10].

Překladatelsky problémovým je také překlad termínu „*mortuary*“ (239), často se v literatuře vyskytujícího v podobě „*mortuary fee*“. V dobách Tudorovců měl značně rozdílný význam od toho dnešního – šlo o poplatek (oficiálně dobrovolný) od pozůstalých církvi, který měl být kompenzací za desátky, které zemřelý za svého života (pravděpodobně záměrně) opomenul církvi odvést (Coulton, 76). Nešlo tedy o výdaje na pohřeb, ačkoli byl tento poplatek součástí pohřebních poplatků (Daniell, 60). Konzultovala jsem s archivářkou PhDr. Evou Šmilauerovou, CSc. existenci podobného poplatku u nás, existovala zde však jen ne zcela identický „*zádušní dar*“, který nebyl na rozdíl od Anglie povinný a příslušel spíše bohatším vrstvám. Přesto jsem se tento termín rozhodla použít, doplněný vysvětlivkou (13).

Sloveso „*stain*“ obsažené ve větě zmiňující výrobu vitrážových oken (234) nemá v češtině přesný ekvivalent. Při studování postupů výroby vitráží [11] jsem zjistila, že toto sloveso označuje podmalovávání již barevného skla obvykle stříbrným nátěrem, který pomáhá zjasňovat a tónovat barvy a dokreslovat detaily. Přesto jsem se nakonec rozhodla pro stručný výraz „*barvit a zdobit*“ (8), který považuji za nejvýstižnější vzhledem k potřebě zachovat stručnost v rámci věty, jejíž hlavním tématem vůbec není výroba vitrážových oken.

Pro přesný a hlavně srozumitelný překlad pasáže popisující postavy na jednom takovém vitrážovém okně (234/8) jsem potřebovala získat velmi dobrou představu o podobě tohoto okna – k tomu mi pomohly fotografie i s podrobnými popisy, umístěné na webových stránkách daného kostela [12]. Podobně jsem na vizuální stránce svůj překlad (či vysvětlivky) zakládala i u dalších prvků nacházejících se v kostele: vzhled konkrétního „*lektoria*“ v Binhamském kostele (233/7) jsem zjistila z již zmiňované stejnojmenné seriálové podoby knihy; *mount*“ (237) překládám ne zcela přesně jako „*triptych*“ (10) – z popisu i nalezených stránek [13] však usuzuji na jakýsi obraz, či spíše řezbu, a vzhledem k jejímu umístění jsem se rozhodla pro substituci termínem čtenáři známým; o překladu „*plough gallery*“ jsem se již podrobně rozepisovala výše.

Drobností, která však může být špatně vyložena, je věta v následující ukázce. Schama podal informaci o Annině daru natolik stručně, že se může zdát, že Anna poslala králi skutečnou loďku s mladou dívkou, nikoli šperk v podobě loďky, jak lze dohledat v literatuře (např. Weirová, 163). Právě z tohoto důvodu jsem také informaci o šperku do textu doplnila.

<i>[...] sending the king a little ship with solitary maiden aboard. (249)</i>	<i>[...] když mu poslala šperk zpodobňující loď s osamělou dívkou na palubě (23)</i>
--	--

Zcela výjimečnou byla situace, kdy se mi objasňující kontext nalézt nepodařilo. Jedná se o výraz „*half-millennium affair*“ (243) použitý ve spojitosti s anglickou napodobeninou hradu na „Brokátovém poli“. Uvažovala jsem o následujících vysvětleních: mohla to být oslava půltisíciletí (tedy r. 1500), od něj však již uplynulo dvacet let; mohlo se jednat o pětisté výročí nějaké události (vyhledala jsem, že přesně před 500 lety, r. 1020, král Knut Veliký znovuzavedl anglické zákony) – avšak ani pro jednu z těchto teorií se mi nepodařilo nalézt jakékoli podklady, nechtěla jsem proto použít překlad, který by mohl být se značnou pravděpodobností chybný. Protože se podobné spojení „*millennium affair*“ občas užívá ve významu „*událost tisíciletí*“, přiklonila jsem se k závěru, že může jít o jakousi parafrázi tohoto výrazu ve funkci apozičního předložkového spojení s *of* (Dušková, 501), a proto jsem ji nakonec zjednodušila na přívlastek „*nevidaná*“ (18).

5.3.4 Archaismy, anachronismy a hovorový jazyk

Archaismy se v textu téměř nevyskytují (jejich převážná většina je součástí vložených historických textů). „*Alas*“ v následujícím příkladu navíc nemá funkci historizující, nýbrž prohlubuje ironické vyznění celé věty. Podobně funguje i jeho ekvivalent (rovněž archaický) ve větě české:

Francis, *alas*, won the decor and design prize (243)

Žel, František i tak vyhrál hlavní cenu za dekor a design (18).

V jednom případě jsem lehce archaický výraz zvolila já, ačkoli v originále je použit výraz bezpříznakový. Důvodem této volby byla potřeba najít sloveso, které se váže ke zkáze mečem, ale současně je v aktivní formě. Slovní spojení „*padnout mečem*“ je biblického původu a dnes již lehce archaické. Dochází tak k mírné historizaci.

[T]owns [were] *put to the sword*. (242)

[M]ěsta *padla mečem*. (16)

Poměrně vysokou frekvenci **anachronismů** a jejich funkci v textu jsem již rozebírala v části „Překladatelská analýza“. Snažila jsem se jejich příznakovost zachovat a volit tedy ekvivalenty, které jim jsou co možná nejbližší, a tedy v kontextu textu rovněž anachronické:

the Chapel *transported by direct flight* from the Holy Land (236)

svatyně *dopravená* do východní Anglie *přímým letem* ze Svaté Země (9)

the tragic *soap-opera* of Anne Boleyn's life (244)

tragická *telenovela* ze života Anny Boleynové (18)

his *personal band*, hired to go *touring* with him (242)

osobní kapela, kterou si najal, aby s ním jezdila na *turné* (16)

V následujícím případě však ekvivalent buď v kontextu nefunguje („*jamboree*“ jakožto sraz skautů), nebo ztrácí svou příznakovost coby anachronismus („*oslava*“ apod.). Rozhodla jsem se nakonec použít anachronický, i když ne zcela ekvivalentní výraz hovorovějšího charakteru: „*párty*“.

the astounding *jamboree* known as the Field of the Cloth of Gold (243)

párty známá pod jménem „Pole zlatého sukna“ (17).

Podobně jsem se o zachování příznakovosti snažila i při překladu hovorového jazyka.

drop-dead handsome (247)

náramný fešák (21)

Chantries now seemed a *nice little racket*. Perhaps purgatory itself was part of the *scam*? (239)

Mše za mrtvé se teď jeví jako pěkně výnosný *kšeftík*. Možná že k tomuto *podfuku* patřil dokonce i očištec? (13)

V některých případech už však bylo potřeba volnějšiho překladu nebo kompenzace. V následující ukázce například bylo v angličtině příznakové první sloveso, zatímco druhé bylo zcela neutrální – v překladu se mi však jako nejvhodnější jevil ekvivalent bezpříznakový, a proto jsem příznakovost přenesla na sloveso druhé.

[...] *to piggyback the Tudors to dynastic respectability by allying themselves with the great Spanish dynasts* (241)

[...] *získat Tudorovcům trochu rodové vážnosti **parazitováním** na slávě významné španělské dynastie* (15)

5.3.5 Překladatelské postupy

Jak konstatuje Knittlová, „[v]zhledem k tomu, že angličtina a čeština jsou jazyky nejen typologicky, ale i kulturně, společensky a geograficky odlišné [...] je přímých, úplných ekvivalentů poměrně málo a převládají protějšky částečné“ (Knittlová, 16). V takovém případě dochází k používání různých překladatelských postupů, z nichž nejčastější bych zde ráda nastínila.

Vzhledem k tomu, že angličtina je analytický jazyk a velmi často tedy vyjadřuje jeden denotát víceslovně (Knittlová, 17), je často používaným překladatelským postupem **kondenzace**. Namísto několika slov, z nichž řídící člen je sémanticky chudý a je doplněn členem nesoucím hlavní význam, se v češtině použije pojmenování jednoslovné (často díky použití slovotvorných prefixů či sufixů).

get a rise out of (236) – *pošklebovat se* (10)

hue and cry (239) – *(vlna) protestu* (13)

nice little war (242) – *pěkná válčička* (16)

V některých případech je však použit postup zcela opačný a český překladový protějšek pak má více slov než originální výraz. Tento postup se nazývá **amplifikace** a využila jsem jej často v situacích, kdy bylo potřeba jasně specifikovat, o který z významů víceslovného slova se jedná, v případě neexistence úplného ekvivalentu nebo nejasnosti jeho významu pro českého čtenáře, apod. Uvádím několik příkladů, jejichž řešení bych ráda objasnila:

crucifix (233) – *Kristus na kříži* (7) – ve svém průzkumu jsem ověřila, že význam slova „*crucifix*“ zná naprostá většina českých respondentů, avšak více než třetina z nich uváděla současně jako význam nadávku či rozčilené zvolání, z čehož vyvozují určitou příznakovost tohoto slova pro část českých čtenářů. Z toho důvodu jsem se rozhodla pro opis.

formidable (235) – *vážená i obávaná* (9) – obě slova patří k překladovým protějškům anglického výrazu a při bližším studiu jsem dospěla k závěru, že lady Margaret vystihují obě, úplný ekvivalent zahrnující oba významy se mi však v češtině najít nepodařilo, proto jsem se rozhodla pro zachování obou výrazů.

every man or woman, no matter how ignorant (241)

i zcela nevzdělaný člověk (ať muž či žena) (14)

Problém v tomto případě nastal se shodou přívlastku s řídícím jménem – rozdílné rody by vyžadovaly zopakování přívlastku, které by znělo stylisticky neobratně, v opačném

případě by vzniklo zeugma. Proto jsem se rozhodla obě slova prvně sjednotit do obecnějšího výrazu „člověk“, za něj však doplnit i upřesnění, a to z toho důvodu, že v dané době bylo zvláště nemyslitelné, aby se do teologických debat zapojovala žena [14].

elopement (246) – *útěk a svatba* (20) – anglický výraz „*elopement*“ nemá v češtině obdoby – dle slovníků označuje „útěk se svým milým/svou milou, obvykle za účelem svatby.“ Proto jsem pro pojmenování zvolila oba klíčové výrazy.

Občas bylo potřeba sáhnout k **explicitaci** – přidání informace navíc, a to převážně v případě, kdy by bez přidané informace nemusel být text zcela srozumitelný nebo jednoznačný, ale také pokud jsem například očekávala čtenářovu neznalost presupozic. Opět uvádím několik případů, kdy jsem se rozhodla pro explicitaci:

learn (234) - *dozvídat se ve škole* (7) – jak jsem již vysvětlovala v oddíle „Autor“, z doby autora narození a současně z uvedených 50. let lze vyvodit, že informace získával ve škole, vzhledem k použitému zájmenu „*learn something about*“ jsem se přiklonila k výrazu „*dozvídat se*“ spíše než „*učit se*“, což ale současně vyžadovalo doplnit upřesnění „*ve škole*“ (neboť čtenář přirozeně nezná jeho věk a mohl by tedy z věty vyvodit, že se autor dozvídal informaci z novin, od známých apod.)

<i>All the good works and alms-giving in the world would cut no ice with the Almighty if in his infinite mercy he decided to save the most miserable transgressor. (238)</i>	<i>Všechny dobré skutky a almužny světa by Všemohoucím nepohnuly, pokud by se ve své nekonečné milosti rozhodl raději spasit toho nejubožejšího provinilce. (12)</i>
--	--

– po přečtení věty se čtenář s velkou pravděpodobností zarazí a nebude si jist, zda správně porozuměl – věta totiž téměř vyznívá, jako by dobré skutky a almužny měly za účel zabránit tomu, co se Bůh přesto rozhodl udělat. Protože ji však po opakovaném přečtení interpretuji v tom smyslu, že uvedené skutky neovlivní jeho rozhodnutí, vedené milostí, rozhodla jsem se do druhé věty přidat slůvko „*raději*“, které napomáhá správnému vyznění věty.

buying wax (238) – *zakoupení vosku na svíce* (12) – slova „*na svíce*“ jsem do věty dodala z toho důvodu, že by český (sekulární) čtenář nemusel dle mého názoru rozumět tomu, proč byla koupě vosku dobrým skutkem, přidaná slova však objasňují, že šlo vlastně o příspěvek na vybavení kostela.

claim devolved from St Peter (238) - *tvrzení zakládáné na autoritě svatého Petra* (12) – v tomto případě jsem vycházela ze svých znalostí novozákonních textů, konkrétně z učení svatého Petra, který nikde ve svých epištolách nepíše, že „*kněží jsou nezbytnými prostředníky spásy*“, toto tvrzení je však v katolické církvi vyvozované z toho, že Ježíš Petra označil za

„skálu na níž zbuduje svou Církev” a slíbil mu „klíče od království nebeského” (Bible, Mt 16:18-19) – v jejich očích mu tedy dal autoritu nad ostatními věřícími i jejich spasením, která měla být nadále předávána z papeže na papeže [15].

only three of them had survived (241) - *plnoletosti [se] dožily jen tři z nich* (15) – slovo „přežít“ je příliš obecné a z textu by tak nebylo jasné, co nebo jakou dobu tedy děti přežily – porod, prvních pár let života, nebo celé dětství? Po vyhledání potřebných informací jsem se tedy rozhodla výraz specifikovat na „dožít se plnoletosti“.

Některé téměř neznámé termíny (zvláště reálie) vyžadovaly rozsáhlejší explicitaci, někdy dokonce poznámku pod čarou – tím se zabývám níže v oddíle „Kulturní neekvivalence“.

5.3.6 Reformulace

V některých případech už bylo potřeba rozsáhlejších změn a volnější reformulace obsahu výpovědi. Na následujících ukázkách bych ráda objasnila, jak jsem v takových případech postupovala:

<i>But then, in two generations, it stopped being truism and starting being treason.</i> (233)	<i>Avšak během dvou generací bylo vše jinak: užívání dříve zcela běžného sousloví se začalo považovat za vlastizradu.</i> (7)
---	---

Doslovný překlad by v tomto případě zněl nanejvýš neobratně a hlavně by byl pravděpodobně pro čtenáře nesrozumitelný. Rozhodla jsem se proto pro překlad volnější, který je sice do určité míry založen na mé vlastní interpretaci smyslu věty a vede k mírnému rozšíření textu, avšak podává informaci srozumitelněji. Také doplnění uvozující věty napomáhá srozumitelnosti difuzí textu, navíc by znělo poněkud zvláště, že se něco „začalo považovat za vlastizradu během dvou generací“. Protože samotné „sousloví“ může být těžko vlastizradou (čeština umožňuje menší míru abstrakce než angličtina (Rubáš, 21)), změnila jsem jej na „užívání sousloví“.

<i>Henry Tudor made sure that he sustained Henry VI's great foundations at Eton and Cambridge</i> (235)	<i>Jindřich VII. nezapomněl podpořit dostavbu škol Etonu a King's College v Cambridge, jejichž základy položil už Jindřich VI.</i> (9)
---	--

Hlavním problémem této věty byl výraz „made sure that“, jehož význam může být v daném kontextu poněkud nejasný (Jindřich VII. si pravděpodobně nemusel dávat pozor, aby školy podporoval) – namísto komplikovaných opisů jsem se rozhodla pro jednoslovný, ač neúplný ekvivalent. Potřebné informace pro překlad lze dohledat v historii těchto škol, [16][17] navíc došlo k upřesnění, o kterou část (fakultu) univerzity v Cambridge se jednalo –

Cambridge je totiž sama o sobě značně starší. Část jmenného řetězce je opět převedena na volný přívlastek.

Lady Margaret [...] personified the high end of the Tudor's ostentatious zeal for the welfare of the Catholic Church. (235)

Lady Margaret [...] byla ze všech Tudorovců, okázale pečujících o blaho katolické církve, nejhrořlivější. (9)

Snažila jsem se celkově zmírnit výraznou nominálnost původní věty. Hlavní změna proběhla při kondenzaci „*personified the high end*“ spolu s „*zeal*“ na „*byla ze všech nejhrořlivější*“ (navíc doslovnější překlad „*ztělesňovala vrchol*“ ap. by působil neobratně, opět by šlo o přílišnou abstrakci), pomohl též převod části jmenného řetězce na volný přívlastek.

He is an immediately recognizable historical type (240)

Hned na první pohled je typem osobnosti, jaký se v historii opakuje (14)

Ačkoli jde v této ukázce opět o denominalizaci, hlavní překladatelský problém ležel v překladu slovního spojení „*historical type*“. Při pečlivé interpretaci věty a jejího kontextu jsem došla k závěru, že se nejedná o „*typickou historickou osobnost*“, ale spíše o „*jeden z typů lidí, jaké se v historii opakují*“ (v tomto případě nejspíše reformátorů apod., soudě dle bezprostředně následujícího výčtu vlastností). Rozvitý přívlastek „*immediately recognizable*“ je převeden na příslovečné určení způsobu „*hned na první pohled*“.

Henry wallowed in the praise droolingly lavished on him by his courtiers (242)

Jindřich si požitkářsky liboval v chvále a uznání, jimiž jej zahrnovali pochlebovační dvořané (16)

Ironický popis vytvářející obraz Jindřicha „*rochního*“ se v uznání, kterým ho „*slintavě*“ zahrnují dvořané je v angličtině perfektně podaný – a do češtiny obtížně přeložitelný. V češtině negativně zabarvené a celkově do kontextu nezapadající „*rochnit se*“ jsem nahradila slovesem „*libovat si*“, které patří k přeneseným významům anglického „*wallow*“, aby však nedošlo k nivelizaci, přidala jsem rozvíjející příslovce „*požitkářsky*“. U „*praise*“ jsem zvolila amplifikaci, jednak z důvodu sémantického (anglický výraz zahrnuje oba významy české, viz výše u „*formidable*“), jednak kvůli lepšímu rytmu věty. Konečně příslovce „*droolingly*“ modifikující přísudek jsem kompenzovala přidavným jménem „*pochlebovační*“, označující obecnou vlastnost dvořanů, čímž dochází k mírné generalizaci.

[...] a department of human behaviour in which she was to prove a major talent (246)

[...] oblasti lidského chování, v níž, jak se později ukázalo, oplývala velkým talentem (21)

Kondenzovaná forma slovesného vyjádření „*(she) was to prove*“, vytvářející krátký anticipační úsek vyprávění, nemá v češtině podobně jednoduchý protějšek, rozhodla jsem se ji

proto nahradit vedlejší větou. Spojení „*být talent v (něčem)*“ patří v češtině spíše do hovorové vrstvy, spisovnější verzí je „*mít talent na (něco)*“, ve spojení s „*oblastí*“ pak, jak jsem také zvolila, „*oplývat talentem v oblasti*“.

Uvedené ukázky jsou jen stručným náhledem na jeden z hlavních překladatelských problémů tohoto textu – potřebu reformulace a volnějšího překladu.

5.4 Stylistická rovina

Jak již bylo zmíněno, text je velmi bohatý na básnické figury, tropy i idiomy, které přispívají k jeho barvitosti a čtivosti, ale také k jedinečnému autorskému stylu Simona Schamy. Jejich zachování v textu je tedy naprosto klíčové. Ráda bych proto alespoň stručně popsala problematiku jejich překladu a případné kompenzace.

5.4.1 Figur

Anafora i syntaktický paralelismus se v textu vyskytují zřídka a obvykle není obtížné je převést i do překladu, neboť i při neúplné ekvivalenci lze zachovat stejnou konstrukci věty.

<i>[...] part farmer's almanac, part horoscope, part prayer book</i> (238)	<i>[...] byla trochu farmářským kalendářem, trochu horoskopem a trochu modlitební knížkou</i> (11-12)
<i>No doubt he laughed. No doubt he hated it. No wonder that [...]</i> (244)	<i>Není pochyb, že se smál. Není pochyb, že byl rozzuřený. Není divu, že [...]</i> (18)

Aliterace vyžaduje opakování stejných hlásek na počátcích slov, což může být občas problematické, neboť může být překladatel nucen volit mezi zachováním figury a významu. Již v překladatelské analýze jsem objasňovala důvody, proč by měl být preferován význam nad užitím aliterace. Jak píše Čermák, „aliterační princip musí, kdekoli je to nutné, bezpodmínečně ustoupit významové přesnosti“ (Čermák, 5). V mnoha případech se tak aliterace při překladu ztrácí, místy však naopak nezáměrně vzniká (dochází tedy k určité kompenzaci), jak ukazuje následující, téměř kuriózní příklad z českého textu:

aby posvětila jeho titul a pomohla mu pošpinit posmrtnou pověst (8)

Vzácně se mi pak podařilo zachovat jak aliteraci, tak význam, a to převážně v místech, kde šlo o umělecký popis a ne sdělování faktů, a na doslovném významu tedy nezáleželo.

a world of monks and masses, plainsong and pictures (233)

svět mnichů a mší, modliteb a maleb (7)

V následujícím případě jsem hledala překlad křesťanského termínu „*forest of faith*“, který nemá v češtině ekvivalent. Pokusila jsem se tedy vzít přibližný význam slova zapadající do kontextu a nalézt jeho vyjádření souslovím, které by současně obsahovalo aliteraci.

forest of faith (233) – *skutečný svatostánek* (7)

Asyndeton není překladatelsky náročný a obvykle se ve stejné podobě vyskytuje i v češtině. Ve vzácných případech jsem přistoupila k určitému rozvolnění za pomoci spojky „a“. Podobně zůstává zachována i **řečnická otázka**.

Gradace je v češtině vytvářena pomocí spojek „*ba*“, „*ba přímo*“, „*dokonce*“ apod.

<i>[...] they found [this claim] so offensive, even blasphemous.</i> (238)	<i>[...] považovali [toto tvrzení] za velice pobuřující, ba přímo rouhačské</i> (12)
--	---

<i>Henry not only shone, he glittered.</i> (242)	<i>Jindřich [...] nejen zářil, on se doslova třpytil</i> (16)
--	--

Litotes je poměrně běžný i v češtině a překladatelsky tedy taktéž nenáročný. Dobré je pokusit se identifikovat účel, za kterým autor litotes používá, a případně ho v překladu zohlednit (například u ironie).

<i>[...] at the early years of her marriage she was not at all unattractive</i> (241)	<i>[...] vůbec nebyla v počátcích svého manželství nepřitažlivá</i> (15)
---	--

5.4.2 Tropý

Metafora je v textu hojně zastoupena. Obvykle lze do češtiny přeložit poměrně jednoduše, neboť vytváří stejný obraz jako v angličtině:

<i>[...] could be accommodated within the capacious skirts of the Catholic Mother Church.</i> (236)	<i>[...] se mohly pohodlně vměstnat do prostorných sukní katolické Matky Církve</i> (10)
---	--

Je potřeba rozlišit, jedná-li se o obrazné vyjádření skutečnosti (jak tomu bylo v příkladu výše), nebo spíše o přirovnání blízké se idiomu, neboť, jak píše Levý, „kde slovo nemá význam samo o sobě, nýbrž jen jako součást celku, překládá se celek bez ohledu na význam slov.[...] U obrazného výrazu jsou důležité i vedlejší implikace jednotlivých slov, [...] proto zde vyžaduje i detail pozorné převedení.“ (Levý, 129)

Při překladu metafory mohou tedy občas nastat problémy, není-li možné použít ani přibližný ekvivalent anglického znění, neboť by zněl neobratně. Následující příklad je zajímavý tím, že sousloví „*hold one's nose*“ je sice idiomem, ale v tomto případě není použito ve svém přeneseném významu (blízcím se českému „*zatnout zuby*“ (*než se člověk pustí do*

něčeho nepříjemného)), nýbrž v základním významu „ucpat si nos“ – právě tím se však stává metaforou. Zajímavostí je také použití hned dvou metafor za sebou.

*The reformers spent a lot of time holding
their noses at [...] (236)*

*Reformátoři v jednom kuse ohrnovali nos
nad tím [...] (9)*

V tomto případě by použití doslovného překladu („ucpávání si nosu nad něčím“) působilo stylisticky velmi neobratně a zůstávají tedy dvě možnosti: buď metaforu nahradit zcela neutrálním výrazem „pohoršovat se“, nebo, jak jsem se nakonec rozhodla, ji nahradit českým idiomem „ohrnovat nos“. Současně jsem pozměnila i metaforu předcházející – opět bylo vhodnější použít idiomatické spojení „v jednom kuse“, než doslova překládat „strávili mnoho času“; navíc tak dochází k nahrazení participia a tedy k denominalizaci.

Podobně i v následujícím příkladě autor vytváří krásný obraz kostela jakožto srdce, z nějž se do okolí rozlévá místní život – tento výraz je výsledkem volnějšího překladu „wraparound world“, neboť v češtině by spojení „rozlévající se svět“ příliš nefungovalo.

*[...] the heart of a wraparound world,
which spilled over from the church porch
into the streets (237)*

*[...] srdcem místního života, který se ze
vchodu rozléval do ulic (11)*

U následující metafory dochází k mírné změně úhlu pohledu – divák již není zahrnut do obrazu (dochází tedy ke ztrátě fatické funkce), neboť „moci cítit testosteron“ z ní česky vrcholně neobratně, jako velmi příhodný se mi namísto toho jevil český idiom „být cítit (něčím) na sto honů“. Dochází sice k určité intenzifikaci (v anglické verzi není přítomen žádný intenzifikátor odpovídající „sto honům“), výsledný efekt se však víceméně nezmění, protože čtenář v každém případě rozpozná, že se jedná pouze o metaforu, naznačující spíše Jindřichovo chování, popsané dále.

*As for Henry himself, you could
practically smell the testosterone. (241)*

*Co se týče mladého Jindřicha, byl cítit
testosteronem na sto honů. (15)*

Zvláštním druhem metafory je i **personifikace**. Kromě již zmiňované „matky církve“ najdeme personifikovanou církev ještě ve větě:

*putting an obsolete institution out of its
misery (234)*

ukončit trápení zastaralé instituce (8)

To samozřejmě neznamená, že by se jednalo o personifikaci pokaždé, když je použita jako podmět církev – v naprosté většině případů pouze zastupuje duchovenstvo nebo věřící obecně.

Jak již jsem zmínila, u **metonymie** je potřeba dát si pozor na případy, kdy je v angličtině obsaženo kolektivní substantivum v singuláru a následně na něj odkazováno v plurálu, což ve

spisovné češtině možné není (např. *parliament* na str. 243), nebo pokud stejné přenesení významu v češtině neexistuje a doslovný překlad by tak zněl stylisticky neobratně.

partnership between money, monarchy and the priesthood (234) *partnerství mezi bohatými, monarchií a kněžstvem* (8)

V převážné většině případů však funguje daná metonymie v češtině úplně stejně jako v angličtině a překlad je tedy zcela bezproblémový.

Ironie (až **sarkasmu**) lze dosáhnout mimo jiné výběrem lexika (archaismy, anachronismy) či užitím litotesu, jindy je čistě „mimotextová“, vyplývající z kontextu. Z toho lze vyvodit, že je obvykle přirozeně překládána spolu s textem, v některých případech ji však lze podpořit například použitím deminutiva či přidáním vhodného výrazu:

nice little war with France (242) *pěkná válčička s Francií* (16)
[...] *lest he be thought self-effacing* (243) [...] aby **snad** nebyl považován **zase** za příliš skromného (18)

5.4.3 Idioms

Idiomy použité v textu bych rozdělila na tři hlavní kategorie: s existujícím ekvivalentem lexikálně podobným, pouze sémanticky podobným a bez ekvivalentu.

První kategorie je nejvzácnější, **téměř shodné ekvivalenty** pravděpodobně vznikly historickým přenosem z jednoho jazyka do druhého.

[M]en fell panting at her feet. (247) [M]uži [jí] padali omráčeně k nohám. (21)
[...] to risk their neck for each other (246) [...] aby jeden pro druhého nasadili krk (20)

Asi nejčastěji jsou v textu naopak zastoupeny idiomy, které mají v češtině protějšek stejného významu, ale vyjádřený **jínymi slovy**.

at peak hours of admision (239) – *ve špičce svého provozu* (13)
stroke + bang heads together (243) – *hladit po srsti + vyprášit kožich* (17)
threw the whole plan into reverse (245-6) – *obrátil celý svůj plán naruby* (20)
became putty in her hands (246) – *stal se pouhou loutkou v jejích rukou* (20)
staked everything on (250) – *vsadil všechno na jednu kartu* (24)

Některé idiomy však žádný odpovídající idiomatický **ekvivalent** v češtině **nemají** a musí být tedy přeloženy na základě svého významu nefigurativním výrazem nebo i opisem – v takovém případě dochází k výrazné nivelizaci.

Henry VII for whom money talked (241) [Jindřichovi] *nezáleželo na ničem tolik, jako na penězích* (15)

5.5 Grafické prostředky

V textu se na mnoha místech vyskytuje **kurzíva**. Ve většině případů jsem se ji rozhodla zachovat – u názvů děl a v cizojazyčných termínech. Toto rozhodnutí jsem založila mimo jiné i na stejném přístupu (používání kurzívy) v již zmiňovaných populárně-naučných knihách. Kurzívu jsem však v překladu neponechala ve funkci zdůraznění, neboť v odborných českých textech takto obvykle užívaná není – proto jsem se ji rozhodla kompenzovat lexikálně, pomocí výrazu „vůbec“ (v následující ukázce slovo zdůrazněné kurzívou označuji podtržením a obyčejným písmem).

<i>[H]ad there <u>ever</u> been a short king of England since John? (242)</i>	<i>[M]ěla <u>vůbec</u> Anglie od dob Jana Bezzemka malého krále? (16)</i>
---	---

Kurzívu jsem naopak oproti originálnímu textu využívala navíc u vložených psaných dokumentů, po vzoru ostatních českých překladů populárně-naučných knih.

Uvozovky jsem zachovávala na všech místech, kde je užíval autor, pouze namísto jednoduchých jsem užívala v českém prostředí zavedené dvojité. Na jednom místě jsem je však doplnila: ve vloženém odstavci citujícím Kateřinin projev u soudu, neboť se jedná o přímou řeč. **Odsazení** takovýchto vložených textů jsem zachovávala dle autorova vzoru.

Poněkud problémové byly **pomlčky**, které autor používá velmi hojně, což do značné míry souvisí s již zmiňovanými vsuvkami. Pokud byla vsuvka převedena na větu vedlejší, přirozeně s ní zmizely i pomlčky. Byla-li ponechána, pomlčky jsem buď nahrazovala čárkou, dvojtečkou, případně i závorkou, nebo je ve větě zachovala – usilovala jsem však o výrazné snížení jejich distribuce v textu.

Středník jsem v převážné většině případů (obvykle delší výčty) nahrazovala čárkou, v češtině je totiž mnohem méně častý než v angličtině. Ponechala jsem je pouze v jednom výčtu, který se skládá z poměrně složitých frází a čtenář by se tak bez středníků s velkou pravděpodobností v textu ztrácel.

5.6 Kulturní neekvivalence

Poměrně podrobně jsem již v částech „Autor“, „Čtenář“ a „Téma a presupozice“ rozebírala rozdílné kulturní prostředí a tedy i výchozí znalosti britských a českých čtenářů a také presupozice původního textu, které budou českému čtenáři s největší pravděpodobností cizí. Při rozhodování o vysvětlování reálií jsem ve značné míře vycházela ze svého průzkumu, popisovaného v části „Čtenář“.

5.6.1 Znalost reálií

První kategorií reálií, které nemusí být českému čtenáři známé, jsou jména, či ještě spíše **osobnosti**, které označují. U mnoho z nich není potřeba dalšího vysvětlování, protože jsou náležitě uvedeny a je jim i věnován dostatečný prostor v textu (Jindřich VII. i VIII., Kateřina Aragonská, Anna Boleynová, Thomas Wolsey, William Tyndale atd.). I u některých osob spíše jen zmíněných není potřeba nic doplňovat, neboť víme vše, co je pro daný kontext potřebné (např. Roger Martyn, Richard Hunne či Marie Boleynová).

Problémem se tak mohou stát převážně ty osobnosti, které jsou pouze stručně zmíněné, ale jejichž znalost patří k presupozicím původního textu – a naopak neznalost může pochopení textu ztížit. K těmto osobnostem bych zařadila následující: Eduard Vyznavač, Richard III., Erasmus Rotterdamský, Thomas Becket, Holbein. Často stačilo doplnit jejich „zařazení“ – Holbein byl dvorní malíř, Becket světec – v případě Eduarda Vyznavače jsem zvolila poznámku pod čarou. V některých případech jsem také vložila drobnou vysvětlivku, upřesňující například, že Jindřich Tudor je ta stejná osoba jako Jindřich VII., králi Janovi jsem přidala v Čechách poměrně známé přízvisko „*Bezzemek*“, protože český čtenář samozřejmě neví, že Anglie měla krále Jana jen tohoto.

Unikátním případem byla narážka na krále Artuše ve spojitosti s princem Arturem. V angličtině mají obě jména stejnou podobu a král Artuš je tam notoricky známý, mimo jiné i coby ztělesnění ideálního rytíře. V textu jsem tedy musela sáhnout k poměrně výrazné explicitaci přidáním Artušova jména i jasnějším spojením s uváděnými vlastnostmi:

<i>Arthur, who had indeed been the flower of chivalry his name evoked [...] (241)</i>	<i>Artur (jenž byl stejně jako jeho jmenovec král Artuš skutečným výkvětem rytířství) (15)</i>
---	--

Současně předpokládám alespoň základní znalost obecně známých jmen, jako je svatý Pavel, Luther či královna Alžběta – jejich objasňování bych považovala za redundantní.

Podobně jako ke jménům jsem přistupovala i k názvům **míst**. V tomto případě nebyly vysvětlivky potřeba téměř nikde, neboť znalost místa buď nebyla potřebná, nebo byla objasněna, často už v rámci názvu (hrad Allington) nebo svým kontextem. Pro drobné doplnění jsem se tedy rozhodla pouze u Hampton Courtu, kde jsem zdůraznila honosnost paláce, a u názvů hrabství (neboť jak jsem ověřila v průzkumu, čtenáři je většinou neznají).

Naopak vysvětlivku vyžaduje většina ze zmíněných **událostí**, a to zvláště rozhodující bitvy u Bosworthu a u Agincourtu. Bez znalosti jejich významu a válčících stran totiž bude čtenář minimálně značně ochuzen o doplňující kontext, v případě Agincourtu bude navíc

nejspíše zmaten, proč z toho vyplývá válka s Francií (242/16). U „Brokátového pole“ (243/17) jsem se rozhodla uvést i anglický název, neboť podle českého je tato událost jen velmi těžko dohledatelná.

Nejvíce explicitace vyžadují **historické a náboženské termíny**, jak potvrdily i výsledky průzkumu. Vysvětlování není potřebné v případech, kdy význam termínu, ač jinak neznámého, vyplývá z kontextu:

Binham Priory looks much like any other [...] country church (233) *Binhamské převorství [vypadá] jako jakýkoli jiný venkovský kostel* (7)

Vysvětlení vyžadují termíny popisující součásti kostela (*lektorium, kněžiště*), biblické termíny (*Deuteronomium, tři Marie*) či výrazy týkající se dvorského života a správy státu (*zákon Praemunire*). Samozřejmostí pak bylo dostatečné objasnění vlastních neologismů, vzniklých překladem výrazů bez českého ekvivalentu (*maršál z Norfolku, pluhová galerie*).

Unikátním případem pak byl termín, u nějž jsem použila naopak **redukce**. Důvodem byla pravděpodobně víceznačnost výrazu „*host*“, jehož jiné významy by se nejspíše mohly britskému čtenáři vynořit v mysli primárně – to vedlo k použití upřesňující vysvětlivky, která je však v češtině redundantní, neboť výraz „*hostie*“ je zcela jednoznačný a i českým čtenářům známý (potvrzeno v průzkumu).

[T]he priest held the Host (the communion wafer) high at mass (238) *[K]něz při mši pozdvihl vysoko hostii* (12)

5.6.2 Způsoby explicitace

V textu jsem používala víceméně tři „stupně“ explicitace: v některých případech stačilo pouze **krátké upřesnění**, často jen jednoslovné, například zařazení do určité kategorie či již zmiňované objasnění funkce dané osoby. Bylo-li potřeba trochu rozsáhlejšího vysvětlení, použila jsem **vedlejší větu** či vsuvku. Tento způsob explicitace však nebylo možno použít příliš často, neboť by v mnoha případech narušoval strukturu věty a pochopení tak spíše znesnadňoval. V takových případech jsem tedy zvolila **poznámku pod čarou**, která byla vhodným řešením také u méně důležitých informací nebo u informace příliš rozsáhlé.

Následující ukázka obsahuje všechny tři stupně explicitace (přičemž krátké upřesnění je zde v jednoslovné i ve víceslovné podobě) i termín nevyžadující objasnění (*the Magi-Tři králové*):

Queen Elizabeth as the Queen of Sheba; Arthur, Prince of Wales, as one of the Magi; his older sister, Margaret, as the presenter of doves, and his younger sister, Mary, as one of the Marys. Henry VII himself appears [as] Edward the Confessor. (234)

*[K]rálovna Alžběta jako **starozákonní** královna ze Sáby, Artur, princ z Walesu, jako jeden ze Tří králů, jeho starší sestra Markéta jako **dívka přinášející Jezulátku holubice**, a jeho mladší sestra Marie jako jedna ze tří Marií, **jež cestou k hrobu potkaly vzkříšeného Krista**. Samotný Jindřich VII. se zde objevuje [jako] Eduard Vyznavač ¹⁾ (8)*

1) Oblíbený anglosaský král (1004-1066), král Jindřich II. později založil kult jeho uctívání – přízvisko „Vyznavač“ značí svatého, který nezemřel mučednickou smrtí; je považován za patrona královské rodiny;

K explicitaci dochází i při užití **opisu** s úplným vynecháním původního termínu (např. „*prastaré spojenectví mezi Skotskem a Francií*“ (16) namísto „*auld aliance*“ (242)) nebo při **substituci** srozumitelnějším či známějším výrazem:

*But the couple didn't need a **Pandarus**.*
(246)

*Ale pár žádného **dohazovače** nepotřeboval.*
(20)

Rovněž jsem nahazovala stopy u nás užívanými centimetry (242/16) či metry (243/18).

Čtenáři jsem se snažila usnadnit porozumění i zlepšováním koherence textu. Například při druhé zmínce o „*bitvě na Floddenském poli*“ jsem použila opět stejnou formulaci (19) namísto v textu použité „*bitvy u Floddenu*“ (245). Podobně i v následujícím příkladě, kdy jsem použila konkretizaci pro lepší orientaci čtenáře:

*[...] without asking **the earl's** permission.*
(247)

*[...] aniž by **Percyho otce** požádali o svolení.* (21)

5.6.3 Český vs. britský pohled

Ačkoli se to projevuje jen na několika místech textu, je důležité pamatovat na to, že autor je Brit a jeho inkluzivní plurál tak spíš než všechny čtenáře obecně, zahrnuje jeho britské čtenáře, britský národ. Britský pohled na určité situace, popisovaný inkluzivním plurálem, tak nemusí odpovídat pohledu českému (český čtenář často dané skutečnosti či osobnosti ani nezná). První možností je užití pasiva, čímž je možné vypustit agens:

*The most zealous enforcers were [...] the men whom **we** usually and wrongly think of as liberal, martyrs for freedom of conscience: Thomas more and John Fisher. (240)*

*Ti, kdo tvrdý postup prosazovali nejhorlivěji [...] byli muži, kteří **jsou** většinou chybně **považováni** za toleratní lidi a mučedníky za svobodu myšlení: Thomas More a John Fisher. (14)*

Také je možné namísto inkluzivního „my” použít generalizující „lidé”:

<i>We tend to think of Catherine of Aragon</i>	<i>Lidé často mají sklon představovat si</i>
<i>as the embittered and victimized matron</i>	<i>Kateřinu Aragonskou jako zahořklou</i>
[...] (241)	<i>matronu a nebohou oběť [...] (15)</i>

Podobně se i posesivum „our“ vztahuje k britskému národu a jako takové je do češtiny potřeba překládat jako „britský/á/é“, nikoli „náš/naše“.

mark in our history (234) – *hluboká jizva na britské historii* (7)

5.7 Intertextualita

Pro překlad vložených textů bylo potřeba zvolit zcela individuální přístup. Jednou z klíčových otázek přitom bylo, zda již existuje nějaký překlad daného textu a zda jej v takovém případě využít. Nalezla jsem několik různých překladů dopisů i Kateřinina projevu v již zmiňovaných populárně-naučných knihách, avšak buď nepokrývaly celý potřebný text, nebo překládaly stylem spíše aktualizujícím, zatímco mým záměrem bylo využít stylu historizujícího. Také dva překlady Wyattova sonetu, které jsem našla, se mi nezamlouvaly – jeden byl psán sice historizujícím stylem, avšak nerýmovaně, a druhý velmi ztrácel na metru a celkově mi nevyhovoval. Nakonec jsem se tedy rozhodla pro vlastní překlad, a to ve všech případech, aby byl překlad historických textů jednotný (s výjimkou citátů z Bible, kde jsem použila Bible kralické).

5.7.1 Psané dokumenty a citáty osob

V rámci překladatelské analýzy jsem v části „Intertextualita“ již poměrně podrobně rozebírala specifické vlastnosti vložených historických dokumentů – patří k nim značně komplikovaná syntax, archaické lexikum i tvary sloves.

Jako vzor pro jazyk českého překladu jsem si zvolila češtinu Bible kralické, pocházející z konce 16. století – odpovídá užitě raně moderní angličtině („*Early-new English*“, Hladký) časově a do jisté míry i stylisticky, ač kralická čeština je mírně archaičtější vlivem přítomnosti přechodníků, jejichž protějšky (participia) jsou v angličtině nepříznačné. K hledání podob některých slov jsem používala internetový portál BibleGateway [18], obsahující překlady Bible v mnoha jazykových i dobových zněních; po nalezení veršů obsahujících požadované slovo jsem si tyto verše vyhledávala přímo v Bibli kralické. Obecně lze říci, že jsem k vytvoření historizujícího stylu užívala následujících prostředků:

- Přechodníky – tyto dnes již archaické tvary sloves lze snadno vytvořit za pomoci příslušných přípon. Pouze některé tvary mužského rodu přechodníku přítomného mi

zněly velmi nepřírozeně, nebo byly homonymní s 3.os. sg. přítomného (např. „*přeje*“), a proto jsem raději použila jiné formy či opisu

- Infinitiv se sufixem „-ti“, sponové tvary přeterita (*byl urazil*) i futura (*bude nám spolu se shledati*), archaické tvary slovesa „být“ (ať už plnovýznamového nebo pomocného) – „*jest*“ namísto „*je*“, „*bylat*“ namísto „*byla*“ apod.
- Knižní až archaické lexikum – *nebohá, snažně, též, pročez, taje (mysli)* atd.
- Redukované tvary slov – *aby/by, plný/pln, ani/ni* atd.
- Inverzní slovosled – zvláště přísudek v postpozici a sloveso umístěné na konci věty

O něco nižší míru archaizace jsem zvolila v některých případech u projevů mluvených, protože se mi méně archaické jeví i v anglické podobě a předpokládám, že mluvčí nebyl schopen během projevu vytvářet tak „květnatý“ styl. Rozdíl je patrný zvláště u projevu Kateřiny Aragonské (25).

Termín „*mistress*“ užitý v prvním z Jindřichových dopisů (249) může znamenat jak milenkou, tak paní. Pokusila jsem se oba tyto významy zachovat užitím slova „*nejdražší*“ (23). V Jindřichově „šifrovaném“ podpisu na konci jeho druhého dopisu (250) jsem změnila počáteční písmeno H na J, neboť se jedná o Jindřichovu iniciálu (24).

Do vložených textů se výrazně promítají emoce pisatelů či mluvčích – vidět to můžeme zvláště u Jindřichových roztoužených dopisů a Kateřinina srdcervoucího projevu. Snažila jsem se emoce zachovat i v překladu, a to hlavně na rovině lexikální – používání odpovídajících expresivních výrazů (*zapřísahám vás*), intenzifikátorů (*velice*) a superlativ (*nejoddanější*).

5.7.2 Wyattův sonet

Překlad Wyattova sonetu „*Whoso list to hunt?*“ (248) se mi v české verzi nepodařilo nikde nalézt (kromě dvou již zmiňovaných nevyhovujících verzí). Při vlastním překladu (22) jsem usilovala co možná zachovat jak obsah, tak metrum a formální stránku, občas jsem však přistoupila k určitým změnám, které bych zde ráda stručně nastínila a objasnila:

Wyatt ve své básni vycházel z modelu petrarkovského sonetu – použil základní oktet s obkročným veršem ABBA ABBA, sextet pak měl poněkud odlišnou podobu CDDC EE. Já jsem však ve druhém čtyřverší upustila od opakování rýmu A z prvního a vytvořila rým nový. Dochází tak sice k mírné poetické nepřesnosti, na čtenářskou kvalitu sonetu by to však vliv mít nemělo. Občas jsem také přecházela z jambického pentametru originálu k užití šestistopého alexandrínu – ten je ovšem na druhou stranu součástí české překladové tradice sonetu (např. Vladislavův překlad Shakespearových Sonetů). Navíc i samotný originál se od

pravidelného rytmu odchyluje, např. hned v prvním řádku. Každopádně jsem usilovala pokud možno zachovat jambický charakter počátku veršů – nepřízvučnou první dobu. Jazyk jsem zvolila knižní, ale ne tak výrazně archaický jako u psaných dokumentů.

Sonet obsahuje již zmiňovaný intertextový odkaz, latinský citát „*Noli me tangere*“, neboli „*Nedotýkej se mně*“. Tento nápis varující náhodné lovce prý měli na obojku okolo krku Caesarovi bílí jeleni, včetně dovětky „*jsem Caesarův*“ [19]. (Ve skutečnosti jde o dvojitou aluzi, neboť citát je původně biblický, Ježíš jej řekl Marii Magdaléně poté, co se jí zjevil vzkříšený). Citát jsem se rozhodla zachovat v latině, protože je bezprostředně za básní přeložen.

5.7.3 Aluze

Kromě výše zmiňované aluze obsažené v sonetu se jich v textu vyskytuje ještě několik. Většina je snadno přeložitelná, ráda bych se však krátce zaměřila na dvě, které jsem se rozhodla nahradit explicitnějším výrazem, čímž došlo ke ztrátě aluze a tedy k nivelizaci.

První byl dnes již spíše idiomatický výraz „*straight and narrow*“, aluze na biblický verš v Matoušovi 7:14 „*Strait is the gate, and narrow is the way, which leadeth unto life*“. Překlad se zachováním aluze by však byl příliš komplikovaný, proto jsem se rozhodla se jí vzdát.

<i>[...] should they be tempted to stray from</i>	<i>[...] pokud by znovu byli zlákáni ze</i>
<i>straight and narrow</i> (241)	<i>správné cesty</i> (15)

Druhým případem byl „*Pandarus*“ (242), objevující se již v řeckých eposech, ale zde je nejspíše míněna postava ze Shakespearovy hry „*Troilus a Cressida*“. Vzhledem k použití neurčitěho členu před jménem jde o částečnou apelativizaci, autor zde míní spíše vlastnost či funkci postavy, tedy „*dohazovač*“ (20). Uvažovanou možnost použít substituci odpovídající postavou z českého kontextu („*Kecal*“) jsem nakonec zavrhla, protože by dle mého názoru příliš kontrastovala s celkovým tématem britské historie a působila tak nepřírozeně.

5.8 Autorské chyby

Ačkoli je Schama bezpochyby prvotřídním autorem i historikem, dopouští se v textu několika chyb, a to převážně faktických. Protože nejsou dané skutečnosti dále rozváděny ani jejich podoba neovlivňuje autorský styl, rozhodla jsem se po poradě s Mgr. Šťastnou chyby v překladu opravit (po důkladném prověření, že se skutečně jedná o chyby), a to bez zmínky o nich, neboť ta by dle mého názoru snižovala důvěryhodnost autora pro čtenáře. Jednalo se o následující chyby:

- V odstavci hovořícím o svatých (237/11) uvádí Schama Sv. Kateřinu Alexandrijskou, dle popisu (útěk z dračího břicha, patronka porodů) se však jasně jedná o Sv. Markétu Antiochijskou, jak potvrzují mnohé prameny [20] [21] [22].
- K záměně jmen dochází také u manželky Henryho Percyho (247/21), nejednalo se o Margaret, nýbrž Mary (Erickson, 209; Hart, 104; Weirová, 156-7). Nemůže jít ani o jinou podobu téhož jména, neboť „*Margaret*“ se jmenovala Maryina sestra.
- O chybu typografickou se pravděpodobně jedná v případě vynechaného písmene „*B*“ ve zkratce Annina jména v rámci Jindřichova „šifrovaného“ podpisu (250/24)

Výjimkou, tedy chybou, kterou jsem nechala v původní podobě, byla spíše nepřesnost týkající se Jindřichovy svatby, kterou popisuje Schama jako „*okázalou*“ (241/15), v literatuře však najdeme, že jejich svatba byla ve skutečnosti soukromá a poměrně skromná (Erickson, 54; Weirová, 75). Schama zde má na mysli nejspíše Kateřininu velkolepou korunovaci, která brzy následovala. Protože bych však v tomto případě musela výrazněji zasahovat do textu (okázalá svatba má návaznost na utrácení peněz nashromážděných bývalými ministry) a současně se nejedná o nijak podstatnou chybu, rozhodla jsem se ji i v překladu ponechat.

6. TYPOLOGIE POSUNŮ

Překladatelské posuny (podle Levého) jsem často komentovala již v rámci překladatelských problémů, proto bych nyní ráda jen stručně nastínila jejich shrnutí:

Obecné – konkrétní

Na této rovině docházelo převážně ke **generalizaci**, tedy zobecnění. Nejčastěji se projevovala:

- při překladu názvů, např. *Field of the Cloth of Gold* (243) – *Brokátové pole* (17) – ztrácí se informace o zlaté barvě brokátu;
- při překladu termínů, a to zvláště u výrazů nemajících v češtině ekvivalent, např. *Groom of the Stole* (243) – *vrchní komorník* (17) – v českém pojmenování se zcela ztrácí jedinečnost této funkce, částečně je však generalizace zmírněna díky poznámce pod čarou, *elopement* (246) – *útěk a svatba* (20) – překlad nezachovává propojenost těchto dvou výrazů („*útěk za účelem svatby*“);
- v menší míře například u nahrazování inkluzivního „*my*“ obecným „*lidé*“ (viz oddíl Český vs. britský pohled), u zmiňovaného překladu „*mistress*“ a v dalších případech.

Ke **konkretizaci** dochází velmi zřídka, najdeme ji například u zrušené metonymie „*appealing to Rome*“ (250) (do Říma) – „*odvola[t se] k římskému tribunálu*“ (24)

Neutrální – expresivní

Na této rovině docházelo ve větší míře k **nivelizaci**, tedy ztrátě konotací, stylistického či expresivního zabarvení, místy však byla kompenzována **výrazovým zesilováním** (termín Popoviče), jak uvádím níže. Nejčastěji šlo o následující případy:

- překlad idiomů a metafor, které nemají v češtině ekvivalent, za pomoci neutrálních, nefigurativních výrazů (rozebíráno už v příslušných oddílech) – tato nivelizace však byla kompenzována vznikem metafor na jiných místech textu, např. „*barely in her teens*“ (245) – „*sotva vyrostla z dětských střevíčků*“ (19);
- překlad archaického textu – např. *pleaseth* (250) – *zlibí* (24) – ve většině vložených historických textů je však bohatě kompenzováno na jiných místech, např. „*not knowing how to interpret them*“ (240) – „*nevěda, kterak si jej vyložit*“ (23). Celkově tedy dochází spíše k výrazovému zesilování.
- překlad cizích termínů, které mají v češtině ekvivalent z domácího lexika, např. *pièce de résistance* (243) – *zlatý hřeb* (17)
- při nepoužití biblického výrazu, např. *righteous* (234) – *ctnostný* (8)
- při ztrátě aliterace či jiné figury

Intelektualizace

Intelektualizace jakožto negativní jev (tak jak ji popisuje Levý, 145→) se týká převážně textu uměleckého. Vzhledem k volbě cílového čtenáře a primární funkci tohoto textu, jíž je funkce zobrazovací, jsem zvolila spíše vyšší míru explicitace, která s sebou přirozeně přinášela přidávání informací a objasňování faktů – v některých případech rozhodně šlo o „vykládání nedorečeného“ (Levý, 145), toto nedorečené však mohlo být často pochopitelné pouze čtenáři znalému presupozic. Intelektualizace se projevovala i na syntaktickém zlogičťování, zvláště přidávání spojek „proto“, „tedy“ apod.

Intelektualizace však současně může narušovat estetickou funkci překladu (Levý, 151). Proto jsem usilovala zvláště u barvitých popisů a líčení, ale celkově tam, kde by byla narušena plynulost textu, vkládat explicitaci do poznámek pod čarou.

7. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo převést výchozí text (část kapitoly *Burning convictions*) do českého jazyka a současně zachovat funkce originálního textu i přístupnost a srozumitelnost pro široké čtenářské publikum. To místy vyžadovalo výraznou explicitaci, primárně z důvodu presupozic anglického textu neznámých českému čtenáři. Docházelo tak k celkovému prodloužení výsledného textu. Současně jsem však usilovala i o zachování autorského stylu a poetické funkce některých částí textu.

Text jsem si k překladu zvolila, neboť mám velmi ráda autorův svěží a neotřelý styl podávání dějin i z důvodu svého zájmu o dané téma (jak období vlády dynastie Tudorovců, tak reformace církve). V této oblasti jsem si také díky překladu mohla velmi rozšířit obzory, neboť zvláště překlad reálií a termínů vyžadoval poměrně rozsáhlé studium sekundární literatury. Autorský styl pak byl velkou výzvou i možností učit se pracovat s komplikovanou syntaxí, rozšířit si znalosti lexika, které bylo v textu skutečně bohaté, i převádět do cílového textu figury, tropy či idiomy. Tyto dovednosti jsem si poté mohla upevnit díky komentáři, v němž jsem své překladatelské postupy rozebírala a reflektovala.

Pokud by byl text rozšířen na překlad celé knihy, mohl by se zařadit mezi množství u nás vycházejících populárně-naučných knih zabývajících se dějinami Británie i konkrétně obdobím Tudorovců. V tomto množství by však rozhodně nezapadl, protože vyniká jak již zmiňovaným originálním autorským stylem, tak nebyvalou čtivostí, a čtenářům by nabídl v mnoha případech zcela nový pohled na dějinné události i velké postavy britské historie.

8. BIBLIOGRAFIE

Primární literatura:

SCHAMA, S. *A History of Britain 1*. London: BBC Books, 2003. ISBN 978-0-563-48714-2

Sekundární literatura:

BAKER, M. *In Other Words: A coursebook on translation*. London: Routledge, 1992. ISBN 0-415-03086-2

Biblií svatá, podle původního vydání kralického z let 1579-1593. Kutná Hora: Česká biblická práce, 1949

ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M. a MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

COULTON, G.G.: *The medieval village*, North Chemsford, MA: Courier Dover Publications, 1989. ISBN 0486158608

ČERMÁK, J. *Aliterace jako překladatelský problém*. Příspěvek na konferenci Překlad středověké literatury, 10.11.2005. Dostupné z: <http://www.obecpřekladatelů.cz/cz/ceny--stipendia--akce/konference-a-prednasky> (k 17.5.2013)

DANIELL, Ch.: *Death and Burial in Medieval England 1066-1550*. New York: Routledge, 1998, ISBN 0415185505

DUŠKOVÁ, L. et al. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1413-6.

ELLIS, H.: *Original Letters, Illustrative of English History: Including Numerous Royal Letters: from Autographs in the British Museum, and One Or Two Other Collections. Vol. 1*. London: Harding, Triphook and Lepard, 1824.

ERICKSON, C. *Jindřich Veliký*. Ostrava: Domino, 1999, ISBN 80-86128-41-5.

FRASER, A. *Šest žen Jindřicha VIII*. Ostrava: Domino, 2005, ISBN 80-7303-257-0.

GILCHRIST, R. *Medieval Life: Archaeology and the Life Course*. Woodbridge: Boydell Press, 2012. ISBN 1843837226

HART, K. *Osudové ženy Jindřicha VIII*. Frýdek Místek: Alpress, 2011. ISBN 978-80-7362-894-9.

HLADKÝ, J. *An Old English, Middle English, and Early-New English reader*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0989-6.

CHURCHILL, W. S. *Dějiny anglicky mluvících národů. Díl druhý: Nový svět*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-174-0.

KNITTLOVÁ, D. *Teorie překladu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995.

LEAN, T.: *Sir Thomas Wyatt Poems*. London: GradeSaver LLC, 2012. ISBN 978-1602593060.

LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

NEWMARK, P. *A Textbook of Translation*. Singapur: Prentice Hall, 1988. ISBN 0-13-912593-0

NORD, CH. *Text analysis in translation: theory, methodology and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam – New York: Rodopi, 2005, ISBN 90-420-1808-9

NOVÁKOVÁ, E.: *Nominální tendence v angličtině a jejich české ekvivalenty ve vybraných funkčních stylech*. Olomouci, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta. Vedoucí práce: V. ŘEŘIČA

POPOVIČ, A. *Poetika umeleckého překladu : proces a text*. Bratislava: Tatran, 1971

RUBÁŠ, S.: *Devatero klíčů od jednoho srdce. České překlady Shakespearových sonetů*. Praha: Folia Translatologica, 2000. ISBN 8085899957

WEIROVÁ, A. *Šest žen Jindřicha VIII.*, Praha: Melantrich, 1999, ISBN 80-7023-285-4

Internetové zdroje:

Pozn.: Všechny zdroje jsou aktuální k 22.5.2013. V textu na ně odkazuji pouze číslem.

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Simon_Schama

[2] <http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/home>

[3] <http://www.shakespeares-sonnets.com/wyatt.php?section=11>

[4] <http://www.muzeumnocniku.cz/historie>

[5] <http://www.havardandhavard.com/news-and-events/2011/09/27/a-close-stool-a-piece-of-early-loo-history/>

[6] <http://www.cb.cz/frydek-mistek/data/files/dokumenty/evangelik%C3%A1lov%C3%A9.pdf>

[7] <http://www.norfolkchurches.co.uk/cawston/cawston.htm>

[8] <http://www.cawstonparish.info/Mills%20Sygate.htm>

[9] http://www.windowonlosttime.co.uk/gallery/inside_churches.php

[10] <http://www.theanneboleynfiles.com/sir-thomas-wyatt-the-elder/>

[11] http://en.wikipedia.org/wiki/Medieval_stained_glass

[12] <http://www.fairfordhistory.org.uk/Topics/churchwindows.html>

[13] <http://www.vam.ac.uk/content/journals/conservation-journal/spring-2012-issue-60/re-housing-alabasters-an-altarpiece-framework-mount/>

[14] <http://renaissance.academic.ru/592/Women>

[15] <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-a/mt-1613-20-2/>

[16] <http://www.kings.cam.ac.uk/chapel/history.html>

[17] <http://www.etoncollege.com/OurHistory.aspx>

[18] <http://www.biblegateway.com/>

[19] <http://www.guardian.co.uk/books/booksblog/2009/aug/10/poem-of-the-week-thomas-wyatt>

[20] http://en.wikipedia.org/wiki/Margaret_the_Virgin

[21] http://en.wikipedia.org/wiki/Catherine_of_Alexandria

[22] <http://www.abcsvatych.com/rozdeleni/pomocnici.htm>

<http://prirucka.ujc.cas.cz>

9. PŘÍLOHY

9.1 Průzkum čtenářských znalostí

Respondenti

51 respondentů ve věku 13 až 49 let (průměr 25 let), 54% dokončené VŠ vzdělání, 77% bez hlubších znalostí o britské historii (ze studia, pobytu apod.), 77% nevěřících (10% katolíků)

Podoba průzkumu

Po stručném úvodu, který objasnil účel průzkumu a zdůraznil nutnost spontánních odpovědí, dostali respondenti sadu termínů (v 1. testu znalosti termíny, v 2. testu vědomosti) vždy s výběrem ze 4 možných odpovědí (lehce variovaných v případě, že se jednalo o osoby, případně skupinu osob ap.):

- 1) *Nikdy jsem o tom neslyšel/a*
- 2) *Tento pojem jsem slyšel/a, ale nevím, co znamená*
- 3) *Nevím, o co přesně jde, ale odhaduju, že by se to mohlo týkat:*
- 4) *Vím, o co jde (uved'te prosím, co o tomto pojmu víte)*

Jak je patrné z formulace, třetí a čtvrtá otázka vyžadovaly doplnění. To fungovalo jednak jako kontrola, že respondenti termínu skutečně rozumí a nepletou si ho s jiným, jednak mi umožňovalo zjistit, s čím mají tento termín spojený, co o něm ví, či jaké má pro ně konotace.

Výsledky průzkumu

Z výsledků uvedu pro stručnost jen ty, které měly na překlad termínů nakonec vliv:

- 1) Termíny neznámé (odpověď 1 a 2, příp. chybné odhady) více než 60% respondentů: *Lektorium, eucharistický svatostánek, tichá mše, Gloucestershire, hrabě z Warwicku, zvaný „Tvůrce králů“, Eduard Vyznavač, královna ze Sáby, Tři Marie* (někteří je chybně považovali za „*Marii Krvavou, Marii Stuartovnu a ještě jednu*“), *Thomas Becket, bitva u Bosworthu, bitva u Agincourtu, Eton, Deuteronomium, Christ's College, Hampton Court, příjmení fitzRoy, Pandarus, Holbein*
- U těchto termínů jsem tedy bez výjimky volila explicitaci.
- 2) Termíny, u nichž respondenti očekávali odlišný význam: *kurátor* (soudní pozice ap.), *pašije* (velikonoční zpěvy), *kněžiště* (sakristie), *Jindřich Tudor* (Jindřich VIII.), *Thomas More* (autor Utopie, nevěděli o jeho odporu proti reformaci ani o popravě)
- 3) *Krucifix* – negativní konotace (nadávka)
- 4) Verze jména *Wycliffe* převažoval nad *Viklefem*
- 5) Poměrně dobře známé byly (a explicitaci tedy nepotřebovaly) termíny jako *apoštol, hostie, antiklerikalismus, Lancasterové* či *Martin Luther* atd.

9.2 Text originálu